

การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2565

การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท

สำนักบริหารและพัฒนาระบบราชการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

จิราณูช ธีญญเจริญ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังสดาล กนกหงษ์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล พงษ์มูล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นางสาวจิราณัฐ ธีญญเจริญ
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนา ชนบท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังสดาล กนกหงษ์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2. เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ 3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน 4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยใช้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 7 อำเภอ 253 กลุ่มเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of analysis) โดยให้ประธานกลุ่มเป็นตัวแทนกลุ่มละ 1 คน ในการตอบแบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์การถดถอยพหุ การวิจัยครั้งนี้พบว่า จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มเฉลี่ยอยู่ที่ 15.56 คน มีอายุเฉลี่ย 45.81 ปี ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จบการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอีกทั้งประเภทของกลุ่มเป็นการเกษตร ร้อยละ 31.35 มีระยะเวลาในการตั้งกลุ่มเฉลี่ย 5.33 ปี ซึ่งมีระดับกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐาน ร้อยละ 62.84 มีแหล่งที่มาของเงินทุน ร้อยละ 83.39 ส่วนใหญ่นั้นที่ตั้งกลุ่มขึ้นมาเป็นการระดมทุนกันภายในกลุ่มซึ่งมีวิธีการจัดจำหน่ายสินค้าของวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 24.08 เป็นผลผลิตตามคำสั่งซื้อ มีเงินทุนหมุนเวียน เฉลี่ย 231181.82 บาท/ปี และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร้อยละ 36.36 ทำร่วมกันเกือบทุกครั้งรวมทั้งมีการสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 72.33 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนนั้นได้รับการฝึกอบรม ร้อยละ 64.82 ซึ่งไม่มีการทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่น ร้อยละ 63.63 ในด้านการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มมีการพึ่งตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ในส่วนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกได้แก่ อายุของสมาชิกกลุ่ม ระดับกิจการของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในเชิงลบ ได้แก่ ประเภทของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจบางกลุ่มมีปัญหาขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้ง

เทคโนโลยีการผลิตสินค้า เทคโนโลยีการถนอมอาหาร อีกทั้งการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ส่งผลต่อจิตใจทำให้สภาพจิตใจย่ำแย่และในด้านเศรษฐกิจทำให้รายได้ลดลง วิสาหกิจบางกลุ่มนั้นมีวัตถุดิบในชุมชนไม่เพียงพอต่อการผลิตสินค้า จึงต้องนำเข้าวัตถุดิบจากชุมชนอื่น ๆ บางวิสาหกิจไม่มีการส่งต่อความรู้ไปยังคนรุ่นหลัง เนื่องด้วยหลายสาเหตุ เช่น การที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่ทราบในการมีอยู่ของชุดความรู้ในภูมิปัญญานั้น ๆ ข้อเสนอแนะ ภาครัฐควรมีการสนับสนุนงบประมาณในส่วนของเทคโนโลยี ชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มขวัญกำลังใจ อีกทั้งควรมีตลาดนัดชุมชนเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน รวมไปถึงควรขยายเครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชนและผู้ผลิตวัตถุดิบทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนเพาะปลูกวัตถุดิบที่ขาดแคลนมากขึ้น และสำนักงานเกษตรอำเภอที่รับผิดชอบในส่วนงานของวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

คำสำคัญ : การพึ่งตนเอง,วิสาหกิจชุมชน

Title	SELF RELIANCE OF COMMUNITY ENTERPRISES IN CHIANG MAI
Author	Miss Jiranuch Thanyajaroen
Degree	Master of Science in Agricultural Extension and Rural Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Kangsadan Kanokhong

ABSTRACT

This study was conducted to investigate: 1) socio-economic attributes of community enterprises in Chiang Mai province; 2) a level of self-reliance of the community enterprises 3) factors effecting self-reliance of the community enterprises 4) To study the problems, obstacles and recommendations on the self-reliance of community enterprises in Chiang Mai comprised 253 groups in 7 districts (unit of analysis). Each group consisted of the president, secretary, treasurer and member. A set of questionnaires was used for data collection administered with one representative of each group. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics and Multiple regression.

Results of the study revealed that each community enterprise group had 15.56 member on average; The average age of community enterprise members is 45.81 years and they were upper secondary school graduates. They had established the groups for 5.33 years on average and 31.35 percent were agricultural groups. More than one. Half of the community enterprise groups 64.82 percent were basis ones in terms of a level of business. Most of the community enterprise groups 83.39 percent gained capital through fund assembly with the group. Each group sold products of their group and 24.08 percent focused on made to order. They had an annual circulating capital participation for 231,181.82 baht, and 36.36 percent, participation of members of the community enterprise group. There were communication and opinion exchange within the group 72.33 percent. More than one-half of the community enterprises 64.82 percent joined a training but 63.63

percent no work binding . In terms of self-reliance of the community enterprises, as a whole, it was found at a high level: Spirit(Mind),socially/culture, natural resource, technology and economy, respectively. Age of group members a level of business and participation in operation had a positive relationship with self-reliance of the community enterprises. However, group type had a negative relationship with self-reliance of the community enterprises. Some groups of the community enterprises lacked of modern technology for production and food preservation. Besides, the COVID 19 pandemic had an effect on worriness and decreased incomes. Some community enterprises group did not have enough raw materials for production while some did not have knowledge transfer to new generations. For suggestions, the public sector should support technology and the community should hold encouragement activities such as flea market. In addition, it should have the extension of networks between the community enterprises and raw material producers both inside and outside the community. People in the community should be promoted to produce raw materials. Lastly, the Agriculture District office should promote new generations to be aware of local wisdom conservation.

Keywords : self-reliance, community enterprises

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังสดาล กนกหงส์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รวมถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล พองมูล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทนต์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรใน 7 อำเภอ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงดาว สำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว สำนักงานเกษตรอำเภอสะเมิง สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริม สำนักเกษตรอำเภอต๋อยสะเก็ด สำนักงานเกษตรอำเภอฮอด เนื่องด้วยได้รับความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลและช่วยประสานงานให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในครั้งนี้ และขอขอบคุณคณาจารย์ ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำ ดูแล และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ความชัดเจนยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณบุคลากรและนักศึกษา สาขาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมไปถึงเพื่อนบัณฑิต ซึ่งไม่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอระลึกถึงบุญคุณบิดา มารดา ที่ได้อบรมสั่งสอน ให้ความอนุเคราะห์และเป็นกำลังใจช่วยเป็นแรงผลักดัน จนผู้วิจัยศึกษาสำเร็จลุล่วงด้วยดี

จิราณัฐ ธัญญเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
นิยามศัพท์.....	5
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน.....	6
ความหมายของทีมที่มีประสิทธิภาพ.....	6
ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม.....	7
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับแรงจูงใจ.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	8
ความหมายของวิสาหกิจชุมชน.....	11
ลักษณะที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน.....	15
เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน.....	19

รูปแบบกิจการของวิสาหกิจชุมชน	20
ประเภทของวิสาหกิจชุมชน	22
แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง	24
ความหมายของการพึ่งตนเอง	24
องค์ประกอบการพึ่งพาตนเอง.....	25
กระบวนการในการพึ่งตนเอง.....	28
รูปแบบของการพึ่งตนเอง	29
แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน.....	36
ความเป็นมาของเศรษฐกิจชุมชน	36
ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน.....	36
ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน	37
เป้าหมายสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน.....	38
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	41
ภาคสรุป.....	44
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	45
สมมติฐานการวิจัย.....	46
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	47
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	47
ประชากรกลุ่มตัวอย่าง.....	48
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล	51
การทดสอบเครื่องมือ.....	51
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์.....	55

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจ และสังคมของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่	55
ตอนที่ 2 ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่.....	67
ตอนที่ 3 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่	77
ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่.....	85
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	88
สรุปผล	88
อภิปรายผล.....	91
ข้อเสนอแนะ	94
ภาคผนวก.....	97
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	98
ภาคผนวก ข ภาพการลงพื้นที่.....	108
บรรณานุกรม.....	110
ประวัติผู้วิจัย.....	115

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของวิสาหกิจจำแนกตามอำเภอ	49
ตารางที่ 2 ปัจจัยพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่	58
ตารางที่ 3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่.....	63
ตารางที่ 3(ต่อ).....	64
ตารางที่ 4 ปัจจัยด้านสังคมของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่.....	66
ตารางที่ 5 ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน	68
ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านเทคโนโลยี	72
ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ.....	73
ตารางที่ 8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ.....	74
ตารางที่ 9 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านจิตใจ	75
ตารางที่ 10 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านสังคมและ วัฒนธรรม	76
ตารางที่ 11 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัด เชียงใหม่.....	78
ตารางที่ 12 เมตริกค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน	80
ตารางที่ 13 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน.....	84

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	45
ภาพที่ 2 แผนที่จังหวัดเชียงใหม่	47

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

เมื่อวิกฤตเศรษฐกิจไทยเมื่อ พ.ศ. 2540 ประเทศไทยต้องไปขอความช่วยเหลือกองทุนเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund :IMF) ทำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ 2540-2544) และพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ 2545-2549) จึงให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นแกนสำคัญในการพัฒนาประเทศ และการพัฒนาแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงในทุกด้านโดยเน้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า เน้นเศรษฐกิจชุมชนนำการพัฒนาประเทศ เน้นความสำคัญในการพัฒนาคนให้พึ่งตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)

รัฐบาลจึงหาทางที่จะสร้างรายได้ให้กับประชาชนและประเทศชาติ ทั้งนี้ต้องหาทางเปลี่ยนมุมมองในชุมชนให้เห็นว่าสิ่งที่ตนมีอยู่นั้นหรือทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน คือทรัพย์สินที่มีราคาสามารถเพิ่มรายได้หากรู้จักการรวมกลุ่มหรือจัดการกับทรัพย์สินอย่างชาญฉลาด ประเทศไทยจึงมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเกิดความความประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ตรงกับความต้องการของชุมชนและวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเพื่อแลกเปลี่ยนหรือเหลือแล้วขายต่อ โดยไม่กำหนดว่าจะต้องผลิตมากกว่าเพื่อขายอย่างเดียว แต่เน้นการผลิตเพื่อทำกินและใช้ในชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ เพื่อให้ชุมชนสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นพื้นฐานของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเงินทุน ด้านความรู้สมัยใหม่และด้านการบริหารจัดการ (ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ, 2546)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่ มีการสั่งสมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีหัตถกรรมที่หลากหลายสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ภูมิปัญญาเก่าแก่ของชุมชนได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง มีตลาดสินค้าหัตถกรรมชุมชนที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จอย่างมาก อีกทั้งผู้ประกอบการมีการรวมตัวกันเป็นสมาคมผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าหัตถกรรมภาคเหนือ (ไทยตำบล ดอท คอม, 2548) ซึ่งในปัจจุบันในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดที่มาขอจดทะเบียน (ณ วันที่ 18 เดือน สิงหาคม พ.ศ.2564) จำนวน 2,647 กลุ่ม (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2564) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนนั้นมีทั้งที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ต่อเนื่อง บ้างหรือยกเลิกกิจการ

ดังนั้นการพัฒนาการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทยต้องมีการพัฒนาการจัดการของกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ซึ่งการพัฒนาการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต้องประกอบด้วยพึ่งตนเองใน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านเทคโนโลยี 2. ด้านเศรษฐกิจ 3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4. ด้านจิตใจ 5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพึ่งพาตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งผลงานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และสามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ในจังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงข้อมูลลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจและสังคมของวิสาหกิจชุมชนรวมถึงทำให้ทราบถึงระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนอีกทั้งทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนและข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดความมั่นคงและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน) กระทรวงมหาดไทย (กรมพัฒนาชุมชน) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม พัฒนาและปรับปรุงในการดำเนินงานเป็นการส่งเสริมความมั่นคงและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

3. นักศึกษาหรือนักวิจัยสามารถนำข้อมูลงานวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาและนำข้อมูลไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือสามารถพัฒนาต่อยอดงานวิจัยนี้

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงกลุ่มวิสาหกิจ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ฮาด อำเภอเชียงดาว อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแมริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฮอด ในจังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคมของวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนและปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ ของการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดหน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of analysis) คือ วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บข้อมูลจากตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ประธาน เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย ได้จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 253 กลุ่ม ในปี พ.ศ. 2564

4. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย จำนวน 12 เดือน ตั้งแต่เดือน เมษายน 2564 ถึง มีนาคม 2565

นียมศัพท์

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือกิจการอื่นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาชุมชน ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่ผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตบุคคลในรูปแบบใด หรือ ไม่เป็นนิตบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคง สมบูรณ์ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ในอนาคต โดยประกอบไปด้วย การพึ่งตนเองทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1. การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี 2. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ 3. การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4. การพึ่งตนเองด้านจิตใจ 5. การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม

การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้หรือการเลือกใช้เทคโนโลยี การจัดการและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีโดยพยายามพึ่งพิงแนวคิดการกระทำภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด

การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพียงพอที่จะสามารถมีเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มและผลิตสินค้ามาแล้วมีตลาดรองรับ

การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีต้นทุนหรือแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืนยาวนาน ตามหลักการการขยายตัวของรายได้ที่เหมาะสม โดยไม่ทำทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและคงมีใช้ตลอดไป

การพึ่งตนเองด้านจิตใจ หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามัคคี รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดูแลเอาใจใส่และคอยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และร่วมใจในการแก้ไขปัญหา

การพึ่งตนเองด้านทางสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีส่วนในการพัฒนาชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน นำไปสู่การพัฒนาการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งแยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

- 1.แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน.
- 2.แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 3.แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
- 4.แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน.

ความหมายของทีมที่มีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ทีมงาน มีส่วนสำคัญ อย่างมากหากทุกคนในองค์กรรู้สึกว่าคุณอยู่ในทีมงานเดียวกันและร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติงานให้สำเร็จ ร่วมกัน งานก็จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ผู้บริหารจึงต้องสร้างทีมงานขึ้นในองค์กร และกระตุ้นให้ทุกคน รู้สึกว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมในฐานะส่วนหนึ่งของทีมงาน

ทีมงาน (Team Work) หมายถึง กลุ่มคนที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยใช้ทักษะ ประสพการณ์ร่วมกันอย่างเต็มความสามารถและมีการ ประสานงานอย่างดี เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และพัฒนาองค์การให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด (Malika V, 2010) ซึ่งคนในกลุ่มนี้จะมีเป้าหมายร่วมกันและยอมรับว่า วิธีเดียวที่จะทำให้งานสำเร็จ คือ การทำงานร่วมกัน (Parker, 1990)

อย่างไรก็ตามได้มีผู้ให้ความหมายของทีมงานไว้สอดคล้องกัน คือ กลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้านมารวมตัวกันทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งในองค์กรเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายที่ตั้ง ไว้ร่วมกัน สมาชิกทุกคนในทีม ต่างใช้ทักษะ ประสพการณ์ และความสามารถ ช่วยกันทำงาน แก้ไขปัญหา และรับผิดชอบต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างทีมงาน หมายถึง การทำงานของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ พยายามทำให้กลุ่มสามารถเรียนรู้ วิธีการวินิจฉัยปัญหา ปรับปรุงความสัมพันธ์ในการทำงานให้ดีขึ้น ความร่วมมือร่วมใจ ประสานงานกันในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทีมงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วย คุณลักษณะที่ดี คือ บทบาทที่สมดุล วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและ

เป้าหมายที่เห็นต้องกัน การเปิดเผยต่อกันและ การเผชิญหน้าเพื่อแก้ปัญหา การสนับสนุนและการไว้วางใจต่อกัน ความร่วมมือและการใช้ความขัดแย้ง กระบวนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การทบทวนการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนา ตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและที่สำคัญที่สุดคือ การสื่อสารที่ดี

ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม

การสร้างทีมงานเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม มุ่งปรับปรุงคุณภาพความสัมพันธ์ที่ มีอยู่ต่อกันระหว่างสมาชิก ให้มีประสิทธิภาพของกลุ่มสูงขึ้นได้ เพื่อมีการวางแผนที่มีจุดมุ่งหมายในการปรับปรุง หน่วยงานให้มีประสิทธิภาพผ่านการวิเคราะห์อย่างมีระบบและได้รับการยอมรับในหน่วยงาน โดยมีวัตถุประสงค์ พื้นฐานในการปรับปรุงความสามารถในการแก้ปัญหาระหว่างสมาชิกของกลุ่มด้วยการทำงานร่วมกันตามที่ ตั้งเป้าหมายไว้

จากความสำเร็จในการทำงานเป็นทีมที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าเมื่อสามารถสร้างการทำงาน แบบทีมที่มีประสิทธิภาพได้แล้ว ในการปฏิบัติงานร่วมกันนั้นจำเป็นต้องมีผู้นำในการประสานงานระหว่างกันในที่นี้จึงทำให้เกิดผู้ทีมงาน โดยทักษะของผู้นำทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำทีมงานจะพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะการสื่อสาร 2) ทักษะการวางแผน 3) ทักษะการจัดจ้องการ 4) ทักษะการสอนแนะ 5) ทักษะการจูงใจ และ 6) ทักษะการเจรจาต่อรอง ซึ่งทักษะทั้ง 6 ด้านเป็นทักษะสำคัญที่ผู้นำทีมงานจำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น สิ่งที่พึงตระหนักคือทักษะเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทักษะอื่น ๆ อีก เช่น ทักษะการ สื่อสารจะครอบคลุมถึงการฟัง การตีความและการให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นต้น ฉะนั้นในการพัฒนา ทักษะแต่ละ ด้านต้องดำเนินการอย่างครบวงจรและเป็นระบบ ดังนั้นการทำงานเป็นทีมจะต้องมีผู้นำที่มีความซื่อสัตย์และสามารถจูงใจลูกทีมได้อย่างดีเพื่อที่จะทำให้ผลงานได้บรรลุตามผลและตามเป้าหมายที่กำหนดและสำคัญลูกทีมจะต้องมีความร่วมมือในการปฏิบัติงาน แต่อย่างไรก็ตามหลังการเกิดขึ้นของทีมงานภายในองค์กร ยังมีได้หมายความว่าประสิทธิภาพในการทำงานจะเพิ่มขึ้นในทันที ยังต้องมีการประเมินประสิทธิภาพของทีมงานด้วย ว่าเมื่อร่วมกันทำงานเป็นทีมแล้วจะมีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันมากโดยเพียงใด โดยจากแนวคิด ทฤษฎีข้างต้นที่ได้ศึกษาพบว่า มีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพหลายปัจจัย อาทิ ประสบการณ์การสื่อสาร และแรงจูงใจ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับแรงจูงใจ

ทฤษฎีอีอาร์จีของแอลเดอเฟอร์ (Alderfer's ERG Theory) ได้เสนอ ทฤษฎี การจูงใจที่เกี่ยวข้องกับความต้องการที่เรียกว่า ทฤษฎีอีอาร์จี ได้จัดระดับความต้องการใหม่ให้เหลือ 3 ระดับ มีการอธิบายและแทนด้วยอักษรย่อ ดังนี้ 1) ความต้องการเพื่อการคงอยู่ (E= Existence Needs) เป็นความ

ต้องการตอบสนองด้วยปัจจัยทางวัตถุ ซึ่งการต้องการตอบสนองด้วยเงื่อนไขที่เป็นวัตถุ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เงินค่าจ้าง และความปลอดภัยในการทำงาน 2) ความต้องการด้านความสัมพันธ์ (R= Relatedness Needs) เป็นความต้องการที่สามารถตอบสนองได้ด้วยการสื่อสารอย่างเปิดเผย และได้รับการแลกเปลี่ยนความคิดและ ความรู้สึกกับสมาชิกในองค์กรคนอื่น ๆ เป็นระดับความต้องการที่ใกล้เคียงกับความต้องการเป็นสมาชิกของสังคม และบางส่วนของขั้นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือตามทฤษฎีของมาสโลว์ แต่แอลเดอเฟอร์เน้น การตอบสนองความต้องการด้านความสัมพันธ์ด้วยการปฏิสัมพันธ์อย่างเปิดเผย ถูกต้องและซื่อสัตย์ต่อกัน มากกว่าดูที่ความถูกต้องซึ่งให้ความสำคัญน้อยกว่า 3) ความต้องการด้านความงอกงาม (G= Growth Needs) เป็นความต้องการส่วนบุคคลในการได้ใช้ความรู้ความสามารถและทักษะของตนเองเพื่อทำงานอย่างเต็มศักยภาพที่มีอยู่ อีกทั้งได้มีโอกาสในการใช้ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้เต็มที่ ความต้องการด้านความงอกงามตามทฤษฎีนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีของมาสโลว์ในประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการความสำเร็จตั้งใจปรารถนากับบางส่วนของความต้องการได้รับการยกย่องนับถือในแง่ของการได้รับความสำเร็จ (Achievement) และได้รับผิดชอบ (Responsibility) (Pranee P. และ Team., 2013) ฉะนั้น เมื่อพิจารณาแล้ว แรงจูงใจในการทำงานเป็นทีมนั้น เป็นพลังที่มีอยู่ในตัวของบุคคลในทีมเป็นสิ่งเร้า แรงจูงใจ กระตุ้น ความประสงค์ เป้าหมายในการทำงานที่มีอยู่ในบุคคลภายในทีม มีสิ่งจูงใจให้พวกเขาเหล่านั้นแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนองความต้องการ ความพึงพอใจและจุดมุ่งหมายในงานนั้น ๆ ของพวกเขา แรงจูงใจทำให้บุคคลเกิดพลังจนทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามจนเกิดความสำเร็จ และนอกจากนี้ แรงจูงใจยังทำให้บุคคลเกิดความพยายามอย่างยิ่งขึ้นในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เกิดความสำเร็จด้วยการแสวงหา วิธีการจนบรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการในโลกปัจจุบันที่ไม่ชัดเจนขวางกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในขณะเดียวกันก็มีจุดยืนอยู่บนแนวคิดโลกาเทศาภิวัตน์ (Glocalization) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมเชื่อมโยงในกรอบใหญ่ และหาแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก การทำกิจการวิสาหกิจชุมชนจึงอาศัยหลักการบูรณาการผสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ผนวกกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรและผลผลิตที่มีในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน ระหว่างชุมชน ตามแนวทางของเศรษฐกิจแบบพอเพียง วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นการ

ประกอบการของชุมชนที่มีแนวคิด ดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และกรมส่งเสริมการเกษตร, 2562)

1. การสร้างความหลากหลายของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชนตามแนวทางของเศรษฐกิจแบบพอเพียง จึงมีหลักคิดที่สำคัญ คือ การสร้างความหลากหลายผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์บนฐานทรัพยากรและทุนในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดผลในเชิงบวกที่สำคัญยิ่งอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1.1 ทำให้เกิดผลผลิตที่หลากหลายเพื่อการกินการใช้จ่ายในครอบครัวและซื้อขายกันภายในชุมชน เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนพึ่งตนเองได้และหากเป็นผลผลิตที่สามารถทดแทนการซื้อหาจากภายนอกจะนำไปสู่การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้เกิด “วงจรถุนชุมชน” ซึ่งจะนำไปสู่การสร้าง ความสมดุลให้กับเศรษฐกิจชุมชน

1.2 การทำกิจกรรมที่หลากหลายเป็นแนวทางหนึ่งของการจัดการความเสี่ยง (Risk Management) กล่าวคือ เมื่อกิจกรรมหนึ่งไม่ประสบความสำเร็จ แต่ยังมีกิจกรรมอื่นอีกหลายกิจกรรมคอยค้ำจุนให้ชุมชนยังอยู่ได้ซึ่งตรงกับหลักของการสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ตามแนวทางของเศรษฐกิจแบบพอเพียง

2. การใช้ความคิดสร้างสรรค์สร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มจากผลผลิต และทรัพยากรชุมชน วิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการในการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากผลผลิตและทรัพยากรในชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นการประกอบที่ให้ความสำคัญกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) สร้างสิ่งใหม่ ๆ (นวัตกรรม : Innovation) ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Local Identity) และสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) จากผลผลิตและทรัพยากรชุมชน ซึ่งทำให้เกิดผลในเชิงบวกที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

2.1 เป็นโอกาสดีในการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าในอดีตและนำมาประยุกต์ให้เข้าสมัย เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Local Identity) ตอบสนองความต้องการของตลาดทุกระดับรวมทั้งการส่งออก

2.2 เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตส่วนเกินและทรัพยากรชุมชน ซึ่งมีอยู่จำกัดอันเป็นผลมาจากการใช้ไปอย่างมากมายในอดีต

2.3 การใช้ความคิดสร้างสรรค์จะนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ (นวัตกรรม : innovation) ที่ไม่ซ้ำแบบใคร (Unique) หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ (Identity) รวมทั้งสามารถสร้างความต่างของผลิตภัณฑ์ (Product differentiation) เพื่อตลาดภายนอกและการส่งออก

3. มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ผสมกับกระบวนการทางสังคม จึงต้องมีการบริหารจัดการ

อย่างเป็นระบบในเชิงธุรกิจพร้อมกับการจัดการผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนซึ่งสัมพันธ์ กันเป็น เครือญาติเป็นพี่ เป็นน้อง ด้วยเหตุผลที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

3.1 วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบในเชิงธุรกิจ ทั้งด้านการตลาด การผลิต การบริหารบุคคล การเงินการบัญชีและต้องมีแผนปฏิบัติการที่ดีบริหารจัดการด้วย ความโปร่งใส ตรวจสอบได้เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ มีความสม่ำเสมอ เป็นที่เชื่อถือ ของผู้บริโภคทุกระดับ ซึ่งจะส่งผลให้กิจการพัฒนาและเติบโตอย่างมั่นคง

3.2 วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจการที่คนในชุมชนจะต้องผนึกพลังกันเพื่อ “ร่วมใจร่วมคิดร่วมทุน ร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์และร่วมกันเป็นเจ้าของ” เพราะทำคนเดียวอาจทำ ได้ไม่ดีต้องทำ ร่วมกัน เพราะ แต่ละคนมีความรู้ความสามารถกันคนละด้าน เมื่อมาร่วมกันทำ จึงต้องมีระบบของการบริหารจัดการ และแบ่งบทบาทความรับผิดชอบกันตามความถนัดของสมาชิกแต่ละคน

3.3 ต้องมีสวัสดิการคืนสู่ชุมชน

4. เป็นกระบวนการสร้างคนควบคู่การพัฒนากิจการและรองรับด้วยการจัดการที่ดี วิสาหกิจชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจวิสาหกิจชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้เพื่อนำไปสู่การ ปรับวิธีคิดวิธีปฏิบัติและวิธีการจัดการซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนามตามศักยภาพ ความพร้อม และสภาพ ความเป็นจริงของชุมชน วิสาหกิจชุมชน จึงเป็นกระบวนการสร้างคนพร้อมกับการพัฒนากิจการที่มี ระบบการจัดการที่ดีรองรับด้วยเหตุผลอย่างน้อย 3 ประการ คือ

4.1 กระบวนการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเริ่มด้วยการเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเองรู้ว่าตัวเองมี ความรู้และศักยภาพแค่ไหน และในขณะเดียวกันก็ต้องเรียนรู้ความเป็นไปของโลกภายนอก ซึ่งมีความ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์การรู้จักตัวเองและรู้จักโลกภายนอกจะนำไปสู่ การปรับวิธีคิด และการกำหนดทิศทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

4.2 วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการที่ทำบนฐานความรู้คือต้องเรียนรู้ก่อนลงมือทำหรือทำในสิ่ง ที่รู้แล้ว และระหว่างที่ทำก็จะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันความผิดพลาด

4.3 วิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากกิจการขนาดเล็กสำหรับ บริโภคในครอบครัวและภายในชุมชนแล้วจึงค่อยขยายเป็นกิจการที่ใหญ่ขึ้นเพื่อตอบสนองตลาด ภายนอกจนถึงระดับประเทศและการส่งออก การทำกิจการขนาดเล็กถือเป็นการเรียนรู้ฝึกฝนให้มี ทักษะและประสบการณ์เพื่อที่จะทำกิจการที่ใหญ่ขึ้นแต่มีความผิดพลาดน้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุป แนวคิดวิสาหกิจชุมชนในมุมมองของผู้เขียนนั้น คือ การดำเนินกิจกรรม ทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีรากฐานจากการนำเอาความหลากหลายของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์บน ฐานทรัพยากรและทุนในชุมชนมาใช้เป็นทุนในการประกอบการ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมทาง เศรษฐกิจนั้น ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) สร้างสิ่งใหม่ ๆ (นวัตกรรม:Innovation) ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Local Identity) และสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value

Added) จากผลผลิตและทรัพยากรในชุมชน มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจความสำคัญกับการจัดการความรู้เพื่อนำไปสู่การปรับวิถีชีวิตปฏิบัติและวิธีการจัดการซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาตามศักยภาพความพร้อมและสภาพความเป็นจริงของชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 สังคมไทยเริ่มรู้จักคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) อย่างแพร่หลายเนื่องจากเป็นคำที่มีการนำมาใช้หลังจากที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ขนานไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลัก อันเนื่องมาจากว่าการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของประชาชนและก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมาอีกมากมาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของคำว่าวิสาหกิจชุมชนอย่างชัดเจน ผู้เขียนจึงขอรวบรวมความหมายและคำอธิบายตามที่นักวิชาการได้ให้ไว้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ดังนี้

จารุพงศ์ พลเดช (2556) กล่าวว่า “วิสาหกิจชุมชน” คือ การประกอบกิจการด้วยสามัคคีธรรมของชุมชน โดยชุมชน ในการผลิตสินค้า การให้บริการและอื่น ๆ หรือการเรียนรู้และพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ด้านการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการโดยใช้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยมีหัวใจการดำเนินการ ดังนี้ 1) เป็นการดำเนินการของชุมชน 2) เป็นการร่วมทุนดำเนินการ 3) เป็นการดำเนินการเพื่อสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและสร้างรายได้ที่มั่นคง

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2545) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการ โดยชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งด้านการผลิต การค้า และการเงิน ต้องการใช้ปัจจัยการผลิตนี้ให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างรายได้และอาชีพ ด้านสังคม คือ การยึดโยงร้อยรัดความเป็นครอบครัวและชุมชนให้ร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์แบ่งสุขซึ่งกันและกัน โดยผ่านการประกอบกระบวนการของชุมชน

ศรีปริญา ฐูประจ่าง (2546) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ใช่ธุรกิจ หากแต่วิสาหกิจชุมชนตามความหมายของของกรมพัฒนาชุมชนนั้น ให้น้ำหนักกับความสามัคคีธรรมของชุมชน การผนึกกำลัง และหล่อหลอมความคิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างสรรค์การประกอบกิจการโดยชุมชนจากพื้นฐานจากภูมิปัญญาดั้งเดิม ผสมผสานองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาบริหารจัดการทุนในชุมชนให้เกิดผลผลิตที่มีอรรถประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง

วิชิต นันทสุวรรณ (2547) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการซึ่งรวมถึง กระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกชั้นตอนโดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือ เครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมาย เพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของ ชุมชน และความสงบสุขของสังคมด้วย

สมศักดิ์ สุริโย (2547) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน คือ กิจกรรมที่สร้างรายได้อย่างมั่นคงรูปแบบหนึ่ง ที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อม (Small Community Enterprise) สร้างผลผลิตของ กิจการ ซึ่งเกิดจากสินทรัพย์ของชุมชน ที่มีรูปแบบการบริหารจัดการสมัยใหม่โดยคนในชุมชน เป็น กิจการของคนในชุมชนที่ปลูกให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นฟื้นขึ้นมาเป็นพลังให้กับชุมชนในการพัฒนา เศรษฐกิจระดับฐานรากของประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจการ คือ การพึ่งตนเองและ พึ่งพากันและกันของชุมชน (เสรี พงศ์พิศ, 2548) ได้กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน (Small Community Enterprise) หมายถึง การประกอบการโดยกลุ่มหรือองค์กรในชุมชน เพื่อจัดการ “ทุนชุมชน” ให้เกิด ประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลักโดยทุนชุมชนที่สำคัญ คือ 1) ทุนธรรมชาติ คือ ทุนทรัพยากร ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ ดิน น้ำ ป่า พืชพรรณอันมีคุณค่าที่ยังเหลืออยู่ไม่น้อย 2) ทุนทางวัฒนธรรม คือ ความรู้ภูมิปัญญา 3) ทุนทางสังคม คือ กฎเกณฑ์ ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้เป็นชุมชนเป็นพี่เป็นน้อง 4) ทุนโคกทรัพย์ ได้แก่ ทุนที่สะสมพัฒนา และปรับปรุงขึ้นมา วัว ควาย ไร่ นา และข้าวของเงินทอง

ราชกิจจานุเบกษา (2548) ได้ให้คำนิยามว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการ ผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

อารีย์ วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2549) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจเป็นกิจการของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนใน การดำเนินกิจการของชุมชน

กัญญามาน อินทว่าง และคณะ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน จะต้องมีการ ประกอบการที่มีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน โดยที่มีสมาชิกในชุมชน เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งด้านการผลิต การค้าและการเงิน และต้องการใช้ปัจจัยการผลิตและ ทรัพยากรทุกชั้นตอนเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมการจัดการ ผลผลิต ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

สุวัฒน์ นิลคำ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง วัฒนธรรมชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเป็นภูมิปัญญาด้านวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นภาพซ้อนอยู่ในเศรษฐกิจมหภาคของทุกสังคม และเป็นภาพซ้อนที่อยู่ข้างของความเจริญรุ่งเรืองในเงื่อนไขที่เกิดภาวะวิกฤติหรือเศรษฐกิจตกต่ำ ระบบเศรษฐกิจชุมชนก็จะแสดงศักยภาพในตัวออกมาว่าเป็นทางออกของการจะอยู่ร่วมกันเป็นพลังทางศีลธรรมและมนุษยธรรมไม่ใช่ความมั่งคั่งของปัจเจกชนและกระจายความเจริญออกไปด้วยแน่นอน บ่งบอกนัยแห่งความมีอิสระเสรี มีส่วนร่วมพัฒนา เช่น ลัทธิอนาธิปไตยชุมชน (Communal Anarchism) มีความหมายถึง การกระทำชุมชนให้พึ่งตนเองได้เป็นอิสระ มีการบริหารราชการด้วยตนเองทั้งในโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมือง โดยมีวัฒนธรรมชุมชนและโครงสร้างสถาบันทางสังคม แม้แต่โครงสร้างทางเศรษฐกิจชุมชนเองที่เป็นเศรษฐกิจในมิติวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากเหง้าความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนธรรมชาติของการเป็นสัตว์สังคม ซึ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ที่เรียกศักยภาพหรือพลังขับเคลื่อนนี้ว่า เป็นพลังสันติประชาธรรมหรือการจัดการเพื่อแบ่งปันความสุขให้กันและกัน ซึ่งเป็นพลังที่ก่อตัวจากวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญา พลังลักษณะนี้เป็นการผสมผสานกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความหลากหลายทางธรรมชาติหรือองค์รวมของสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต้องเป็นแบบบูรณาการองค์รวม

ดร.ณิ สมิตะเกษตรริน (2552) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน (Small Community Enterprise) หมายถึง กิจการชุมชนโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน ที่ชุมชนและคนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อเสริมสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยการนำทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่ อันได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและทรัพยากรท้องถิ่น ฯลฯ ผสมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่เหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชนโดยมีหลักการที่จะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน (2553) อธิบายว่าวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า ที่ดำเนินการโดยกลุ่มและหรือคณะ บุคคล ได้แก่ กลุ่ม ชมรม สมาคม สหกรณ์ มูลนิธิ โดยที่สมาชิกในกลุ่มมีการร่วมกันผลิต บริหาร จัดการและรับผลประโยชน์ และมีความผูกพันในวิถีชีวิตภายใต้รากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันหลากหลาย โดยจะเป็นนิติบุคคล หรือไม่ใช้ก็ตาม เพื่อสร้างรายได้ และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2549) อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการบริการอื่น ๆ ที่ ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลใน

รูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้ และการพึ่งพาตนเองของ ครอบครัว ในชุมชนและระหว่างชุมชน โดยใช้ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม วิถีตนเองยึดโยงเป็นโครงสร้าง เศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเป็นส่วนต่อยอดให้ระบบเศรษฐกิจข้างบนที่แข็งแรง เพราะมีฐานรากที่แข็งแรง

สัญญา เคนาภูมิ (2558) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบการดำเนินการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อกับชาวบ้านดำรงชีวิตได้มั่นคง และเข้มแข็ง ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมิใช่ จะทำได้ง่ายตายต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน วิสาหกิจชุมชนเน้นเรื่องการบริหารจัดการ เป็นกิจกรรมสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อมโดยผลผลิตจะเกิดจาก สินทรัพย์ชุมชน

จากการให้ความหมายวิสาหกิจชุมชนที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น ในมุมมองของผู้เขียนสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบกิจการโดยชุมชนอาจเป็นกิจกรรมการผลิตสินค้าหรือเป็น กิจกรรมการบริการอื่น ๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยคนในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีกระบวนการ เรียนรู้ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมที่ชุมชนมี เช่น ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อประโยชน์ของ ชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผสมผสานกับองค์ ความรู้ใหม่และเทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจการ คือ การพึ่งตนเองและ พึ่งพากันและกันของชุมชน

นอกจากนั้น ผู้เขียนได้พิจารณาองค์ประกอบของคำว่า วิสาหกิจชุมชนในมุมมองและ ความหมายของการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากของผู้เขียนได้ดังนี้

1. วิสาหกิจ หมายถึง ความรัก ความสามัคคี ความเพียรพยายามในการปรับตัวของกลุ่ม ประชาชน ฐานรากในการประกอบสัมมาอาชีพที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อผลิต แปรรูป จำหน่าย รวมถึงการให้บริการต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานการ จัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน จนกลายเป็นปฏิสัมพันธ์ และกระบวนการทางสังคมในรูปแบบของ ระบบเศรษฐกิจชุมชน และรวมถึง พลังความร่วมมือ ร่วมคิดเพื่อผลประโยชน์ และการสร้างความ เข้มแข็งของคนในชุมชน

2. สหกิจ หมายถึง การผนึกกำลัง การหล่อหลอมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน ฐานรากในการสร้างสรรค์การประกอบกิจการหรือธุรกิจของชุมชน โดยมีฐานจากความรู้ ความสามารถ และการแสวงหาองค์ความรู้สมัยใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อนำมาบริหารจัดการ ทุนในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการสร้างอาชีพ และรายได้บนหลักการพึ่งตนเอง การพึ่งพากันและกันของกลุ่มสมาชิกในชุมชน

3. ชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มอาชีพของคนในชุมชนภายใต้เงื่อนไขของภาวะวิกฤติหรือเศรษฐกิจตกต่ำตามยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง และชุมชนเป็นตัวตั้งเพื่อสร้างความเข้มแข็ง การพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่นโดยที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การบริหารจัดการ และการได้รับผลประโยชน์จากกระบวนการดำเนินงานทุกขั้นตอน

ลักษณะที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน

การเกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นล้วนมีสาเหตุ และมีกระบวนการของการเกิดแตกต่างกันหลากหลายตามบริบทของพื้นที่ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนนั้น ผู้เขียนได้สังเคราะห์ข้อมูล(สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และคณะ, 2548) โดยสรุปแล้ว พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 7 อย่างด้วยกัน ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ และผู้ดำเนินการหัวใจสำคัญของวิสาหกิจชุมชนประการแรกก็คือ การที่ชุมชนต้องเป็นเจ้าของ และต้องเป็นผู้ดำเนินการหลักเท่านั้น อาจจะมีคนนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือได้ แต่ต้องไม่ใช่เป็นหุ้นส่วนใหญ่หรือเป็นผู้ลงทุน/นายจ้าง หรือเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนนั้น คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม และมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรม หรือ อาจมีคนนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือ แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจยังคงเป็นของคนในชุมชน สำหรับคำว่าผู้ดำเนินการ หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายหรือมอบอำนาจให้ดำเนินการแทน เช่น กรรมการผู้จัดการ หรือ ผู้จัดการ ที่มีหน้าที่ในการบริหารกิจการให้บรรลุตามที่เจ้าของกิจการได้กำหนดไว้ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนนั้น อาจมีการมอบอำนาจให้มีผู้ดำเนินการแทนได้ แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจต้องมาจากชุมชน ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นการที่นายจ้างได้จ้างแรงงานนอกระบบในชุมชนเพื่อทำหรือประกอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น การจ้างถักทอแหวนหรือการจ้างทอผ้าจึงมิใช่การดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวคิดวิสาหกิจชุมชน หากแต่เป็นการจ้างงานซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบเท่านั้น

2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนโดยใช้ทุน วัตถุดิบ แรงงานในชุมชนเป็นหลัก กล่าวคือในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนนั้น มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรที่ท้องถิ่นมีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การได้มาซึ่งผลผลิตนั้นจะต้องเน้นการใช้ “ทุนชุมชน” ให้มากที่สุด กล่าวคือ เน้นการใช้ “ทุนทางชีวภาพ” หรือวัตถุดิบในชุมชนหรือในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบให้มากที่สุด แต่ก็สามารถนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสร้างสรรค์แนวคิดในการผลิตและใช้ “ทุนทางสังคม” ซึ่งก็คือแรงงานในชุมชนหรือในท้องถิ่น มาผลิตสินค้าและบริการนั้น ๆ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า ใช้ทุนวัตถุดิบหรือแรงงานที่มาจากภายนอกไม่ได้ในความเป็นจริงแล้ว การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนนั้น อาจใช้ทุนวัตถุดิบและแรงงานจากภายนอกได้ แต่ต้องเป็นส่วน

น้อยเมื่อเทียบกับการใช้ทุนวัตถุดิบ และแรงงาน ที่มาจากภายในชุมชนเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นให้การดำเนินงานมีรากฐานที่เข้มแข็งโดยเน้นสิ่งที่ชุมชนมีอยู่เป็นพื้นฐาน

3. ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนเป็นนวัตกรรมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม สิ่งสมจวนเกิดเป็นความรู้และความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆโดยไม่เลียนแบบจากความสำเร็จของชุมชนอื่น จนขาดกระบวนการเรียนรู้เพราะมุ่งหวังทางลัดเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จเพียงอย่างเดียว การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรมโดยชุมชนนั้นเป็นการสร้างอัตลักษณ์ (Identity) ให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน และเป็นการยากต่อการลอกเลียนแบบ รวมทั้งเป็นการสร้างความรู้สึกรักในการเป็นเจ้าของนวัตกรรมดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนผ่าน “กระบวนการเรียนรู้” ที่เหมาะสม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาบูรณาการเป็นนวัตกรรมของชุมชน และมาจากความริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชนเอง

4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึงการเน้นการใช้ “ทุนชุมชน” ในการผลิตว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของวิสาหกิจชุมชนและทุนชุมชนประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าทุนชุมชน อื่นก็คือ “ทุนทางวัฒนธรรม” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local Wisdom) ซึ่งในคุณลักษณะสำคัญนี้ได้ให้ความสำคัญกับการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาสากลหรือภูมิปัญญาอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น กล่องข้าว เก็บความร้อน ผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว จากบ้านท่าลี่ ตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ได้มีการผสมผสานภูมิปัญญาการสานกระติบข้าวเหนียวด้วยภูมิปัญญาตะวันตกการเก็บรักษาอุณหภูมิของน้ำแข็งในกระติบน้ำแข็งที่ทำให้กระติบข้าวเหนียวนี้มีขอบกระติบที่หนากว่าปกติเพื่อให้สามารถเติมใส่วัสดุที่จะช่วยเก็บความร้อนได้ลงไปในขอบหนาดังกล่าวได้ ทำให้สามารถเก็บความร้อนได้นานกว่ากระติบข้าวเหนียวโดยทั่วไป และได้มีการจดอนุสิทธิบัตรไปแล้ว

5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยวคล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรมประสานผืนพลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster) กล่าวคือ วิสาหกิจชุมชนนั้นจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยว ๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช้กิจกรรมที่ซับซ้อนอะไร ล้วนแล้วแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้และเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการเรื่องข้าว หมู เห็ด เป็ด ไก่ ผัก ผลไม้ น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาล้างจาน หรืออื่น ๆ ที่ชุมชนทำได้เองโดยไม่ยุ่งยากนัก การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานที่เป็นจริงในชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งก็สามารถพึ่งพาตนเองได้

6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการ ตามที่สื่อในสังคมกระตุ้นทำให้เกิด ความอยากกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด เมื่อมีการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนจะพบว่า ชาวบ้านจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องกระบวนการผลิต การตลาด การรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่าย ฯลฯ ซึ่งการเรียนรู้ในประเด็นดังกล่าว ล้วนแล้วแต่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การเรียนรู้ที่ว่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก เพราะการเรียนรู้จะนำมาซึ่งความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติและถ่ายทอดต่อไปยังผู้อื่นได้และก่อให้เกิดความยั่งยืนในที่สุด

7. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย คุณลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนก็คือ การที่วิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายแรกและเป้าหมายสำคัญที่สุด เพราะการพึ่งตนเองในแง่มุมมองของวิสาหกิจชุมชนนั้น คือการที่ระดับปัจเจกชนสามารถพึ่งตนเองได้และค่อยขยายไปสู่ระดับครอบครัว และระดับชุมชนต่อไป การพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายที่กำกวมก่อนที่จะคิดทำให้อร่อย ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจ เป้าหมายที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ เน้นการพึ่งพาตนเองครอบครัวและชุมชน จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรและจิตใจ เนื่องจากผลการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดรายได้ เกิดการมีส่วนร่วม มีการนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้ในการผลิตเป็นหลัก ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ส่งผลให้ชุมชนมีอำนาจต่อรองในด้านการผลิต ชุมชนได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สมาชิกที่ดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนมีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการสร้างคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างต่อเนื่องสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ดวงเดือน สมวัฒนศักดิ์ (2548) ได้สรุปว่า การประกอบการวิสาหกิจชุมชนควรลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนรู้ คือ หัวใจของการประกอบการ เพราะความรู้คือปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้การประกอบการเป็นทุนทางปัญญาที่มีคุณค่ามากที่สุด และเป็นหลักประกันความสำเร็จและความยั่งยืน การเรียนรู้ดังกล่าวไม่แสวงหาแต่เพียงสูตรสำเร็จแต่แสวงหาความรู้ใหม่ให้เป็นรากฐานของการสร้างนวัตกรรมซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของวิสาหกิจชุมชน

2. การพึ่งตนเอง คือ ความเป็นอิสระในการตัดสินใจ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานสำคัญของตนเอง การจัดการชุมชนและทรัพยากรโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้สากล เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความจำเป็นขั้นพื้นฐานของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ความรู้ และคุณธรรม เหตุผล และจิตวิญญาณของท้องถิ่น ซึ่งถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคนทำให้คนสามารถจัดการชีวิต จัดการชุมชน และจัดการทรัพยากรในยุคสมัย และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ช่วยให้บรรพบุรุษจนถึงลูกหลานดำรงอยู่ได้ถึงทุกวันนี้

4. ชุมชน คือ ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ผลผลิตและทุนทางสังคมหรือความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาร่วมเป็นรากฐานความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ ความเป็นพี่เป็นน้องของผู้คนในชุมชน

5. ความยั่งยืน คือ หัวใจของการพัฒนาที่ไม่ทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับความเป็นชุมชนโดยอาศัยการจัดการที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่องและมั่นคง

6. ความเท่าเทียม คือ คุณลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน องค์กรที่ร่วมมือกันทำงานโดยให้เกียรติกันเคารพในศักดิ์ศรีและศักยภาพของกันและกัน

7. ธรรมนูญ คือ การบริหารจัดการที่โปร่งใส กระจายอำนาจ และตรวจสอบได้ ไม่รวบอำนาจโดยคนกลุ่มเดียวแต่ชุมชนมีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของเครือข่าย คือ วัฒนธรรมการทำงาน แนวราบแบบหนึ่ง เกิดจากการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับองค์กร ที่ทำให้แต่ละหน่วยมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง และมีความเข้มแข็ง มีการฝึกกำลังและช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน

กรมการพัฒนาชุมชน (2546) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนว่ามีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจการของชุมชน หมายถึง เป็นการประกอบกิจการทั้งด้านการผลิต และบริการที่กลุ่ม คนในชุมชนเป็นเจ้าของไม่ใช่ของผู้ใดผู้หนึ่ง

2. ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชน และมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม หมายถึง กิจการที่ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชนเป็นหลัก อันได้แก่ เงิน แรงงาน ทรัพยากร ภูมิปัญญา เป็นต้น โดยมีการบริหารจัดการ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต หรือการให้บริการ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เป็นการจัดรูปแบบประสานพลังทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมแบบเสริมกัน ไม่แยกทำแบบเดียวหรือเป็นเรื่อง ๆ

3. ดำเนินการด้วยหลักสามัคคีธรรม หมายถึง หมู่คณะในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการอย่างเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวมแก่สมาชิกและชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อสาธารณะ อันหมายถึงความรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย

4. เน้นกระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการ หมายถึง ในการดำเนินการจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนเรียนรู้ที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรม

5. มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจการมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นรากฐาน ทำให้พอกินพอใช้ในครัวเรือน ชุมชน และเครือข่าย เป็นลำดับแรก

เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเป้าหมายของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่น่าสนใจและมีมุมมองที่แตกต่างกันในหลายประเด็น โดยผู้เขียนได้รวบรวมมานำเสนอไว้ดังนี้

ปิยะพงษ์ บุญส่ง (2552) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายหลักอยู่ 4 ประการ คือ

1. สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชน แก่จุดอ่อนเสริมจุดแข็ง ให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้าน ให้มีระบบการจัดการการผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยองค์การชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรชุมชนในการวางแผนดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ

3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจ – สังคมของชุมชนที่มีอิสระพึ่งตนเองได้ ระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำ และเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

4. พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

กฤษณา นิลศรี (2545) กล่าวว่า เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วยเป้าหมายหลัก 3 พ. คือ

1. พ.พึ่งตนเอง เป็นแนวทางของวิสาหกิจชุมชนในการเน้นให้เกิดการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านด้านอาหาร การใช้ทุน ปัจจัยการผลิต การดูแลรักษาสุขภาพ

2. พ.พอเพียง เป็นแนวทางวิสาหกิจชุมชนที่เน้นให้เกิดความพอเพียงในระดับชุมชนและเครือข่าย เพื่อให้ความพอดีมีขอบข่ายชัดเจน มีความเหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพด้านการผลิตทรัพยากร โดยภูมิปัญญาความคิดสร้างสรรค์เป็นแนวทางที่ตรงกับนโยบายของรัฐ ซึ่งทั้งการพึ่งตนเองและความพอเพียงนี้เป็นเป้าหมายที่อยู่ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)

3. พ. พัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นแนวทางของวิสาหกิจชุมชนที่เน้นให้ระดับครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายพัฒนารูปร่างและผลิตภัณฑ์บนฐานศักยภาพส่วนเกินของผลิตผลและทรัพยากร โดยใช้ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์อันเป็นเป้าหมายเชื่อมโยงไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า (Independent Network)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2545) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายคือ การพัฒนาตนเอง เลี้ยงตนเอง ใช้ของตัวเอง ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นคงพื้นฐานให้กับชุมชนและเมื่อ สร้างขึ้นมาก็คจะเป็นหลักประกันทางสังคมได้

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ (2548) กล่าวว่า การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่

1. วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการประกอบกิจการของชุมชนเพื่อให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้
2. การประกอบกิจการต้องมุ่งเน้นการใช้ภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

3. มุ่งเน้นการสร้างโอกาสและเพิ่มรายได้ทั้งในระดับครัวเรือน กลุ่มองค์กร เครือข่ายและชุมชน

กล่าวโดยสรุป เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนในมุมมองของผู้เขียนนั้น คือ การสร้างโอกาสให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจอย่างพอเพียงทั้งในระดับ ครัวเรือน ระดับกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์บนฐานทรัพยากรที่มีในชุมชน

รูปแบบกิจการของวิสาหกิจชุมชน

รูปแบบกิจการของวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่มีรูปแบบที่หลากหลาย แต่เชื่อมโยงและเกื้อกูลกัน สามารถแบ่งได้ดังนี้ (กรมส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2562)

1. การผลิตสินค้า

1) การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน

เป็นการแปรรูปหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ ในกลุ่มคนที่มีอาชีพทำนา หรือกลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายกับชาวนาการทำผลไม้แปรรูปในกลุ่มคนที่เป็นชาวสวนผลไม้ หรือกลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายกับชาวสวนผลไม้ เป็นต้น ฯลฯ

2) การทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน

เพื่อการพึ่งตนเองหรือเพิ่มรายได้เช่น การทำยาสมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร เครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของสมุนไพร หรือการสร้าง ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เช่น การทอผ้าไหมลายพื้นเมืองย้อมสีธรรมชาติ ฯลฯ

3) การทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทดแทนการซื้อจากภายนอก

เพื่อลดรายจ่ายและตอบสนองการพึ่งตนเองของชุมชน เช่น ปุ๋ยอินทรีย์เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร น้ำดื่ม สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน ฯลฯ

2. กิจกรรมด้านบริการ

เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกและชุมชน กิจกรรมด้านบริการจึงมีได้หลายรูปแบบ เช่น

- 1) การบริการด้านการเงินและการสะสมทุน เช่น ออมทรัพย์ธนาคารชุมชน
- 2) การบริการด้านการตลาด เช่น ร้านค้าชุมชน ปืมน้ำมันชุมชน ตลาดนัดชุมชน
- 3) การบริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเช่น ท่องเที่ยวเชิงชุมชน โฮมสเตย์สปา นวดแผนไทย
- 4) การบริการที่เป็นการสร้างรายได้การอำนวยความสะดวก หรือแก้ปัญหาให้กับอาชีพ

หลักเช่น ลานเทพาหล่ม การรวบรวมและปรับปรุงคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร การบริการซ่อมเครื่องจักรกลการเกษตร

(กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548) ได้อธิบายว่าวิสาหกิจชุมชนสามารถจำแนกรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนตามกิจการ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. กิจการการผลิตสินค้า
2. กิจการการให้บริการ
3. กิจการอื่นที่ทำให้เกิดการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาชุมชน

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2546) อธิบายว่า รูปแบบกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. การแปรรูป หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตร เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตร
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน เช่น การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น น้ำดื่ม น้ำปลา ปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น
4. การพัฒนาระบบตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชนเพื่อบริการสมาชิกและคนในชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สุขภาพพื้นบ้าน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ในมุมมองของผู้เขียน เห็นว่า รูปแบบกิจการของวิสาหกิจชุมชนนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การผลิตสินค้า ซึ่งเป็นการแปรรูปหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตร การผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน และการผลิตทดแทนการซื้อจากภายนอกเพื่อลดรายจ่ายและตอบสนองการพึ่งตนเองของชุมชน 2) การบริการ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกและชุมชน เช่น ออมทรัพย์ธนาคารชุมชน ร้านค้าชุมชน การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ ท่องเที่ยวเชิงชุมชน และ

3).กิจการอื่นที่ทำให้เกิดการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาชุมชน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อ การปรับปรุงคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร การบริการซ่อมเครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

นักวิชาการ หลายท่านได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชนออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ผลิต เพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่นเป็นหลัก เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน เช่น ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย ซึ่งอยู่ในขีดความสามารถของ ชาวบ้านทั่วไปจะทำได้

2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ ได้เพราะมี ลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นบางอย่างอาจมีสูตรเด็ดเคล็ดลับหรือคุณภาพดีในระดับ มาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ ซึ่งสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ก็คือ หนึ่งในวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2562) ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกินใช้ซื้อขายกันภายในชุมชนหรือ ระหว่างชุมชนหรือมุ่งเพียงตลาดท้องถิ่น เป็นกิจการที่ทำด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ต้อง ถูกหลักสุขอนามัย เช่น เครื่องแกง น้ำดื่ม น้ำยาล้างจาน แชมพูสมุนไพร ปุ๋ยหมักชีวภาพ ข้าวกล้อง จากโรงสีชุมชน เป็นต้น เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และ เพื่อให้คนในชุมชนมีสินค้าที่ดีสำหรับอุปโภค บริโภค

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นกิจการที่พัฒนาต่อเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ใช้ ความรู้ประสบการณ์เทคโนโลยีที่สูงขึ้น มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และด้วยรูปแบบที่ทันสมัย กิจการที่ทำได้มีการควบคุมคุณภาพทุกขั้นตอน ได้รับการรับรองคุณภาพตามมาตรฐานสากล และ ควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ถิ่นเพื่อบอกกล่าวความเป็นมาที่น่าสนใจอันเป็นจุดขายที่สำคัญ เป้าหมายของ วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ ตลาดใหญ่ภายนอกหรือตลาดแข่งขันทั้งระดับในประเทศ จนถึงการ ส่งออกไปต่างประเทศ เช่น ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ชนิดต่าง ๆ ที่เกิดจาก กระบวนการวิสาหกิจชุมชน

กล่าวโดยสรุป ในมุมมองของผู้เขียน เห็นว่าประเภทของวิสาหกิจชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับ วัตถุประสงค์ ระดับกิจการและตลาดที่เป็นเป้าหมาย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป้าหมายคือ การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และเพื่อให้คนในชุมชนมี สินค้าที่ดีสำหรับอุปโภคบริโภค เป็นกิจการที่ทำด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า มีเป้าหมายคือ เพื่อตลาดใหญ่หรือตลาดภายนอกรูปแบบการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายคือ การพึ่งพาตนเองได้ทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน โดยเริ่มจากการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากชุมชนให้เข้มแข็ง พัฒนาต่อยอดไปตามศักยภาพการดำเนินงานของแต่ละวิสาหกิจชุมชน ดังนั้นรูปแบบของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนจึงขึ้นอยู่กับบริบทและศักยภาพการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ ได้มีนักวิชาการหลายท่านแบ่งรูปแบบการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนไว้ 2 รูปแบบ ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2546)

1. วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการเดียว ได้แก่ วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเพียงหนึ่งเดียว โดยคณะผู้บริหารในชุมชนชุดเดียว ไม่สร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจอื่น ๆ โดยจะมีผลผลิตมากกว่าหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือบริการได้

2. วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่าย ได้แก่ วิสาหกิจที่มีปฏิสัมพันธ์กับกิจการอื่น โดยแต่ละวิสาหกิจชุมชนต่างมีการประกอบการตามเป้าหมายวัตถุประสงค์หลักของกิจการ หากแต่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบพึ่งพาเกื้อกูลเชื่อมโยงกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

2.1) เครือข่ายกิจกรรม ได้แก่ วิสาหกิจที่มีต่อกิจกรรม เกื้อกูลกันมาเป็นเครือข่ายกันทั้งที่เป็นกิจกรรมประเภทเดียวกัน หรือหลายประเภท

2.2) เครือข่ายพื้นที่ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในระดับพื้นที่เดียวกัน เช่น ระดับหมู่บ้านด้วยกัน หรือระดับตำบลด้วยกัน หรือต่างระดับพื้นที่กัน เช่น วิสาหกิจระดับหมู่บ้านกับระดับตำบล มาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน

สรุป

การเกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนนั้น สืบเนื่องมาจากนโยบายของภาครัฐที่ต้องการแก้ไขปัญหาภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับผลกระทบ ในปี 2540 เพื่อต้องการวางแนวทางให้เกิดความยั่งยืนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวอย่างยั่งยืน ภาครัฐจึงหันกลับมาทบทวนในสิ่งที่ปรากฏฐานเดิมที่สังคมไทยมีอยู่ คือ เกษตรกรรมและเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นจึงเกิดนโยบายการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้กับการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้เข้มแข็งและกระจายโอกาสการประกอบอาชีพให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองได้

วิสาหกิจชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยกลุ่มหรือองค์กรในชุมชน เพื่อจัดการ “ทุนชุมชน” ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน สร้างประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก ทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชนและสังคม

วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 7 ประการ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้ทุน วัตถุดิบ แรงงานในชุมชนเป็นหลัก 3) ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนเป็นนวัตกรรมของชุมชน 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก 7) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนนั้น เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการผลิตสินค้า 2) กิจกรรมการให้บริการ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนนั้นมีความหลากหลายแต่เชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกัน โดยจะเห็นได้ว่า ประเภทของวิสาหกิจชุมชนนั้นครอบคลุมทั้ง วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน กล่าวคือ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ผลิต เพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่นเป็นหลัก และวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ สามารถนำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดใหญ่ได้เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น มีคุณภาพดีในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวอาจอยู่ในรูปแบบของ วิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการเดียว ได้แก่ วิสาหกิจที่ประกอบกิจการเพียงหนึ่งเดียว โดยคณะผู้บริหารในชุมชนชุดเดียว ไม่สร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจอื่น ๆ และวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการในรูปแบบเครือข่าย คือ วิสาหกิจที่มีปฏิสัมพันธ์กับกิจการอื่น โดยแต่ละวิสาหกิจชุมชนต่างมีการประกอบการตามเป้าหมายวัตถุประสงค์หลักของกิจการ หากแต่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบพึ่งพาเกื้อกูล เชื่อมโยงกัน

ระดับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน แบ่งตามระดับการพัฒนาได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) วิสาหกิจชุมชนระดับครอบครัว เป็นจุดเริ่มต้นของการแปรรูป หรือสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการอุปโภคบริโภคของตนเองภายในครัวเรือนเป็นหลัก 2) วิสาหกิจชุมชนระดับชุมชน เมื่อวิสาหกิจของชุมชน บรรลุวัตถุประสงค์ขั้นแรก เพื่อลดรายจ่ายภายในครัวเรือน สามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว จึงขยายออกไปสู่เพื่อนบ้าน ครัวเรือนอื่น ๆ ในชุมชน วิสาหกิจชุมชนขั้นนี้จึงเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เกื้อหนุนให้เกิดการพึ่งพาอาศัยระหว่างครอบครัวในชุมชนเดียวกัน 3) วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย การพึ่งตนเองในบางกรณี ชุมชนไม่สามารถดำเนินการ ได้โดยลำพังชุมชนเดียว แต่เป็นไปได้เมื่อหลายชุมชนร่วมมือกัน วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย จึงเป็นระบบพึ่งพาอาศัยระหว่างชุมชนที่มีผลผลิตและทรัพยากรแตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง

ความหมายของการพึ่งตนเอง

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ (2525) กล่าวว่า การพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองซึ่งมีความหมายตรงข้ามกับการพึ่งผู้อื่น การพึ่ง

ผู้อื่นคือ ความสัมพันธ์ที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเอาเปรียบและเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งฝ่ายที่ถูกครอบงำจะสูญเสียความเป็นตัวเองและเป็นลักษณะ ต้องยืมจมูกคนอื่นหายใจหรือยืมบ่นขาตัวเองไม่ได้ (Galtung, 1980) การพึ่งตนเอง หมายถึง ความมีอิสระที่จะกำหนดเป้าหมายของตนและตระหนักว่าเป้าหมายนี้จะบรรลุได้ด้วยความสามารถและพลังกำลังของตนเอง รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้วย

วัชรีย์ อินธิอาวัชกุล (2529) กล่าวว่า ความหมายของการพึ่งพาตนเองไว้เป็นนัย ดังนี้

1. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่าง ๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง
2. เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชน หรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
3. เป็นการพึ่งพาตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาเป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่ากัน
4. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(โกวิทย์ พวงงาม, 2533) กล่าวว่า การพึ่งพาตนเอง คือ การที่คนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไปในทุกด้าน โดยมีความสมดุลความพอดีในชีวิต และต้องสอดคล้องกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นการพึ่งพาตนเองเป็นการเสริมสร้างแรงงานให้ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นการจัดการกับชีวิตให้เหมาะสมกับสิ่งต่าง ๆ เช่น คน สังคม ธรรมชาติ โดยไม่มุ่งเน้นในด้านการแข่งขัน แต่มุ่งความเป็นอิสระช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งตนเองเป็นการมองปัญหาต่าง ๆ และค่อยตัดสินใจในการแก้ไขด้วยตนเอง นอกจากนี้การพึ่งพาตนเองไม่ได้หมายถึง คน ๆ เดียวหรือกลุ่มเดียวจะพึ่งพาตนเองได้โดยสมบูรณ์แต่ต้องพึ่งกลุ่มอื่นด้วย

จากความหมายดังกล่าว สรุปว่า การพึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างอิสระ ทางด้านความคิด ด้านการทำกิจกรรมทั้งระดับปัจเจกชนและระดับชุมชน โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันโดยไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ไม่ได้หมายถึง การปิดกั้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จะมีการติดต่อในรูปแบบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนของตน

องค์ประกอบการพึ่งพาตนเอง

ประเวศ วะสี (2531) ได้เสนอองค์ประกอบการพึ่งพาตนเองที่สำคัญ 5 ประการ หรือ เบลูจังก์ชันของชุมชนในการพัฒนาชุมชนละสังคมที่พึงประสงค์ไว้ที่แตกต่างไป ดังนี้

1. ด้านจิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมากฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิตและทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ
2. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิตให้เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบและธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล
3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้นเพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมากและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เองกินเองตามสมดุลธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุนไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา ไม่ทำลานสิ่งแวดล้อม
5. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่ช่วยเหลือกันสร้างสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางการสาธารณสุข ทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

ไพโรจน์ ภัทธรรากุล (2545) กล่าวว่าองค์ประกอบที่พึ่งตนเองของชุมชนที่แตกต่างออกไป เพราะได้นำพื้นฐานของการกำหนดให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทำให้มีองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับชุมชนพึ่งตนเอง ดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนในอดีตมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองสูงเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าไม้ มีแหล่งน้ำ มีปัจจัยในการผลิตเลี้ยงตัวเองได้อย่างมั่นคงหลายพื้นที่เป็นอยู่ข้าวอู่น้ำ เป็นดินแดนท้องทุ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังเหมือนทุ่งรวงทอง เช่น สุโขทัยในอดีต สะท้อนถึง ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เป็นต้น
2. ทูทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ ชุมชนจำเป็นต้องมีทุนทางสังคม หมายถึง ระบบสังคมชนบทรอบนิยามประเพณี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับการดำรงอยู่ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทร และสมาชิกทุกคนมีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ร่วมของชุมชน มีความผูกพันในการสรสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง
3. ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้เพื่อนำมาเป็พื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของชุมชนตลอดจนการมีภูมิปัญญาในการคิด วางแผน กำหนดเป้าหมายของตนเอง องค์ความรู้เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนโดยชุมชนเอง การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงองค์

ความรู้ในการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมั่นคงในสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ๆในการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชน และจัดการความร่วมมือกับภายนอกชุมชน

4. ระบบการจัดการ ต้องประกอบด้วยปรัชญา คุณค่าและวัฒนธรรมชุมชน มุ่งองค์กรชุมชน และการจัดการซึ่งจะช่วยในการประสานความร่วมมือ หากเรามองชุมชนเป็นองค์กร ชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตซึ่งประกอบด้วยระบบคุณค่า มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีปรัชญา คุณค่าที่สมาชิกยึดถือบรรทัดฐานและใช้ปฏิบัติร่วมกันและถ้าเราพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ชุมชนเป็นที่รวมของวิถีชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปฏิบัติ (Action) ที่หลากหลายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสถาบัน การมีระบบการจัดการจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

5. การสนับสนุนจากภายนอก มีหลายชุมชนที่ขาดศักยภาพหรือถูกกระทำให้สูญเสียศักยภาพจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือ ซึ่งเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เทคนิควิชาการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับสูง

6. เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ในสถานการณ์ที่โลกขับเคลื่อนไปในกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมในยุคทุนนิยม การเปิดเสรีทางการค้า และการสื่อสารโทรคมนาคมนับเป็นเป็นกระแสที่ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวแทนเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้ชุมชนจะอยู่รอดได้และมีแบบแผนที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขปัจจัยสำคัญดังนี้

6.1 การปรับวิถีคิดของสมาชิกในชุมชน และปรับวิถีชีวิตใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ชีวิตอยู่ในทางสายกลาง เรียบง่าย มีความเพียร อยู่อย่างเกื้อกูลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้เท่าทันตนเองสามารถก้าวข้ามวัตถุนิยมและบริโภคนิยมจะทำให้สามารถปรับตัวดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

6.2 ปรับความคิด ปรับจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องอาศัยปณิธาน ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของผู้นำ

6.3 จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งหมายถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยตนเองเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกให้ตั้งอยู่บนฐานสำนึกใหม่ร่วมกัน ให้อยู่กันอย่างเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เสียสละแบ่งปัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวถึง แนวคิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนบทว่า การที่ชุมชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องมีการพึ่งตนเอง 5 ด้านคือ การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจและการพึ่งตนเองได้ทางสังคม โดยใช้สัญลักษณ์ภาษาอังกฤษว่า TERMS

1. การพึ่งพาตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological self-reliance: T) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ และเทคโนโลยีทางสังคม การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และการบำรุงรักษาให้คงสภาพอยู่เสมอ เพื่อการใช้งานเทคโนโลยีในความหมายนี้รวมทั้งของสมัยใหม่และดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (folk wisdom)

2. การพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic self-reliance: E) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาการต่อเนื่องมีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก มีความสามารถในการออมและการลงทุนสามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย

3. การพึ่งพาตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources self-reliance: R) ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสามารถหามาได้ การพึ่งพาตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การมทรัพยากรธรรมชาติ ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นและความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมเสียไปจนหมด ควรมีอย่างสมบูรณ์หรือสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศน์และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

4. การพึ่งพาตนเองได้ทางจิตใจ (Mental resources self-reliance: M) หมายถึง สภาพจิตใจที่กล้าแข็งในการที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในหารหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการปกครองตนเองในการป้องกันกิเลส คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองมีจิตใจใฝ่พัฒนา มีความรู้ และความสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ อดทนอดบายนุขและมีความขยันหมั่นเพียร

5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-cultural self-reliance: S) หมายถึง ภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มของตนปฏิบัติหน้าที่บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หรืออาจขอความร่วมมือมาจากภายนอกก็ได้ ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลกภายนอก

กระบวนการในการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้านนี้ จะต้องมีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชน 3 ประการ คือ

1. การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งพาตนเอง 9Balance: B) เป็นความสอดคล้องความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม

2. การสร้างความสามารถในการจัดการ (Ability: A) เป็นการวิเคราะห์การวางแผนและการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพื้ตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน

3. การสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-Working: N) เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนและองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสะดวกของการพื้ตนเองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพื้ตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และมีความเข้มแข็งแกร่งพอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่จะมาจากภายนอกชุมชนได้

รูปแบบของการพื้ตนเอง

จากทฤษฎีดังกล่าวและการรวบรวมจากตำราต่าง ๆ สามารถอธิบายรายละเอียดของการพื้ตนเองในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การพื้ตนเองทางเทคโนโลยี (Technological self-reliance)

การพื้ตนเองทางเทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถของคนที่ตัดสินใจด้วยตนเองหรือด้วยกลุ่มคนในชุมชนในทางเลือก การใช้ การจัดการ และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีโดยพยายามพื้พื้แนวคิด ทรัพยากรและการกระทำภายในชุมชนมากที่สุด (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550)

การพัฒนาเพื่อการพื้ตนเองนั้น ส่วนหนึ่งได้แก่การที่พยายามเลือกสรรเทคโนโลยีและวิทยาการที่เหมาะสมกับการใช้งานในชุมชนขนาดเล็กในชนบท ซึ่งควรจะเป็นเรื่องที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้น ๆ ชุมชนจำต้องหาวิธีของตนเอง กำหนดวิธีการดำรงอยู่ของตนเองพื้พื้ตนเองให้มาก พื้พื้ภายนอกให้น้อยที่สุด เช่น การอาศัยเครื่องจักรที่ทันสมัยจากต่างประเทศแม้จะมีประสิทธิภาพสูง แต่เกษตรกรก็ต้องลงทุนซื้อเข้ามาในราคาสูงมากเป็นเทคโนโลยีที่ซับซ้อนจนไม่สามารถเรียนรู้ สวมประสบการณ์เป็นของตนเองได้ การดูแลรักษาซ่อมแซมก็ไม่สามารถทำเองได้ สิ้นเปลืองพลังงานและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2536) ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องมีความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึง เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งคน สังคม วัตถุ กระบวนการผลิตจะเป็นแบบดั้งเดิมอุปกรณ์และเครื่องมือจะพัฒนาจากความสามารถของเกษตรกรเอง และจากทรัพยากรที่เขามีอยู่พัฒนาการทางความคิด และทัศนคติของเกษตรกร ที่มีความหมายจะแสวงหาวิถีชีวิตที่ไม่ผูกพันกับระบบนอกชุมชนมากนัก จึงมีลักษณะที่เน้นการพื้ตนเองสูง (ชาญชัย ลิ้มปียากร, 2527) เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบทในปัจจุบันเน้นเทคโนโลยีที่ใช้สร้างหรือจัดหาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในชนบท ได้แก่ การจัดหาไฟฟ้าเพื่อการบริโภคใช้สอย เพื่อการเกษตร เพื่อการจัดหาที่พักอาศัยหรืออาคาร เพื่อกิจกรรมรวมของชุมชนเทคโนโลยีเพื่อการสุขอนามัยที่ดี การจัดหาพลังงานเพื่อการดำรงชีพ และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างการผลิต โดยเฉพาะเทคนิคสำหรับพื้พื้ดั้งเดิมเครื่องมือขนาดเล็กที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การเก็บรักษาที่ใช้ค่าใช้จ่ายต่ำ และมีประสิทธิภาพและเพื่อการขนส่งผลิตผลต่าง ๆ (ดิเรก ฤกษ์

สำหรับ) ส่วนในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อพึ่งพาตนเองจะต้องอยู่ในระดับที่ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้ และจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค นอกจากนี้รวมไปถึงเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การเป็นผู้นำที่ดี การรู้จักวางโครงการ การบริหารโครงการ การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการใช้เทคโนโลยีเพื่อพึ่งตนเอง ประกอบด้วย

1. ราคาเทคโนโลยีไม่แพง เมื่อเทียบกับฐานะผู้ใช้
2. มีความสะดวกในการใช้และการเก็บรักษา
3. ผู้ใช้สามารถทำความเข้าใจประโยชน์ และวิธีการใช้เทคโนโลยีโดยไม่ยากนัก
4. เมื่อใช้เทคโนโลยีแล้ว ได้รับผลตอบแทนในรูปของการเพิ่มผลผลิต คุณภาพและกำไรจาก

ผลิตพอสมควร

5. ผู้ผลิตจะใช้เทคโนโลยีก็ต่อเมื่อเทคโนโลยีนั้นมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับขนาดการผลิต

สรุปได้ว่าการพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี จะทำให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การติดต่อค้าขาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพด้านการบริการ ซ่อมแซมเครื่องจักร เครื่องมือ เทคโนโลยีก็ช่วยได้ และยังสามารถช่วยในการสื่อสารติดต่อกันภายนอกชุมชน การพึ่งพาตนเองได้ทางเทคโนโลยีจึงย่อมจะส่งผลให้ชุมชนชนบทพึ่งตนเองได้ทางหนึ่ง

2. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (economic self-reliance)

ระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองในชุมชนเมืองค์ประกอบดังต่อไปนี้ การพึ่งตนเองในระบบการผลิตและการพึ่งตนเองในระบบการจำแนกแจกจ่าย หรือระบบตลาด การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจจำแนกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่การผลิตการ จำแนกแจกจ่ายเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือในชุมชนไปจนถึงการผลิตเอการค้าของชุมชนของประเทศและภูมิภาค การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจพิจารณาหรือวัดได้จากตัวใดตัวหนึ่งหรือหลายตัวดังต่อไปนี้ (มาฆะ ชิตตะสังคะ, 2537)

2.1 ความเพียงพอของสินค้าและบริการ ความเพียงพอหรือความขาดแคลนของสินค้าและบริการที่ได้จากระบบการผลิต เพื่อสนองการบริโภคของตนเองและชุมชน ถ้าปริมาณการผลิตมีเพียงพอแก่การบริโภคแสดงให้เห็นการพึ่งตนเองได้

2.2 อำนาจการต่อรองและแข่งขัน เศรษฐกิจของชุมชนเกี่ยวข้องกับภายนอกทั้งในด้านผลผลิตและปัจจัยการผลิต การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนในระดับนี้ ต้องพิจารณาถึงอำนาจการต่อรองในการซื้อ การขาย การกำหนดราคาสินค้าและปัจจัยการผลิตของชุมชนหรือขององค์กรชาวบ้านและอำนาจในการแข่งขัน

2.3 อาชีพ ความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ ระดับการมีงานทำและรายได้การมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง และมีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพของชุมชน จะเป็นเครื่องวัดระดับการพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นอาชีพที่สามารถทำให้ชาวชุมชนมีงานทำได้อย่างสม่ำเสมอ รายได้สูงจากการประกอบอาชีพและมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพต่ำจะแสดงถึงระดับการพึ่งตนเองได้

2.4 การออม สภาพหนี้สิน พฤติกรรม และแบบแผนในการบริโภคการออมและสภาพหนี้สินในสังคมชนบทเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน การมีเงินออมแสดงถึงระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การออมคือส่วนที่รายได้มากกว่ารายจ่าย การออมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการหารายได้ และระดับของการมีหนี้สินในการบริโภค

2.5 ระดับการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองนั้นจะต้องมีรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการ ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติวัฒนธรรมของชุมชนก็มีความสำคัญ โดยองค์กรนี้จะต้องมีคณะผู้นำและสมาชิกซึ่งสามารถ มีความรับผิดชอบ มีความสามัคคีธรรม และมีคุณธรรม อันจะช่วยให้สามารถดำเนินกิจกรรมที่สมาชิกมอบหมายได้อย่างต่อเนื่อง เป็นหลักในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองมาสู่ชุมชนและสังคมได้

ดังนั้น พอสรุปได้ว่าการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ แสดงถึงประชาชนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้เพียงพอสามารถซื้ออาหาร หรือปัจจัย 4 อย่างอื่นได้ และอาจช่วยด้านการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีที่กล่าวมาแล้วได้ด้วย การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้สามารถพึ่งตนเองได้

3. การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources self-reliance)

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนต่อความสำเร็จของการพัฒนาชนบทด้วยประโยชน์ที่มีต่อมนุษย์มากมายนับประการทั้งโดยตรงและทางอ้อม ดังจะพบว่ามนุษย์มักตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามแหล่งที่ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ (ศิริลักษณ์ ภูวดลไพโรจน์, 2537)จากการพัฒนาที่ผ่านมามีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่ทำให้ทรัพยากรเสื่อมสภาพ และเสื่อมโทรมลงจนกลายเป็นข้อจำกัดในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของชุมชนในระยะยาว ดังนั้นจึงมีแนวคิดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (บันเปียมรัฐ, 2533)โดยยึดหลักการขยายตัวของรายได้ในอัตราที่เหมาะสม เป็นไปโดยไม่มีการทำให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืนยาวนานนั้นต้องอาศัยหลักการอนุรักษ์ ซึ่งการอนุรักษ์นั้นหมายถึง การใช้ประโยชน์ตามความต้องการที่พอเหมาะพอดี และประหยัดไว้เพื่ออนาคตจึงต้องมีการสนใจต่อการดำเนินการทั้งทางด้านปฏิบัติ และการบริหารหรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องหลีกเลี่ยงการสูญเสียและทำลายให้มากที่สุด โดยมีหลักการดังต่อไปนี้ ประการแรกต้องตรวจหาทรัพยากรที่จะต้องการนำมาใช้ประโยชน์ จากนั้นต้องมีการป้องกันมิให้ทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรมเสียหาย หรือถูกทำลายส่งในการนำมาใช้ต้องใช้ให้ถูก

ประเภท และเกิดประโยชน์สูงสุดหรือถ้าทรัพยากรนั้นมีอยู่อย่างจำกัด อาจใช้ทรัพยากรที่มีคุณภาพ รองลงมาโดยการเรียนรู้วิธีใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ หรือศึกษาวิธีการที่จะปรับปรุง ทรัพยากรหรือการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเป็นจำนวนมาก หรือเกิดใหม่ได้มาใช้ประโยชน์ แทนทรัพยากรที่หาได้ยาก นอกจากนั้นยังต้องพยายามนำของเสียน่ากลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกซึ่งการ กระทำเช่นนี้จะเกิดผลดีสองประการกล่าวคือ ประหยัดทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป (นาท ตันทีวิรุฬห์ และสมุทสาคร พลุทรัพย์, 2528)

การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติได้จากตัวแปรหลักด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ลักษณะทางกายภาพ อันได้แก่ ลักษณะทางภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะแผ่นดิน หากเอื้ออำนวยจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการมีอยู่ของทรัพยากร และการดำรงชีวิต ด้วยดีของคนในชุมชนชนบท

3.2 สภาพความมีอยู่ของทรัพยากร หากอุดมสมบูรณ์ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการ นำมาใช้ประโยชน์หรือการประกอบอาชีพ

3.3 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร หากเป็นไปอย่างชาญฉลาด ระมัดระวัง มี ประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองของชุมชน

3.4 การอนุรักษ์และมีดุลยภาพทางระบบนิเวศน์ หากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใน ชุมชนโดยชนบทอยู่ในสภาพที่ดี และเอื้อประโยชน์ทั้งปัจจุบันและอนาคตระยะยาว จะเป็นพื้นฐานที่ เข้มแข็งของชุมชนที่จะพึ่งตนเองได้ระยะยาว

3.5 การฟื้นฟูทรัพยากรและการนำกลับมาใช้ใหม่ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนชนบท ปัจจุบันอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม หากมีการฟื้นฟูทรัพยากรแล้วนำกลับมาใช้ใหม่จะเป็นพื้นฐานสำคัญ ต่อการพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน จะต้องมีแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืนยาวนาน ตามหลักการการขยายตัวของ รายได้ที่เหมาะสม โดยไม่ทำทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและคงมีใช้ตลอดไป

4. การพึ่งพาตนเองทางจิตใจ (Mental self-reliance)

พระครูพิพิธประชานาถ (สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2537) ได้เสนอ แนวความคิดในการพัฒนาคน ต้องใช้หลักธรรมเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน โดยใช้ หลักอริยสัจสี่ อธิบายได้แก่

ทุกข์ คือ การที่ชาวบ้านมีหนี้สิน ความยากจน เกิดอบายมุข ฟุ่มเฟือย โคนกตขี่ ขูดรีด

สมุหทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เพราะไม่ได้เก็บทรัพย์ การเสียเปรียบนายทุน การโดนเอาเปรียบในชีวิตประจำวัน

นิโรธ คือ ทางดับทุกข์ โดยจะมีการบริหารจัดการชีวิตและชุมชน ให้มีความสุขขึ้นมีจิตใจสูงขึ้นโดยใช้หลักกรรมฐานเป็นตัวพื้นฐาน ที่จะทำให้จิตใจยอมรับต่อปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้

มรรค คือ วิธีการโดยมีกิจกรรมสหบาลข้าว ร้านค้า ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์

การที่จะพึ่งตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นว่า ตนยอมช่วยเหลือตนเองได้ก่อนบุคคล กลุ่มชนองค์กรหรือประเทศชาติที่มีการพัฒนาตนเองได้อย่างสูงนั้นจะต้องเริ่มต้นโดยคนมีจิตสำนึกเป็นตัวเร้าเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลคิดแสวงหาหลักการและแนวทางเพื่อนำมาเป็นแกนสำคัญในการสร้างตนเองและสังคม จากกรอบทฤษฎีนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่ได้รับความสำเร็จในชีวิตจะต้องมีศีล สมาธิ และปัญญา การกระทำกิจการใด ๆ ต้องเป็นไปตามหลักการ พึ่งตนเองหลักการปฏิบัติต่อตนเองและชุมชนนั้น บุคคลจะทำกิจกรรมใด ๆ ต้องอาศัยศีล 5 เป็นพื้นฐาน โดยประกอบการพัฒนาชีวิตและการผลิตโดยอาศัยมรรค 8 ทางสายกลางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เข้าใจปัญหาที่เผชิญในปัจจุบัน บุคคลจะต้องมีการวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ จะต้องอาศัยมรรคมีองค์ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อการพัฒนาสังคมของตนเองนักวิชาการภาคตะวันออก โจ ปิเตอร์ คูลา ดรอย ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาศีลธรรม หรือจิตใจก่อนแล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาสังคม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

ดังนั้น การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจของคนในชุมชนจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ เนื่องจากคนที่พึ่งตนเองได้นั้นเป็นคนที่เข้มแข็งปลงใจและปักใจ มั่นใจว่าจะช่วยตนเองได้ พึ่งตนเองและยังเป็นคนที่รู้จักพอ ไม่โลภมากเกินไป ไม่มีความอยากจนจนเกินไป หากมีบุคคลประเภทนี้ยิ่งมากขึ้นเพียงใด ย่อมจะยิ่งช่วยทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากขึ้นเพียงนั้นและการที่พึ่งตนเองได้ทางจิตใจยังจะเป็นการเพิ่มรากฐานของการพึ่งตนเองด้านอื่นด้วย

5. การพึ่งตนเองทางสังคมและวัฒนธรรม (social-cultural-reliance)

ในการพัฒนาชุมชนนั้นเพื่อการพึ่งพาตนเอง สังคมและวัฒนธรรมถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเนื่องจากในการพัฒนาต้องคำนึงถึงทั้งในระดับปัจเจกชน และในระดับชุมชนด้วยซึ่งการพึ่งพาตนเองได้ทางสังคม หมายถึง ภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่นมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของตนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยกลุ่มของตัวเองหรืออาจขอความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกก็ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536) ตัวแปรที่สำคัญทางด้านสังคมที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

5.1 ประชากร เมื่อพิจารณาการพึ่งตนเองของชุมชน ประชากร หมายถึง ขนาดของประชากรขนาดหนึ่ง ที่มีสัดส่วนของประชากรในวัยแรงงานมากกว่าประชากรในวัยเด็ก และวัยชราหรืออาจกล่าวได้ว่าสัดส่วนของการพึ่งพาผู้อื่นของประชาชนต้องไม่สูง และอาจรวมไปถึงสัดส่วนของประชากรต่อทรัพยากร

5.2 การศึกษา การศึกษานับว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเพิ่มระดับความสามารถของบุคคล และการศึกษายังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วยและสามารถแก้ได้หลายอย่าง ดังนั้นจึงต้องมีความจำเป็นต้องพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งในรูปทางการ และไม่เป็นทางการ การศึกษาทั่วไป และวิชาชีพให้การศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในชุมชนมากขึ้น การศึกษาเพื่อใช้งานมากขึ้น (ลำพอง บุญช่วย, 2524) ความรู้และภูมิปัญญาของส่วนหนึ่งหมายถึงปริมาณและคุณภาพของการศึกษาที่สมาชิกของชุมชนได้รู้ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ อันได้แก่การศึกษานอกระบบแต่ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งหมายถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ความเข้าใจอันสะสมถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นชุมทรัพย์ความรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข หากชุมชนใดมีภูมิปัญญาและภูมิปัญญาในระดับสูงก็ย่อมสามารถล้นกรองที่จะรับหรือปฏิเสธหรือปรับปรุงยุคสิ่งที่มาจากภายนอก

5.3 ภาวะผู้นำ ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น เน้นในเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคณะลักษณะของผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะจุดหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนนั้นคือ การให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ การช่วยเหลือหรือการพัฒนาใด ๆ จะต้องเป็นการช่วยเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ ดังนั้นผู้ที่มาจากชาวบ้านจึงเป็นเป้าหมายที่จะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับผิดชอบ และรับช่วงงานได้ต่อไปและแม้แต่เป็นการปฏิบัติงานแทนหรือเป็นเงาของเจ้าหน้าที่ได้(สัญญา สัญญา วิวัฒน์, 2536)ภาวะผู้นำนี้เราหมายถึงการมีผู้นำที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม มีชีวิตจิตใจที่อุทิศให้กับงาน การมีส่วนร่วมถ้อยทีถ้อยอาศัยหรือกันนในหมู่ชาวบ้านและความสามารถในการแก้ไขปัญหาหรือขัดแย้งอันเกิดขึ้นได้เป็นปกติในชุมชน ปัจจัยที่สำคัญที่มีช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการในการสนับสนุนกิจกรรมของประชาชนนั้น ก็คือผู้นำในท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนาเพราะว่าสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ฝากภาระและอำนาจตัดสินใจส่วนใหญ่ไว้กับผู้นำและผู้นำยังเป็นผู้ช่วยเผยแพร่รณรงค์ประชาชนเข้าร่วมงานด้วยอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนอาจเป็นผู้นำแบบเป็นทางการอันได้แก่ ผู้นำที่มีตำแหน่งเกี่ยวข้องกับราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เป็นต้น หรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำตามประเพณี ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการรักษาโรค เป็นต้น หากชุมชนยังมีขนาดเล็กและยังได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมือง ไม่มากนักชนบทจะยังไม่มี ความซับซ้อนนัก และภาวะผู้นำก็ย่อมจะมีพื้นฐานแบบผู้นำทางประเพณีและทางสังคมเป็นสำคัญ แต่หากชุมชนมีภาวะการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการค้าและความเป็นเมืองมากขึ้น ภาวะผู้นำในชนบทแห่งนั้นก็ย่อมจะซับซ้อนขึ้นจะเกิดการมีผู้นำในสาขาหรือในชีวิตชุมชนด้านต่าง ๆ หลากหลายขึ้น(สนธยา พลศรี, 2545)

5.4 การสื่อสาร หมายถึง กรรมวิธีที่บุคคลสองคนหรือมากกว่าทำการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ แนวความคิดซึ่งกันและกัน และจะถูกถ่ายทอดไปยังผู้รับในรูปของ คำพูด เสียง ภาพ

เครื่องหมาย ท่าทาง หรืออย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการและสื่อสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น จดหมาย หนังสือ เอกสาร โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การติดต่อสื่อสารจะมีทั้งภายในและภายนอกชุมชน เนื้อหาการสื่อสารจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตจะหันเหไปตามกระแส

5.5 องค์กรทางสังคม หรือองค์กรชาวบ้านถือเป็นตัวแปรที่สำคัญ เป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญของการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง องค์กรทางสังคมหรือองค์กรชาวบ้านที่มีการศึกษาวิเคราะห์ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) องค์กรตามประเพณีหรือตามธรรมชาติ 2) องค์กรที่ทางราชการสนับสนุนให้เกิดขึ้น 3) องค์กรองค์กรที่ทางเอกชนสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น องค์กรเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนับว่าองค์กรตามประเพณีหรือตามธรรมชาติมีผลต่อความสำเร็จมากที่สุดทั้งนี้ก็ด้วยตระหนักว่าความพยายามในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นการพึ่งตนเองของชุมชน (มาฆะ ชิตตะสังคะ, 2537)

5.6 การช่วยเหลือจากภายนอก เนื่องจากสมัยปัจจุบันไม่มีชุมชนใดที่โดดเดี่ยวตัดขาดจากสังคมภายนอก ทุกชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภายนอกทั้งนี้ลักษณะความสัมพันธ์กับภายนอกที่ผ่านมาจะดูไม่เอื้อต่อเงื่อนไขการพึ่งตนเองของชุมชน กลุ่มหรือองค์กรภายนอก ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนก็มักจะมี ความมุ่งหมายและผลประโยชน์ของคนเป็นหลัก บางครั้งไม่เข้าใจถ่องแท้ถึงความจำเป็นพื้นฐานที่แท้จริงของชาวบ้านเจตนาดีที่นำโครงการพัฒนาให้แก่ชาวบ้าน จังกลายเป็นผลเสียและเป็นภาระแก่ชุมชนโดยไม่เจตนาความสัมพันธ์ภายนอกจึงมีลักษณะไม่เอื้อต่อเงื่อนไขและโอกาสการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชุมชนนัก ดังนั้นแม้ว่าความช่วยเหลือก็เอื้อจากภายนอกจะเป็นสิ่งจำเป็น แต่ก็จำต้องวางอยู่บนพื้นฐานความต้องการและความจำเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง และหากเป็นเช่นนั้นความช่วยเหลือจากภายนอกจากเป็นเงื่อนไขแก่โอกาสการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชุมชนได้มาก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

5.7 ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หมายถึง ความสามัคคีในหมู่สมาชิกของชุมชน มีลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย อันเนื่องมาจากความภูมิใจในความเป็นบ้านเดียวกันและในวัฒนธรรมพื้นบ้านของคนและจากการมีภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนที่เอื้อกูล หากชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นมากหากเกิดปัญหาความขัดแย้งก็สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเป็นตัวแปรกระบวนการของการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองในขั้นสูงขึ้นอีก(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

จึงสรุปได้ว่าการพึ่งตนเองได้ทางด้านสังคมมีปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ขนาดประชากรที่เหมาะสม การศึกษา ภาวะผู้นำ การสื่อสารที่ดี มีองค์กรที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกตามความจำเป็น และมีความเป็นปึกแผ่น นำไปสู่การพัฒนาพึ่งตนเอง จากความหมายองค์ประกอบและลักษณะการพึ่งพาตนเอง พบว่า การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นไม่ว่าจะพึ่งตนเองใน

ด้านใด ล้วนแต่เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้ในอนาคต การพึ่งพาตนเองในระยะแรก อาจต้องพึ่งพาจากภายนอกเป็นบางส่วน แต่หลักใหญ่ต้องยืนอยู่บน การพึ่งพาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง สำหรับการพึ่งตนเองของชุมชนให้ความสำคัญเรื่องการพึ่งตนเอง ได้แก่ ด้าน การพึ่งพาตนเองด้าน เทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านจิตใจ

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน เป็นความมุ่งหมายในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ที่มองว่าชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อประเทศมีรากฐานคือเศรษฐกิจที่มีความแข็งแกร่ง ย่อมเป็นปรกการมั่นคง ซึ่งจะช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูคือความยากจนเอาไว้ได้ ชุมชนใดมีเศรษฐกิจที่ดี ย่อมเป็นเสมือนมีป้อมปราการที่ดี

ความเป็นมาของเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนนี้ เจ้าของแนวคิด คือ Alexander vasil'sevich Chayanov (1888-1939) ผู้นำสำคัญทางการเมืองของพรรคบอลเชวิค ประเทศรัสเซีย ในปี1927 ซึ่ง Chayanov ได้เขียนหนังสือและบทความที่แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว 2 เล่ม คือ the theory of peasant economy และ the theory of peasant cooperative นักเศรษฐศาสตร์อีกผู้หนึ่ง คือ Frederick list (1789-1846) ได้เสนอแนวคิดเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจแห่งชาติแต่ไม่ได้กล่าวถึงในระดับชุมชนเล็ก ซึ่งแม้จริงแล้วเศรษฐกิจชุมชนขนาดใหญ่และเศรษฐกิจชุมชนขนาดเล็กต่างมีความเชื่อมโยง เพราะชุมชนขนาดใหญ่เกิดขึ้นจากชุมชนขนาดเล็ก จากครอบครัวเป็นชุมชนท้องถิ่นและพัฒนาเป็นเศรษฐกิจชาติตามลำดับ

ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องของการดำเนินกิจกรรมในทางเศรษฐกิจ ที่เริ่มตั้งแต่ฐานล่างโดยมีชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิตที่สำคัญของชุมชน ทั้งนี้ มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นหรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีเพียงมิติทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้น แต่จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรวมไปถึงการมีระบบคุณค่าเข้าไปด้วย

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การจำหน่ายแจก ที่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ของประชาชน

และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของโดยการพัฒนาจากฐาน “ศักยภาพของท้องถิ่น “ หรือ”ทุนชุมชน “ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ วัต ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะอาการ เป็นต้น เน้นการพึ่งตนเองและเติบโตมีทุกอย่างพอเพียง ได้แก่ การแบ่งปันพอเพียง ตลาดพอเพียง วัตถุประสงค์พอเพียง ความรู้พอเพียง การผลิตพอเพียง และความดีพอเพียง โดยค่อย ๆ เติบโตในสังคมชนบทนั้น ๆ มีพื้นฐานทางการเกษตร ดังนั้น ความพอเพียงในสังคมชนบท คือ การปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก ที่เหลือก็ขาย พอขายได้ก็มีเงินออม ซึ่งในระบบเศรษฐกิจชุมชนนั้นชุมชนสามารถร่วมมือกับองค์กรภายในการค้าขาย แต่ต้องเป็นองค์กรที่เปิดเผยและใช้ชาวบ้านเป็นเจ้าของ จนสามารถกลายเป็นองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้ โดยองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้นั้น มีพื้นฐานมาจากครอบครัวแต่ละครอบครัว เป็นชุมชนที่มีการบริโภคพอเพียงและมีเงินออกมา ร่วมกันเพื่อจัดทำการผลิต การค้า และสวัสดิการร่วมกัน ดังนั้น แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน เป็นการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต การแปรรูป การขยายผลผลิต การซื้อ และการบริโภคในชุมชน อาจจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้และกำไรในชุมชน

ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน มีรูปแบบหรือลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากการตระเตรียมกันอย่างแพร่หลาย มีหลายท่านได้แสดงทัศนคติที่เกี่ยวกับลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนไว้อย่างน่าสนใจ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจักนำมาแสดงพอเขเอาใจ ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกของครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มากับสถาบันครอบครัว ไม่ต้องจ้าง โดยทั่วไปครอบครัวจะคิดถึงการอยู่ให้รอดก่อน แล้วจึงสะสมและค้าขาย พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหาจะขายก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ

เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจกระจาย ไม่จุกตัวเหมือนเศรษฐกิจรัฐหรือเศรษฐกิจทุน เพราะมีการกระจายความเจริญ การติดต่อสื่อสารเป็นแนวแนวนอนหรือแบบกระจาย ตลาดไม่ผูกขาด ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นเครือข่าย ดังนั้น เศรษฐกิจชุมชนจึงมีลักษณะของการกระจายความเจริญ

ที่อยู่ทั่วประเทศ เพราะเป็นระบบที่คำนึงถึงศีลธรรม ครอบครัว เพื่อนบ้าน และท้องถิ่นของตนเองมีความเสมอภาคและมีความยุติธรรมต่อกัน

การผลิตเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของการค้า การแลกเปลี่ยนหรือการตลาดมีความสำคัญเช่นเดียวกันเป็นอันดับถัดไป ดังนั้น ผู้ผลิตและชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้เพื่อในที่สุดประเทศชาติก็จะสามารถพึ่งตนเองได้เช่นกัน

เป้าหมายสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

เป้าหมายสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนนั้น ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ให้มีความสามารถในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านของการผลิต การบริโภคใช้สอย และจำหน่ายจ่ายแจก โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสร้างกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อชุมชนภาพรวม ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ด้วย และในขณะเดียวกันก็ยังสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดถึงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์และเกื้อกูลกับชุมชนมากที่สุดด้วย ทั้งนี้ ยังรวมไปถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมตลอดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่กับชุมชนนั้น ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน และให้คงอยู่ตลอดไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการนั่นเอง

หลักการสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น ดังนั้น หลักการสำคัญคือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชนเอง ประกอบกับทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง โดยสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า จะผลิตอะไรบ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ จะผลิตกันอย่างไร และจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร พึ่งตนเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อน หากจะขายก็ขายในตลาดใกล้ตัวก่อน แล้วจึงกระจายออกสู่ตลาดภูมิภาค และตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นอย่างกลมกลืน

มงคล ด่านธานินทร์ (2541) ได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ว่ามีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ โดยมีคำอธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ภูมิภาค หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น ต้องสัมพันธ์กับการเมือง การปกครอง การศึกษาและวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ ซึ่งการดำเนินการเศรษฐกิจแบบโดด ๆ จะไม่ช่วยให้บรรลุภูมิภาคได้
2. ทำอะไร หมายถึง ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาชีพ เพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนในชุมชน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิต ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืชสมุนไพร บริการท่องเที่ยว เป็นต้น
3. ทำกับใคร หมายถึง ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ สมาคม หรือรวมกลุ่มกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักวิชาการ
4. ทำอย่างไร เมื่อรวมกลุ่มแล้วทำการผลิตสินค้า แปรรูป และซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า
5. ทำไปทำไม เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน การรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความพออยู่พอกิน เกิดความพึงพอใจ เกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน และเพื่อกำไร
6. เพื่ออะไร เป็นการรวมตัวของชุมชนในระดับล่างสุดของสังคม เพื่อร่วมกันทำงานให้คนมีความสุข และชุมชนมีความเข้มแข็ง

เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนหรือระดับท้องถิ่น จึงต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศด้วย และจะต้องให้สัมพันธ์การเมือง การปกครอง การศึกษา รวมไปถึงวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศอีกด้วย โดยในการทำงานหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดำรงชีพอยู่ร่วมกันนั้นสิ่งสำคัญคือคนในชุมชนต้องให้ความสนใจในการรวมกลุ่มกันให้ได้ ทั้งในด้านของการผลิต การแปรรูปผลผลิต การบริโภคใช้สอย และการบริการจำหน่ายจ่ายแจก เพื่อให้เกิดความพออยู่พอกิน ความพึงพอใจ และเกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน ซึ่งผลดีที่จะเกิดตามมาก็คือทำให้คนมีความสุข และชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

รวมความว่า แนวคิดเศรษฐกิจ มีลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง ใช้ความสามารถของตัวเอง พัฒนาศักยภาพด้วยตัวเอง และกำหนดแนวทางของตัวเอง จนสามารถปรับตัวเป็นองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้ โดยการนำเอาศักยภาพของคนในชุมชนมาดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันทั้งในด้านของการผลิต การแปรรูปผลผลิต การจำหน่ายผลผลิต ตลอดจนการซื้อและบริโภคกันในชุมชน ทั้งในด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และด้านบริการ ที่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ด้วยกันอย่างเป็นธรรม โดยการพัฒนาจากฐานสำคัญ นั่นก็คือ ศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นทุนที่สำคัญชุมชน ได้แก่ คน สรรพพยากรธรรมชาติ เงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พืชพันธุ์สัตว์ ชาติพันธุ์ ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศ เป็นต้น

เป้าหมายสำคัญ คือ พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยกิจกรรมทางเศรษฐกิจสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และใน

ขณะเดียวกันก็ยังมีมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งอนุรักษ์วัฒนธรรมละภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ

อุดมการณ์สำคัญ คือ มุ่งเน้นการพึ่งตนเองและการเติบโตโดยมีทุกอย่างพอเพียง ได้แก่ การแบ่งปันพอเพียง มีตลาดพอเพียง มีวัตถุประสงค์พอเพียง มีความรู้พอเพียง มีการผลิตพอเพียง และมีวามดีพอเพียง ทั้งนี้ ความพอเพียงในสังคมชนบท คือการปลูกทุกอย่างที่กิน และกินทุกอย่างที่ปลูกที่เหลือก็ขาย พอขายได้ก็มีเงินอออม

หลักการสำคัญ คือ ครอบคลุมเป็นการผลิตแรงงานคือสมาชิกของครอบครัว ซึ่งถือว่าปัจจัยสำคัญที่สุด โดยการ พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น และพึ่งกันเองในชุมชนให้ได้ก่อน และถ้าหากจะขายก็ให้ขายในตลาดใกล้ตัวก่อน แล้วจึงค่อยขยายสู่ตลาดภูมิภาค และตลาดภายในประเทศ โดยให้ค่านึง ศีลธรรม ครอบครัว ชุมชน เพื่อนบ้าน และท้องถิ่นเป็นหลัก

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย พบว่า มีเอกสารงานวิจัย ดังนี้

อรณิชา ฮวบหิน และคณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสิงห์บุรี ส่วนใหญ่ดำเนินกิจกรรมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ตัวแทนกลุ่มที่ทำหน้าที่บริหารจัดการดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 53.65 ปี มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเฉลี่ย 5.11 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 167,692 บาท/ปี ส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดสิงห์บุรีส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน มีการบริหารจัดการทุนภายใต้การพึ่งตนเองโดยเน้นการใช้ทรัพยากรและแรงงานภายในชุมชน รวมทั้งการซื้อขายภายในชุมชนทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นในด้านการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน พบว่า โดยภาพรวมวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติในระดับมากที่สุด รองลงมา คือการพึ่งตนเองด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านเทคโนโลยีที่มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังขาดความรู้ด้านการซ่อมแซมบำรุงรักษาเทคโนโลยีด้วยตนเอง เนื่องจากข้อจำกัดทางความรู้ด้านเทคโนโลยี ซึ่งอาจสร้างผลกระทบในการดำเนินงานของกลุ่มไม่ต่อเนื่อง และปัญหาในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดสิงห์บุรี บางกลุ่มมีปัญหาด้านการเงิน การบริหารจัดการและด้านการตลาด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ เช่น ความรู้ในการทำบัญชี พร้อมด้วยการสนับสนุนปัจจัยการผลิต การตลาด ประชาสัมพันธ์ในการจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางของหน่วยงาน การจัดอบรมในเรื่องของตลาดออนไลน์ การทำเว็บไซต์เพื่อให้สามารถการกระจายสินค้าให้หลากหลายช่องทาง

วิภารัตน์ วงษ์พั่ง (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าสำหรับการพึ่งพาตนเอง พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก โดยการพึ่งพาตนเองทางด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การพึ่งพาตนเองด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร และด้านเทคโนโลยี ตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าตัวแปรอิสระสามารถพยากรณ์การผันแปรของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 87.2 มีตัวแปรอิสระ 3 ตัว ที่มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ด้านผู้นำ ด้านการผลิต และด้านการเงินและ

บัญชี ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้มีควมรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการกิจการวิสาหกิจชุมชน พร้อมกับหน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนด้านการตลาดในการทำเว็บไซต์ให้แก่กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิต่างทั่วถึง เพื่อให้เป็นที่เผยแพร่ของการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอมมะลิของจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นพร้อมทั้งมีการจัดการระบบของการกระจายสินค้า ให้มีช่องทางในการจำหน่ายสินค้าไปสู่ผู้บริโภคหลายหลายช่องทางเพิ่มมากขึ้น

ณัฐกาล เรื่องอุดม (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการพึ่งตนเองกับทุนทางสังคมของชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม พบว่าระดับการพึ่งตนเองของประชาชนตลาดคลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนมีระดับการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชากรส่วนใหญ่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านจิตใจในลำดับสูงสุด เนื่องจากประชาชนเนื่องจากประชากรในชุมชนคลองลัดมะยม ทำทุกวิถีทางที่ทำให้ตนเองและครอบครัวรู้สึกว่าคุณสามารถพึ่งตนเองได้ มีความมั่นใจในการทำงานตามแนวทางที่เป็นที่พึ่งแห่งตน เห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งตลาดน้ำแห่งนี้ขึ้นโดยชาวบ้านในพื้นที่และประกอบกับผู้นำชาวบ้านอย่าง ลุงชวน ชูจันทร์ ซึ่งเป็นผู้นำที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ทำให้ชุมชนแห่งนี้สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับมาก สำหรับการพึ่งตนเองในลำดับถัดมา คือ การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถัญญา ตัญญูเกตุ (2545) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินโครงการป่าวังโป่ง ชนแดนวังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์ จากการศึกษาพบว่า การพึ่งตนเองด้านจิตใจอยู่ในระดับสูงสุด สอดคล้องกับการศึกษาของภาวดี สีมุกดา (2545) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าระดับการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติมีระดับการพึ่งตนเองต่ำที่สุด และสอดคล้องกับการศึกษาของวรรณิ แกมเกตุ (2545) ศึกษาเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท พบว่าครอบครัวส่วนใหญ่มีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวมและสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมและวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

สุภัทร์ ขจรมาศบุษย์ (2540) ได้ศึกษาถึงแนวโน้มการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทไทยใน 25 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2539 – 2563) สรุปได้ว่า รัฐบาลต้องมีนโยบายการพัฒนาชนบทโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองมากขึ้น สนับสนุนภาคเอกชนให้การช่วยเหลือแก่ชนบทมากขึ้น จัดให้มีการพัฒนาแรงงานของคนชนบทและกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น เน้นการกระจายรายได้ไปสู่ชนบท พร้อมทั้งมีการปฏิรูประบบราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท มีการปฏิรูประบบการศึกษาทั้งในและนอกระบบเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตลอดจนจัดให้มีการบริการด้านสาธารณสุขแก่ชาวชนบทอย่างทั่วถึงสำหรับในส่วนของสื่อมวลชนต้องนำเสนอข่าวสารไปสู่ชาว

ชนบท และชาวชนบท ต้องมีการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองและมีส่วนร่วมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้นเช่นกัน

รังสรรค์ ปิติปัญญา (2542) ได้อธิบายว่าธุรกิจชุมชน เป็นธุรกิจของชุมชน โดยมีคนในชุมชน ร่วมกันเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงาน ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำธุรกิจชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจ การทำงาน ร่วมกันเพื่อตัวเองและเพื่อส่วนรวม ตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ผ่านการทำธุรกิจชุมชนนี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม และเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ดังนั้นธุรกิจชุมชน จึงนับว่าเป็นวิธีการหรือกระบวนการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อ “การพัฒนาคนและชุมชน” ซึ่งนอกจากนี้ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรงแล้วยังเชื่อว่าจะมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

กนกพร ฉิมพล (2555) ศึกษาารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลาย และอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้กับชีวิตมนุษย์ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถูกนำไปพัฒนาท้องถิ่น หรือสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับองค์ความรู้และความสามารถมาสู่การพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน โดยลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 5 ประการ คือ 1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน 2. มีลักษณะผสมผสาน 3. มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ 4. เน้นการปฏิบัติที่ถูกทำนองครองธรรมและพฤติกรรมมนุษย์และ 5. เน้นพฤติกรรมกลุ่มของหน่วยงานสังคมและสถาบันสังคม หรือสรุปว่าภูมิปัญญาเป็นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทั้ง 5 คุณลักษณะนี้ผู้ประกอบการวิสาหกิจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในแต่ละสถานการณ์ภายใต้บริบทของแต่ละพื้นที่นั้น ๆ รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกระบวนการจัดการความรู้และเงื่อนไขที่มีผลต่อการจัดการความรู้ซึ่งความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์จากบรรพบุรุษสืบต่อกันมา ส่วนเงื่อนไขของความสำเร็จที่สำคัญได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ และโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย คือ การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ภาคสรุป

จากการตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด เชียงใหม่ สามารถสรุปเนื้อหาเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยได้ดังนี้

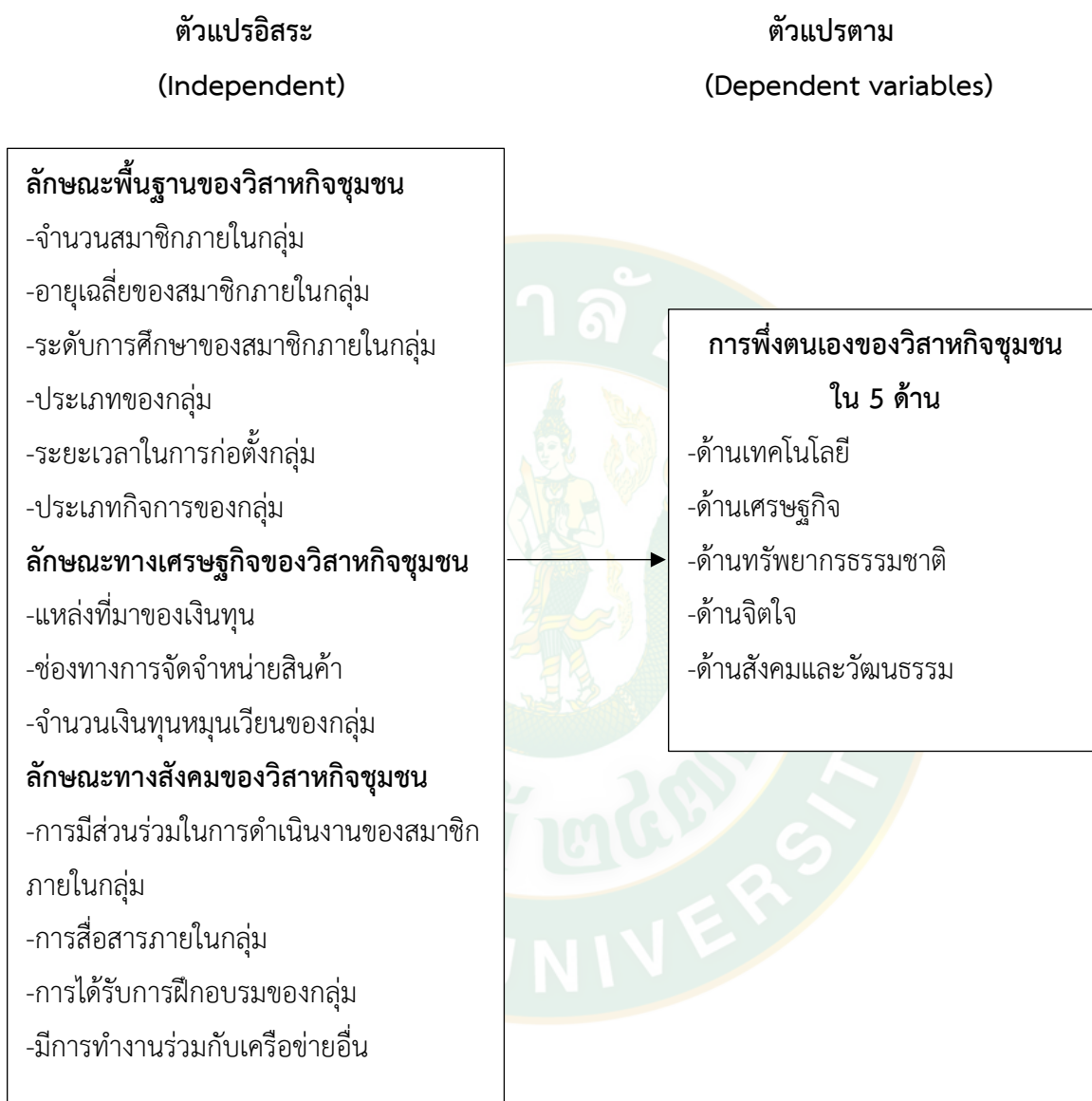
การเกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนนั้น สืบเนื่องมาจากนโยบายของภาครัฐที่ต้องการแก้ไขปัญหา ภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับผลกระทบ ในปี 2540 เพื่อต้องการวางแนวทางให้เกิดความ ยั่งยืนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวอย่างยั่งยืน ภาครัฐจึงหันกลับมาทบทวนในสิ่งที่เป็ นรากฐาน เดิมที่สังคมไทยมีอยู่ คือ เกษตรกรรมและเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นจึงเกิดนโยบายการสนับสนุนให้เกิด การรวมกลุ่มของคนในชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้กับการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับราก หญ้าให้เข้มแข็งและกระจายโอกาสการประกอบอาชีพให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดภาระ ค่าใช้จ่ายให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองได้

วิสาหกิจชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยกลุ่มหรือองค์กร ในชุมชน เพื่อจัดการ “ทุนชุมชน” ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน สร้างประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็น เจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก ทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชนและสังคม

การพึ่งตนเองของชุมชนหรือกลุ่มนั้นไม่ว่าจะพึ่งตนเองในด้านใด ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ ความเข้มแข็งของชุมชนหรือกลุ่มได้ในอนาคต การพึ่งพาตนเองในระยะแรกอาจต้องพึ่งพาจาก ภายนอกเป็นบางส่วน แต่หลักใหญ่ต้องยืนอยู่บนการพึ่งพาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองของ ชุมชนหรือกลุ่มให้ความสำคัญเรื่องการพึ่งตนเอง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านจิตใจ

เศรษฐกิจชุมชน คือ แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน เป็นความมุ่งหมายในการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจของชุมชน ที่มองว่าชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อประเทศมี รากฐานคือเศรษฐกิจที่มีความแข็งแกร่ง ย่อมเป็นปราการมั่นคง ซึ่งจะช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูคือความ ยากจนเอาไว้ได้ ชุมชนใดมีเศรษฐกิจที่ดี ย่อมเป็นเสมือนมีป้อมปราการที่ดี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยและแนวคิด ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถตั้งสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

ปัจจัยพื้นฐาน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยในเขตพื้นที่ 7 อำเภอ ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอแม่่อาย อำเภอเชียงดาว อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแมริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฮอด โดยได้พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จึงเป็นที่มาในการเลือกสถานที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 2 แผนที่จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่-กรมพัฒนาชุมชน

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย อำเภอแม่เมาะ อำเภอเชียงดาว อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแม่ริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฮอด จำนวน 253 กลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้จึงได้กำหนดให้มีการสุ่มตัวอย่าง เพื่อหากกลุ่มวิสาหกิจตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนในการเก็บข้อมูลการวิจัย โดยมีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

เป็นการสุ่มอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 7 อำเภอ จากทั้งหมด 25 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่เมาะ อำเภอเชียงดาว อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแม่ริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฮอด ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลากเพื่อกำหนดขอบเขตของกลุ่มตัวอย่าง และนำมาคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีคำนวณเพื่อหาขนาดของกลุ่มประชากรตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด 688 กลุ่ม จากสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยแสดงวิธีการคำนวณ ดังต่อไปนี้

จากสูตร

$$n = \frac{N}{1+N(e^2)}$$

โดยแทนค่า

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มที่ยอมรับได้ระดับ 0.05

แทนค่าจากสูตร ได้ดังนี้

$$n = \frac{688}{1+688(0.05)^2}$$

n = 253 กลุ่ม

ดังนั้น จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน) จำนวน 253 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2

เนื่องจากแต่ละอำเภอมียุทธศาสตร์ไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงสุ่มตัวแทนในแต่ละอำเภอ โดยคำนวณตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรในแต่ละอำเภอ

ผู้วิจัยนำมาคำนวณตัวอย่างในแต่ละอำเภอโดยใช้สูตร ดังต่อไปนี้

จากสูตร

$$n_i = \frac{nN_i}{N}$$

โดยแทนค่า

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

N_i = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม

n_i = จำนวนตัวอย่างที่จะสุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของวิสาหกิจจำแนกตามอำเภอ

อำเภอ	กลุ่มวิสาหกิจ (กลุ่ม)	กลุ่มวิสาหกิจตัวอย่าง (กลุ่ม)
อำเภอเชียงดาว	125	46
อำเภอแม่เอย	87	32
อำเภอพร้าว	90	33
อำเภอสะเมิง	110	40
อำเภอแม่ริม	88	32
อำเภอดอยสะเก็ด	105	39
อำเภอฮอด	83	31
รวม	688	253

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (close-ended questions) และคำถามปลายเปิด (open-ended questions) โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคมของวิสาหกิจชุมชน
2. ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคม ของวิสาหกิจชุมชน ใน อำเภอแม่เมาะ อำเภอเชียงดาว อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแม่ริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฮอด จำนวน 7 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ โดยละเอียดดังนี้

ข้อมูลลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม อายุเฉลี่ยของสมาชิกภายในกลุ่ม ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในกลุ่ม ประเภทของกลุ่ม ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม ประเภทกิจการ

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ ได้แก่ แหล่งที่มาของเงินทุน ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม

ข้อมูลทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม การสื่อสารภายในกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรม มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น

ตอนที่ 2 คือ เป็นคำถามเกี่ยวกับระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน อำเภอแม่เมาะ อำเภอเชียงดาว อำเภอพร้าว อำเภอสะเมิง อำเภอแม่ริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอฮอด จำนวน 7 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ใช้แบบสอบถามใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 22 ข้อ โดยลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ท (Likert) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์ดังนี้

ระดับการพึ่งตนเองมากที่สุด	= 5 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองมาก	= 4 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองปานกลาง	= 3 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองน้อย	= 2 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองน้อยที่สุด	= 1 คะแนน

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสอบถามจึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์ การแปลความไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นการสอบถามปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน โดยมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม ซึ่งลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Close-ended Questions) และคำถามแบบเปิด (Open-ended Questions) จากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 253 กลุ่ม

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากตำราหนังสือ บทความวิชาการ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ รวมถึงข้อมูลที่ค้นคว้าผ่านระบบออนไลน์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่

การทดสอบเครื่องมือ

การวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ ดังนี้

1. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดสอบกับกลุ่มวิสาหกิจ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ที่ไม่ใช่ประชากรในการวิจัย จำนวน 30 กลุ่ม แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งเป็นการวัดประสิทธิภาพของเครื่องมือว่า มีลักษณะเชื่อถือได้เพียงใด โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ตรวจสอบก่อนนำไปใช้ในการวิจัยผลการทดสอบ

โดยใช้สูตรนี้

$$\alpha = \frac{N}{N-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

โดยที่

α = ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

N = จำนวนข้อของแบบสอบถาม

$\sum S_i^2$ = ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_t^2 = คะแนนแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

ผลการทดสอบความเชื่อมั่นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการพึงตนเองของวิสาหกิจชุมชนมี

ดังนี้

1. ด้านเทคโนโลยี	ได้ค่า $\alpha = 0.74$
2. ด้านเศรษฐกิจ	ได้ค่า $\alpha = 0.93$
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	ได้ค่า $\alpha = 0.86$
4. ด้านจิตใจ	ได้ค่า $\alpha = 0.92$
5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ได้ค่า $\alpha = 0.91$
โดยรวม	ได้ค่า $\alpha = 0.93$

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ได้ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 หมายความว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปทดสอบกับประชากร เวลา และสถานที่อื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียงกันได้โดยมีความเชื่อมั่นสูง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามและจัดลำดับข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และแจกแจงความถี่ทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical package for the social Science: SPSS for Windows) เพื่อทำการแจกแจงข้อมูลที่ได้ในแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคมของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) เช่น ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ใน 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) เช่น ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และจัดกลุ่มให้เป็นคะแนน เพื่อใช้ในการจัดลำดับเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่โดยมีเกณฑ์ค่าคะแนนดังนี้

ระดับการพึ่งตนเองมากที่สุด	= 5 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองมาก	= 4 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองปานกลาง	= 3 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองน้อย	= 2 คะแนน
ระดับการพึ่งตนเองน้อยที่สุด	= 1 คะแนน

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสอบถามจึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับน้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50	หมายถึง การพึ่งตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมด (ลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม) กับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่โดยวิธีการจัดประเภทหรือจัดกลุ่มตามที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ตอบไว้ในข้อคำถามแบบปลายเปิดในแบบสอบถาม

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ผลการวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 253 กลุ่ม นำมาวิเคราะห์ แปรผล และนำเสนอผลการวิจัย ทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจ และสังคมของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจ และสังคมของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม อายุเฉลี่ยของสมาชิกภายในกลุ่ม ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในกลุ่ม ประเภทของกลุ่ม ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม ประเภทกิจการของกลุ่ม ลักษณะทางเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ แหล่งที่มาของเงินทุน ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม ลักษณะทางสังคมของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การสื่อสารภายในกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรมของกลุ่ม มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) เช่น ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum)

ลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน

จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มเฉลี่ยอยู่ที่ 15.56 คน จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มต่ำกว่า 10 คน ร้อยละ 43.48 รองลงมา ตั้งแต่ 11-20 คน ร้อยละ 40.32 ตั้งแต่ 21-30 คน ร้อยละ 11.86 และมากกว่าหรือเท่ากับ 31 คน ร้อยละ 4.35 ตามลำดับ (ตาราง 2)

แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม ต่ำกว่า 10 คน เนื่องจากส่วนใหญ่
วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการระดับขั้นพื้นฐานที่เน้นผลิตและบริการอยู่ในชุมชน ไม่ได้ออกสู่ตลาด
ใหญ่ จึงไม่ได้ใช้แรงงานจากสมาชิกภายในกลุ่มมากเท่าไร

อายุของสมาชิกภายในกลุ่ม

อายุของสมาชิกภายในกลุ่มเฉลี่ยอยู่ที่ 45.81ปี ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 103
กลุ่ม รองลงมาคืออายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 195 กลุ่ม อายุระหว่าง 31-40 จำนวน 166 กลุ่ม
อายุระหว่าง 61-70ปี จำนวน 108 กลุ่ม อายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 103 กลุ่ม ตามลำดับ
(ตารางที่ 2)

แสดงให้เห็นว่าอายุเฉลี่ยของวิสาหกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ 41-50 ปี ซึ่งเป็นวัยที่
สั่งสมประสบการณ์ ความรู้ไว้มาก ดังนั้นจึงมีโอกาสที่จะนำเอาประสบการณ์และความรู้ไปใช้ในการ
ดำเนินงานของกลุ่มในด้านการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ สามารถทำได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย และ
วิสาหกิจชุมชนนั้นต้องมีการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินงาน ดังนั้นจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วม
ในการวางแผนและตัดสินใจจากกลุ่มที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่

ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่าระดับการศึกษาของสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับ
มัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด จำนวน 205 กลุ่ม รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน
183 กลุ่ม ระดับประถมศึกษา จำนวน 180 กลุ่ม ระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน 120 กลุ่ม และ
ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 105 กลุ่ม ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

จะเห็นได้ว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปลาย สืบ
เนื่องมาจากมีความยากลำบากในการเดินทางไปศึกษา พร้อมด้วยฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยต่อ
การศึกษาต่อทำให้ต้องออกจากระบบการศึกษาเพื่อทำงานช่วยเหลือครอบครัว

ประเภทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่าประเภทของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นการเกษตร/เกษตรอินทรีย์มาก
ที่สุด ร้อยละ 31.35 รองลงมาคือ ประเภทการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร/เกษตรแปรรูป ร้อยละ 27.79
ประเภท ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ร้อยละ 11.40 ประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า ร้อยละ 8.07 ประเภท
การท่องเที่ยว ร้อยละ 7.36 ประเภทเลี้ยงสัตว์ 6.88 ประเภทหัตถกรรม ร้อยละ 4.27 ประเภทเสริม
ความงาม ร้อยละ 1.90 ประเภทกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 0.95 ตามลำดับ (ตารางที่2)

เนื่องจากคนไทยประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักทำให้มีวิสาหกิจชุมชนประเภทนี้มากที่สุด อีกทั้งผลผลิตหรือผลพลอยได้จากการทำเกษตรเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายและมีปริมาณมาก ทำให้ง่ายต่อการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน

ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่วิสาหกิจชุมชนมีระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่มเฉลี่ยอยู่ที่ 5.33 ปี และอยู่ระหว่างระยะเวลา 3-6 ปี ร้อยละ 43.47 มากที่สุด และรองลงมา ต่ำกว่า 2 ปี ร้อยละ 30.04 มากกว่า 11 ปี ร้อยละ 16.60 และ 7-10 ปี ร้อยละ 9.88 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

จะเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่มอยู่ในช่วง 3-6 ปี ด้วยสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ที่เป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SME ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 และ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานเจ้าภาพของงบประมาณในลักษณะบูรณาการแล้วเป็นเวลา 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2562 ซึ่งมีการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พร้อมทั้งพัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสู่สากล ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าววิสาหกิจชุมชนมีการเกิดกลุ่มใหม่และเติบโตอย่างต่อเนื่อง

ประเภทกิจการของวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่วิสาหกิจชุมชนมีประเภทกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐาน ร้อยละ 62.84 และระดับกิจการขั้นก้าวหน้า ร้อยละ 37.15 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

จะเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีประเภทกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐาน สังเกตได้จากระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่อยู่ระหว่างระยะเวลา 3-6 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ในการประกอบการที่ยังอยู่ในระดับขั้นพื้นฐานซึ่งระดับกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐานนั้นเป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกินใช้ซื้อขายกันภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนหรือมุ่งเพียงตลาดท้องถิ่น เป็นกิจการที่ทำด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ต้องถูกหลักสุขอนามัย เช่น เครื่องแกง น้ำดื่ม น้ำยาล้างจาน แชมพูสมุนไพร ปุ๋ยหมักชีวภาพ ข้าวกล้องจากโรงสีชุมชน เป็นต้น เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และเพื่อให้คนในชุมชนมี สินค้าที่ดีสำหรับอุปโภค บริโภค เป็นต้น

ตารางที่ 2 ปัจจัยพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่

(n=253)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(กลุ่ม)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม		
ต่ำกว่า 10 คน	110	43.48
ตั้งแต่ 11-20 คน	102	40.32
ตั้งแต่ 21-30 คน	30	11.86
มากกว่าหรือเท่ากับ 31 คน	11	4.35
ค่าเฉลี่ย = 15.56	SD = 16.559	Min - Max = 7 - 160
อายุสมาชิกภายในกลุ่ม(ปี)*		
อายุช่วง 20 - 30 ปี		
ไม่มีสมาชิกในช่วงอายุนี้	150	59.29
1-5 คน	94	37.15
6-10 คน	5	1.98
11-15 คน	0	0.00
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	4	1.58
อายุช่วง 31 - 40 ปี		
ไม่มีสมาชิกในช่วงอายุนี้	87	34.39
1-5 คน	124	49.01
6-10 คน	31	12.25
11-15 คน	6	2.37
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	5	1.98
อายุช่วง 41 - 50 ปี		
ไม่มีสมาชิกในช่วงอายุนี้	28	11.07
1-5 คน	144	56.92
6-10 คน	67	26.48
11-15 คน	5	1.98
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	9	3.56

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=253)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(กลุ่ม)	ร้อยละ
อายุช่วง 51 – 60 ปี		
ไม่มีสมาชิกในช่วงอายุนี้	58	22.92
1-5 คน	149	58.89
6-10 คน	36	14.23
11-15 คน	6	2.37
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	4	1.58
อายุช่วง 61 – 70 ปี		
ไม่มีสมาชิกในช่วงอายุนี้	145	57.31
1-5 คน	80	31.62
6-10 คน	16	6.32
11-15 คน	1	0.40
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	11	4.35
ค่าเฉลี่ย = 45.81		
การศึกษาสมาชิกภายในกลุ่ม*		
ระดับประถมศึกษา		
ไม่มีสมาชิกในช่วงการศึกษา	73	28.85
1-5 คน	114	45.06
6-10 คน	43	17.00
11-15 คน	17	6.72
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	6	2.37
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
ไม่มีสมาชิกในช่วงการศึกษา	70	27.67
1-5 คน	120	47.43
6-10 คน	43	17.00
11-15 คน	10	3.95
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	10	3.95

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=253)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(กลุ่ม)	ร้อยละ
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย		
ไม่มีสมาชิกในช่วงการศึกษา	48	18.97
1-5 คน	151	59.68
6-10 คน	41	16.21
11-15 คน	6	2.37
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	7	2.77
ระดับอนุปริญญา / ปวส.		
ไม่มีสมาชิกในช่วงการศึกษา	133	52.57
1-5 คน	104	41.11
6-10 คน	16	6.32
11-15 คน	0	0.00
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	0	0.00
ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า		
ไม่มีสมาชิกในช่วงการศึกษา	148	58.50
1-5 คน	88	34.78
6-10 คน	15	5.93
11-15 คน	2	0.79
มากกว่าหรือเท่ากับ 16 คน	0	0.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=253)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(กลุ่ม)	ร้อยละ
ประเภทของวิสาหกิจชุมชน*		
การเกษตร/เกษตรอินทรีย์	132	31.35
เลี้ยงสัตว์	29	6.88
การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร/เกษตรแปรรูป	117	27.79
การท่องเที่ยว	31	7.363
หัตถกรรม	18	4.276
ผลิตภัณฑ์ทอผ้า/เสื้อผ้า	34	8.076
ผลิตภัณฑ์เสริมความเสริมงาม	8	1.900
ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	48	11.401
กลุ่มออมทรัพย์	4	0.950
ระยะเวลาก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน		
ต่ำกว่า 2 ปี	76	30.04
ระหว่าง 3-6	110	43.47
ระหว่าง 7-10	25	9.88
11 ปีหรือมากกว่า	42	16.60
$\bar{x} = 5.33$	SD = 4.40	Min-Max = 1-16
ประเภทกิจการ		
ขั้นพื้นฐาน	159	62.84
ขั้นก้าวหน้า	94	37.15

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

แหล่งที่มาของเงินทุน

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีแหล่งที่มาของเงินทุนคือ การระดมทุนกันภายในในกลุ่ม ร้อยละ 83.39 มากที่สุด รองลงมาคือ ธนาคารของรัฐ ร้อยละ 9.09 จากเครือข่าย ร้อยละ 3.16 เงินสนับสนุนจากรัฐบาล ร้อยละ 2.76 และจากกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 1.58 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จะเห็นว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีแหล่งที่มาของเงินทุนนั้นมาจากการระดมทุนกันเองภายในกลุ่มเนื่องมาจากเงินสนับสนุนจากรัฐบาลที่วิสาหกิจชุมชนควรจะได้รับไม่เพียงพอต่อปริมาณวิสาหกิจทั้งหมดในจังหวัดจึงมีการคัดสรรกลุ่มวิสาหกิจที่สมควรจะได้รับเงินสนับสนุนในงบประมาณนั้น ๆ ทำให้การได้รับเงินสนับสนุนในส่วนนี้ไม่ทั่วถึงวิสาหกิจชุมชนทั้งจังหวัด อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กที่ยังไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ มีโอกาสน้อยที่จะได้รับคัดเลือกให้ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาล การระดมทุนจึงเป็นแหล่งเงินทุนทาง่ายไม่ต้องใช้เอกสารหรือผู้ค้ำประกัน ลดความยุ่งยากให้แก่กลุ่ม เป็นการระดมทุนจากเงินของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจหลาย ๆ คนจนกลายเป็นเงินทุนก้อนใหญ่ที่จะนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถต่อยอดรายได้ให้เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นกำไรแก่กลุ่มวิสาหกิจของตนเองต่อไป

ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า คือ ผลิตตามคำสั่งซื้อ ร้อยละ 24.08 มากที่สุด รองลงมา คือ จำหน่ายหน้าร้าน ร้อยละ 21.83 จำหน่ายออนไลน์ ร้อยละ 18.87 จำหน่ายโดยฝากร้านค้าจำหน่ายในชุมชน ร้อยละ 18.6 จำหน่ายโดยออกร้านแสดงสินค้าตามงานเทศกาลงานต่าง ๆ ร้อยละ 17.04 ตามลำดับ(ตารางที่ 3)

จะเห็นว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าคือผลิตตามคำสั่งซื้อเนื่องมาจาก เงินทุนของกลุ่มวิสาหกิจที่มีจำกัดจึงต้องมีการผลิตอย่างมีขอบเขตดังนั้นการผลิตตามคำสั่งซื้อเป็นการรับประกันได้ว่าสินค้าที่ผลิตขึ้นมาทุกชิ้นจะถูกจัดจำหน่ายอย่างแน่นอนเป็นการผลิตสินค้าอย่างไม่เสียเปล่า พร้อมทั้งสามารถรู้ต้นทุนและกำไรในการผลิตได้อย่างแน่ชัดทำให้ง่ายต่อการวางแผนการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จำนวนเงินทุนหมุนเวียน

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนมีจำนวนเงินทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 231,181.82 บาท/ปี และมีเงินทุนจำนวน ต่ำกว่า 70,000 บาท/ปี ร้อยละ 63.24 มากที่สุด รองลงมา เงินทุนจำนวนมากกว่า 210,001บาท/ปี ร้อยละ 13.81 เงินทุนจำนวน 140,001-210,000 บาท/ปี ร้อยละ 11.97 เงินทุนจำนวน 70,001-140,000 บาท/ปี ร้อยละ 11.06 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จะเห็นว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีเงินทุนในการหมุนเวียน ต่ำกว่า 70,000 บาท/ปี ทั้งนี้เนื่องมาจากวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณจากภาครัฐจึงทำให้ส่วนใหญ่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นใช้เงินของประธานกลุ่มในการใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนซึ่งสอดคล้องกับระดับกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐานเมื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีเงินทุนที่น้อยทำให้ผลิตสินค้าได้ไม่มากนักอีกทั้งมีตลาดในการจำหน่ายที่ไม่กว้างมากนักส่งผลไปถึงทำให้มีรายได้ต่ำกว่า 70,000 บาท/ปี

ตารางที่ 3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

(n=253)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (กลุ่ม)	ร้อยละ
แหล่งที่มาของเงินทุน		
ระดมทุนภายในกลุ่ม	211	83.39
เงินสนับสนุนจากรัฐบาล	7	2.76
ธนาคารของรัฐ	23	9.09
กองทุนหมู่บ้าน	4	1.58
เครือข่าย	8	3.16
ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า*		
จำหน่ายหน้าร้าน	155	21.83
ขายออนไลน์	134	18.87
ผลิตตามคำสั่งซื้อ	171	24.08
ฝากร้านค้าจำหน่าย	129	18.16
ออกร้านแสดงสินค้าตามเทศกาล	121	17.04

ตารางที่ 4(ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (กลุ่ม)	ร้อยละ
เงินทุนหมุนเวียน		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 70,000 บาท	160	63.24
70,001 – 140,000	28	11.06
140,001 – 210,000	30	11.97
มากกว่า 210,001	35	13.81
$\bar{x}$ = 231,181.82	SD = 941,683.45	Min-Max = 10,000-10,000,000

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ลักษณะทางสังคม**การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม**

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ทำงานร่วมกันเกือบทุกครั้ง ร้อยละ 36.36 มากที่สุด รองลงมา คือ ทำงานร่วมกันเป็นบางครั้ง ร้อยละ 32.41 ทำงานร่วมกันทุกครั้ง ร้อยละ 26.48 และต่างคนต่างทำงาน ร้อยละ 4.74 ตามลำดับ (ตารางที่4)

จะเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ทำงานร่วมกันเกือบทุกครั้ง เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นงานที่ต้องใช้คนทำงานในปริมาณมากสำหรับในกระบวนการผลิตสินค้า เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปอาหาร ด้วยเครื่องมือที่ไม่ทันสมัยจึงจำเป็นต้องใช้แรงงานคนในการผลิตจึงต้องใช้ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอีกทั้งเมื่อสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำงานร่วมกันเกือบทุกครั้งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นสมาชิกภายในกลุ่มก็สามารถพูดคุย ปรึกษาหาวิธีในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

การสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ มีการสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่ม ร้อยละ 72.33 และไม่ได้มีการสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร้อยละ 27.66 (ตารางที่ 4)

เนื่องจาก วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เน้นในแต่ละปีจะมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่มในเรื่องของกระบวนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและ

แก้ไขพัฒนาสินค้าและบริการในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเอง อีกทั้งการทำงานของสมาชิกภายในกลุ่มโดยตลอดมานั้นก็ได้มีการสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่เสมอ

การเข้ารับฝึกอบรม

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ได้เข้ารับฝึกอบรม ร้อยละ 64.82 และไม่ได้มีการเข้ารับฝึกอบรม ร้อยละ 35.17 (ตารางที่4)

เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่ได้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้ในการฝึกอบรม ในด้านต่าง ๆ เช่น การตลาดออนไลน์ เพื่อที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันได้อีกทั้งเป็นการขยายตลาดอีกด้วย ในส่วนของการทำบัญชีฝึกให้กลุ่มนั้นได้ทำบัญชีเป็นได้อย่างถูกต้องเพื่อทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นระบบมากยิ่งขึ้น และในด้านการผลิต ระบบการผลิตเพื่อที่จะสามารถมาปรับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตนเอง

การทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่น ๆ

จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือองค์กรอื่น ๆ ร้อยละ 63.63 และมีการทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่น ๆ ร้อยละ 36.36 (ดังตารางที่ 4)

วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการทำงานในลักษณะเครือข่ายเป็นเพราะวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีระดับกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐาน ที่เน้นผลิตและบริการในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค การกระจายผลผลิตที่ได้ กระจายภายในชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องอาศัยเครือข่ายภายนอกชุมชน จึงทำให้เครือข่ายไม่ใช่ทางเลือกเบื้องต้น

ตารางที่ 5 ปัจจัยด้านสังคมของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

(n=253)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การมีส่วนร่วมของสมาชิก		
ต่างคนต่างทำ	12	4.74
ทำร่วมกันเป็นบางครั้ง	82	32.41
ทำร่วมกันเกือบทุกครั้ง	92	36.36
ทำร่วมกันทุกครั้ง	67	26.48
การสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม		
ไม่มี	70	27.66
มี	183	72.33
มี 1-2 ครั้ง	173	94.53
3 ครั้ง	10	5.46
$\bar{X} = 1.44$	SD = 0.59	Min-Max = 1-3
การเข้ารับฝึกอบรม		
ไม่ได้รับการอบรม	89	35.17
ได้รับการอบรม	164	64.82
มี 1-2 ครั้ง	155	94.51
3-4 ครั้ง	9	5.48
$\bar{X} = 1.37$	SD = 0.60	Min-Max = 1-4
การทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่น ๆ		
ไม่มี	161	63.63
มี	92	36.36

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 2 ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้จัดทำแบบสอบถามทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านเทคโนโลยี มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ 2) ด้านเศรษฐกิจ มีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ 4) ด้านจิตใจ มีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ และ 5) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ รวมทั้งหมดมีข้อคำถามจำนวน 22 ข้อ จากนั้นนำค่าเฉลี่ยแต่ละด้านมาหาค่าเฉลี่ยรวม และนำค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านไปแปลผลให้เป็นไปตามระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนที่กำหนดไว้ ซึ่งมีทั้งหมด 5 ระดับ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert) โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยการพึ่งตนเอง	การแปลผลระดับการพึ่งตนเอง
ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายถึง มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายถึง มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายถึง มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายถึง มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับน้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50	หมายถึง มีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษาระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโดยภาพรวมวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจมีระดับการพึ่งตนเองมาก (ค่าเฉลี่ย 4.24) รองลงมา ด้านสังคมและวัฒนธรรม (ค่าเฉลี่ย 4.16) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 4.08) ด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.87) ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.60) ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

จากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าการพึ่งตนเองในด้านจิตใจมีระดับการพึ่งตนเองมาก โดยมีความเฉลี่ยมากที่สุด 5 ด้าน ทั้งนี้เพราะด้านจิตใจถือว่าสำคัญมากในแง่เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกภายในกลุ่มคิดแสวงหาหลักการและแนวทางเพื่อนำมาพัฒนาในการดำเนินงานของกลุ่มโดยได้มีการเฝ้าหาความรู้ ในการปรับปรุงสินค้าให้ดีขึ้น มีจิตใจมุ่งพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ สมาชิกเกิดความสุขในการทำงานร่วมกัน มีความสามัคคีกัน อีกทั้งสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อกลุ่มมีปัญหาเกิดขึ้นสามารถร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหา สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างเข้มแข็ง เป็นต้น

ตารางที่ 6 ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

(n=253)

การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการพึ่งตนเอง
การพึ่งตนเองด้านจิตใจ	4.24	0.67	มาก
การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม	4.16	0.64	มาก
การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ	4.08	0.57	มาก
การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี	3.87	0.62	มาก
การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ	3.60	0.87	มาก
รวม	4.02	0.67	มาก

จากผลการวิเคราะห์ในภาพรวมของการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ยังสามารถวิเคราะห์การพึ่งตนเองเป็นประเด็นรายข้อคำถาม โดยแบ่งออกเป็นรายด้านได้จำนวน 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเทคโนโลยี

จากการศึกษาการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งพาตนเองได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.87) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการพึ่งตนเองได้อยู่ในระดับมากทุกประเด็น คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ที่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาหรือซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นได้ด้วยกลุ่มของตนเอง (ค่าเฉลี่ย=3.94) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำเครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย=3.88) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำเครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า (ค่าเฉลี่ย=3.85) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ตามท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนในการผลิตของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย=3.84)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่ากลุ่มมีความรู้เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาหรือซ่อมแซมเครื่องมือ เครื่องใช้เมื่อเกิดปัญหาขึ้น เนื่องด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นได้มีการเข้าการฝึกอบรมเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่กลุ่มได้นำมาใช้ในกระบวนการผลิต และสมาชิกภายในกลุ่มมีประสบการณ์มาพอสมควร จึงทำให้กลุ่มมีความรู้เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาหรือซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นเป็นลำดับแรก (ตารางที่ 6)

2. ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองได้อยู่ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการพึ่งตนเองได้ในระดับ

มากทุกประเด็น ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้นหรือเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มตลอด (ค่าเฉลี่ย=3.71) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการเงินให้มีสภาพคล่องในการใช้จ่ายอยู่ตลอด (ค่าเฉลี่ย=3.66) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินออมอย่างเป็นระเบียบและมีความต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน (ค่าเฉลี่ย=3.59) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินทุนสำรองเพื่อใช้ในภาวะฉุกเฉิน (ค่าเฉลี่ย=3.55) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้นหรือเงินหมุนเวียนภายในชุมชน (ค่าเฉลี่ย=3.48)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้นหรือเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มตลอด เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการผลิต นำสินค้าไปจัดจำหน่ายเป็นสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่ม ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นสามารถลดต้นทุนการผลิตโดยเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการลดต้นทุนในการผลิตอีกทั้งยังช่วยลดต้นทุนเศรษฐกิจของชุมชนและช่วยให้กลุ่มประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ ได้มากขึ้น ในภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ณ ปัจจุบันสืบเนื่องมาจากโรคระบาดโควิด 19 นั้น สมาชิกจึงต้องปรับตัวเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตการเก็บออมเงิน การจัดสรรรายได้ในกลุ่มให้เป็นระบบ จะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของกลุ่มได้และสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมั่นคงซึ่งการระดมหุ้นหรือเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มตลอดก็สามารถช่วยให้กลุ่มนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ (ตารางที่ 7)

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

จากการศึกษาการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองได้อยู่ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=4.08) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการพึ่งตนเองได้ในระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (ค่าเฉลี่ย=4.19) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย=4.10) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าหรือบริการได้ (ค่าเฉลี่ย=4.06) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีวัตถุดิบที่นำมาผลิตโดยที่ไม่พึ่งวัตถุดิบจากแหล่งชุมชนอื่น (ค่าเฉลี่ย=3.96)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยได้นำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนรวมถึงภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของคนในชุมชน มาประยุกต์ได้อย่างคุ้มค่า โดยจะคำนึงถึงการได้มาซึ่งประโยชน์ของทุกฝ่าย ผ่านการคิดและพิจารณาโดยรอบคอบ ที่จะนำทรัพยากรนั้นมาทำให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งการที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นนำวัตถุดิบที่มีอยู่ภายในชุมชนนำมาใช้ภายในกลุ่ม ทำให้สามารถลดต้นทุนในการผลิตและเป็นการสนับสนุน

เศรษฐกิจชุมชน ทำให้ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังช่วยดูแลรักษาธรรมชาติในชุมชนไม่ให้หมดสิ้นไปโดยได้มีการร่วมกันรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการประหยัดทรัพยากร โดยได้มีผู้ใหญ่ในชุมชนปลูกฝังให้รักษาธรรมชาติไม่ทำลายเช่น ไม่เผาไม้ทำลายป่าหรือไม่เผาขยะร่วมมือกันในการจัดการกิจกรรมปลูกป่าทดแทนสนับสนุนส่งเสริมการบำรุงรักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด นำทรัพยากรธรรมชาติไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสูง และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่สู่คนรุ่นหลัง (ตารางที่8)

4. ด้านจิตใจ

จากการศึกษาการพึ่งตนเองด้านจิตใจ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=4.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการพึ่งตนเองได้อยู่ในระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยึดหลักคำสอนที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน เพื่อที่จะทำให้กลุ่มมีกำลังใจในพึ่งตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย=4.28) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการดูแลเอาใจใส่และคอยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน (ค่าเฉลี่ย=4.27) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสามัคคี รั้งฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (ค่าเฉลี่ย=4.24) หากสมาชิกในกลุ่มกระทำการผิดพลาดขึ้น สมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ สามารถยอมรับและให้อภัยได้ (ค่าเฉลี่ย=4.21) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาหรืออุปสรรคสมาชิกกลุ่มร่วมมือ ร่วมใจในการแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ย=4.17)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นยึดหลักคำสอนที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน เพื่อที่จะทำให้กลุ่มมีกำลังใจในพึ่งตนเองได้ ซึ่งได้มีความสำคัญเป็นลำดับแรกและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นยึดนำมาแนวทางในการที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ มีความสำคัญเป็นลำดับแรกในแง่ของการกระตุ้นให้ บุคคลคิดแสวงหาหลักการและแนวทาง เพื่อนำมาพัฒนาในการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด โดยได้มีการเฝ้าหาความรู้ ในการปรับปรุงสินค้าให้ดีขึ้น มีจิตใจมุ่งพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ สมาชิกเกิดความสุขในการทำงานร่วมกัน มีความสามัคคีกันสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อกลุ่มมีปัญหาเกิดขึ้นสามารถร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหา สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ นั่นคือสิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ และกลุ่มวิสาหกิจที่นำแนวคิดตนเป็นที่พึ่งแห่งตนมาใช้เป็นหลักในการดำเนินงาน เป็นเหตุให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองทางจิตใจอยู่ในระดับมากที่สุด (ตารางที่9)

5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการศึกษาการพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=4.16) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการพึ่งตนเองได้อยู่ในระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนได้

(ค่าเฉลี่ย=4.25) ประเด็นที่เหลื้อมีการพึ่งตนเองได้อยู่ในระดับมาก คือ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน (ค่าเฉลี่ย=4.18) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำความรู้ดั้งเดิมผสมผสานภูมิปัญญาสากลมาใช้ในการพัฒนาสินค้าหรือบริการ (ค่าเฉลี่ย=4.10) การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (ค่าเฉลี่ย=4.10)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนได้ในด้านสร้างรายได้และเป็นการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน โดยส่วนใหญ่การจ้างแรงงานมาจากคนภายในชุมชน ทำให้ไม่ต้องไปทำงานที่ไกลบ้านและในสถานการณ์มีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น การทำกิจกรรมรณรงค์การทิ้งขยะในชุมชน สิ่งปฏิกูล การดูแลน้ำคูแล่นน้ำเสียในชุมชนอีกทั้งมีการตั้งกลุ่มเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นจุดถ่ายทอดความรู้พื้นฐานการทอผ้าพื้นบ้าน และการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน และในด้านการช่วยเหลือและเกื้อกูลกันในชุมชน บางกลุ่มมอบเงินทุนให้โรงเรียนภายในชุมชนปีละ 1,000 บาททุกปี จำนวน 1 โรงเรียน และหากสมาชิกในกลุ่มมีการเจ็บป่วยกลุ่มจะมอบกระเช้าเยี่ยม 1 กระเช้า และหากสมาชิกคนใดเสียชีวิตกลุ่มจะมอบเงิน 1,000 บาท และพวงหรีด 1 พวง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่กลุ่มได้สร้างขึ้น เพื่อให้ชุมชนเกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านเทคโนโลยี

(n = 253)

การพึ่งตนเองของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน				$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย			
1. ด้านเทคโนโลยี							
1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ที่เพียงพอต่อการแก้ไข ปัญหาหรือซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้เมื่อเกิดปัญหา ขึ้นได้ด้วยกลุ่มของตนเอง	65 (25.69)	123 (48.62)	55 (21.74)	5 (1.98)	3.94	0.85	มาก
2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำเครื่องมือ เครื่องใช้ การดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า	56 (22.13)	121 (47.83)	61 (24.11)	13 (5.14)	3.85	0.84	มาก
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ตาม ท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนในการผลิตของ กลุ่ม	51 (20.16)	124 (49.01)	65 (25.69)	13 (5.14)	3.84	0.80	มาก
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำเครื่องมือ เครื่องใช้ใน การดำเนินงานของกลุ่มมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ในการดำเนินงาน	56 (22.13)	121 (47.83)	66 (26.09)	10 (3.95)	3.88	0.79	มาก
รวม					3.87	0.62	มาก

ตารางที่ 8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ

(n = 253)

การพึ่งตนเองของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน			$\bar{x}$	SD	แปลผล	
	มากที่สุด	ปานกลาง	น้อย				น้อยที่สุด
2. ด้านเศรษฐกิจ							
1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการระดมทุนหรือเงิน หมุนเวียนภายในกลุ่ม	65 (25.69)	77 (30.43)	16 (6.32)	9 (3.56)	3.71	1.02	มาก
2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการระดมทุนหรือเงิน หมุนเวียนภายในชุมชน	48 (18.97)	82 (32.41)	27 (10.67)	14 (5.53)	3.48	1.08	มาก
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการเงินให้มี สภาพคล่องในการใช้จ่ายอยู่ตลอด	52 (20.55)	100 (39.53)	12 (4.74)	4 (1.58)	3.66	0.90	มาก
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินทุนสำรองเพื่อ ใช้ในภาวะฉุกเฉิน	42 (16.60)	95 (37.55)	24 (9.49)	4 (1.58)	3.55	0.93	มาก
5. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินออมอย่างเป็น ระเบียบและมีควมต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาานาน	50 (19.76)	90 (35.57)	21 (8.30)	7 (2.77)	3.59	0.98	มาก
รวม					3.60	0.87	มาก

ตารางที่ 9 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การพึ่งตนเองของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน			$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	ปานกลาง	น้อย น้อยที่สุด			
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ						
1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำองค์ความรู้ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการดำเนินงานกิจกรรม ของวิสาหกิจชุมชน	57 (22.53)	26 (10.28)	2 (0.79)	4.10	0.59	มาก
2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตระหนักถึงการ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างคุ้มค่าและเกิด ประโยชน์สูงสุด	89 (35.18)	37 (14.62)	2 (0.79)	4.19	0.70	มาก
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่นำมาผลิตโดยที่ไม่ พึ่งวัตถุดิบจากแหล่งชุมชนอื่น	55 (21.74)	53 (20.95)	5 (1.98)	3.96	0.71	มาก
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถ เพิ่มมูลค่าของสินค้าหรือบริการได้	72 (28.46)	44 (17.39)	6 (2.37)	4.06	0.74	มาก
รวม				4.08	0.57	มาก

(n = 253)

ตารางที่ 10 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านจิตใจ

(n = 253)

การพึ่งตนเองของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
4. ด้านจิตใจ								
1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการดูแลเอาใจใส่และคอยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน	106 (41.90)	112 (44.27)	34 (13.44)	1 (0.40)	0 (0.00)	4.27	0.70	มาก
2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสามัคคี รั้งพึ่งความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	117 (46.25)	88 (34.78)	42 (16.60)	6 (2.37)	0 (0.00)	4.24	0.81	มาก
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาหรืออุปสรรคสมาชิก กลุ่มร่วมมือ ร่วมใจในการแก้ไขปัญหา	106 (41.90)	94 (37.15)	44 (17.39)	9 (3.56)	0 (0.00)	4.17	0.84	มาก
4. หากสมาชิกในกลุ่มกระทำการผิดพลาดขึ้น สมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ สามารถยอมรับและให้ อภัยได้	110 (43.48)	97 (38.34)	36 (14.23)	10 (3.95)	0 (0.00)	4.21	0.83	มาก
5. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยึดหลักคำสอนที่ว่า ตนเป็นที่ พึ่งแห่งตน เพื่อที่จะทำให้กลุ่มมีกำลังใจใน พึ่งตนเองได้	93 (36.76)	132 (52.17)	27 (10.67)	1 (0.40)	0 (0.00)	4.28	0.73	มาก
รวม						4.24	0.68	มาก

ตารางที่ 11 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม

(n = 253)

การพึ่งตนเองของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน				$\bar{x}$	SD	แปลผล	
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย				น้อยที่สุด
5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม								
1. การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนได้	93 (36.76)	132 (52.17)	27 (10.67)	1 (0.40)	0 (0.00)	4.25	0.65	มาก
2. การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน	81 (32.02)	122 (48.22)	45 (17.79)	5 (1.98)	0 (0.00)	4.10	0.75	มาก
3. การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีความที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน	82 (32.41)	140 (55.34)	27 (10.67)	4 (1.58)	0 (0.00)	4.18	0.67	มาก
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำความรู้ดั้งเดิมผสมผสานภูมิปัญญาสากลมาใช้ในการพัฒนาสินค้าหรือบริการ	87 (34.39)	114 (45.06)	44 (17.39)	8 (3.16)	0 (0.00)	4.10	0.79	มาก
รวม						4.16	0.64	มาก

ตอนที่ 3 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) เพื่อหาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองว่าตัวแปรอิสระใดที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสัมพันธ์เชิงบวกหรือเชิงลบ และมีระดับความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด ซึ่งการวิเคราะห์ในครั้งนี้ใช้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัวแปร โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตัวแปร ได้แก่

ลักษณะพื้นฐาน จำนวน 6 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มกลุ่ม อายุของสมาชิกภายในกลุ่ม ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในกลุ่ม ประเภทของกลุ่ม ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม ประเภทกิจการของกลุ่ม

ลักษณะทางเศรษฐกิจ จำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ แหล่งที่มาของเงินทุน ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม

ลักษณะทางสังคม จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ การมีส่วนร่วมการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม การสื่อสารภายในกลุ่ม การได้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรม มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น

ในส่วนของตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองแบ่งการศึกษาเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านเทคโนโลยี
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
4. ด้านจิตใจ
5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

โดยได้กำหนดการลงรหัสตัวแปรและการวัดของตัวแปรให้เป็นไปเงื่อนไขของการ

วิเคราะห์การถดถอยพหุตั้งรายละเอียดใน ตารางที่ 11

ตารางที่ 12 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัด เชียงใหม่

ตัวแปร	รายละเอียด	การวัด/รหัส
ตัวแปรตาม		
SELF	การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน	ค่าเฉลี่ยจาก 5 ด้าน
ตัวแปรอิสระ		
MEM	จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม	จำนวน (คน)
AGE	อายุเฉลี่ยของสมาชิกภายในกลุ่ม	อายุเฉลี่ยของสมาชิก
EDU	ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่ม	ร้อยละของการศึกษาสูง (ม.ปลาย - ป.ตรี)
TYPE	ประเภทของกลุ่มวิสาหกิจ	ประเภทเดียว=0 หลายประเภท =1
TIME	ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม	จำนวน (ปี)
LEVE	ประเภทกิจการ	พื้นฐาน=0 ก้าวหน้า=1
FUND	แหล่งเงินทุน	ในระบบ(ภาครัฐ,กองทุน,ฯ)=1 นอกระบบอื่น ๆ(ยืมญาติ,เงินกู้)=0
DIST	ช่องทางการจัดจำหน่าย	จำนวนช่องทาง
AMOU	จำนวนเงินทุนหมุนเวียน	จำนวน (บาท)
PART	การมีส่วนร่วมของสมาชิก	ต่างคนต่างทำ=0 การมีส่วนร่วมอื่น ๆ=1
COMM	การสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	จำนวนครั้งที่สื่อสาร
TRAIN	การได้รับการฝึกอบรม	จำนวนครั้งที่ฝึกอบรม
WORK	การทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น	จำนวนครั้งที่ทำงาน

ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. การตรวจสอบปัญหา Multi collinearity ของตัวแปรอิสระ

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระเอง(Bivariate correlation) มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันเอง อันจะทำให้เกิดปัญหาตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเอง (Multi collinearity) ซึ่งเป็นการละเมิดเงื่อนไขเบื้องต้นในการวิเคราะห์พหุถดถอย (Regression Analysis) ที่ว่าตัวแปรอิสระทุกคู่ต้องไม่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิน 0.70 และเมื่อทดสอบพบว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิน 0.80 (ตารางที่ 12) จึงสามารถนำไปเข้าสมการถดถอยพหุคูณเพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 13 เมตริกค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

ตัวแปร	MEM	AGE	EDU	TYPE	TIME	LEVEL	FUND	DIST	AMOU	PART	COMM	TRAIN	WORK
MEM													
AGE	-.088												
EDU	-.035	.032											
TYPE	-.045	.087	.254**										
TIME	.205**	-.047	-.151*	-.228**									
LEVEL	-.041	.147*	.304**	-.158*	.219**								
FUND	.163**	.075	.089	.005	.129*	.053							
DIST	.002	-.044	.158*	.023	.290**	.407**	.020						
AMOU	.740**	-.110	-.046	-.013	.105	.034	.128*	.116					
PART	.053	.018	.321**	.175**	-.049	.099	-.041	.137*	.077				
COMM	.019	.113	.143*	.136*	.072	.018	-.020	.091	.036	.012			
TRAIN	.117	.009	.305**	.183**	-.042	.136*	.119	.202**	.115	.353**	-.008		
WORK	.172**	-.122	.069	.139*	-.063	.098	-.078	-.025	.186**	.157*	.113	.058	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. การวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 13 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม (MEM) อายุเฉลี่ยของสมาชิกภายในกลุ่ม (AGE) ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่ม (EDU) ประเภทของกลุ่มวิสาหกิจ (TYPE) ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม (TIME) ประเภทกิจการ (LEVE) แหล่งเงินทุน (SOUR) ช่องทางการจัดจำหน่าย (DISTR) จำนวนเงินทุนหมุนเวียน (AMOU) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (PART) การสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (COMMU) การได้รับการฝึกอบรมของกลุ่ม (TRAIN) การทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น (WORK) เพื่อต้องการทราบว่า เป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$\text{SELF} = b_0 + b_1 \text{MEM} + b_2 \text{AGE} + b_3 \text{EDU} + b_4 \text{TYPE} + b_5 \text{TIME} + b_6 \text{LEVE} + b_7 \text{SOUR} + b_8 \text{DISTR} + b_9 \text{AMOU} + b_{10} \text{PART} + b_{11} \text{COMMU} + b_{12} \text{TRAIN} + b_{13} \text{WORK}$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ $b_1, b_2, \dots, b_{13}$ เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพบ เพื่อทดสอบปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ค่า Sig. of F = .000 แสดงว่ามีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรตาม และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติพบว่า มีทั้งหมด 4 ตัวแปร โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางบวกมีจำนวน 3 ตัวแปร คือ อายุของสมาชิกกลุ่ม ระดับกิจการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางลบจำนวน 1 ตัวแปร คือ ประเภทของกลุ่ม ซึ่งตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัวแปรสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามหรือการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนได้ร้อยละ 19.2 ($R^2 = .192$) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 91.8 เป็นอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ (ตารางที่ 13)

การอธิบายตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อตัวแปรตาม คือ การพึ่งตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถอธิบายเป็นรายตัวแปร ได้ดังนี้

1.อายุเฉลี่ยของสมาชิกกลุ่ม พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า วิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 45.81 ปี ทำให้กลุ่มนั้นมีการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น .012 เนื่องจาก เป็นช่วงวัยกลางคนมีประสบการณ์ชีวิต และองค์ความรู้ที่ได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่งผลให้สมาชิกในช่วงวัยกลางคนนี้มีความเชี่ยวชาญในการทำงานสูง มีความมั่นคงทางด้านจิตใจสามารถอดทนภายใต้แรงกดดันต่าง ๆ ได้ มีความคิดอย่างเป็นระบบ กระบวนการการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้สามารถนำสิ่งเหล่านี้มาร่วมกันดำเนินงานกับผู้อื่นภายในกลุ่มวิสาหกิจได้ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนมักมีความรู้ความชำนาญที่แตกต่างกันในแต่ละด้านทำให้เมื่อร่วมมือกันจะเกิดผลสำเร็จได้มากกว่า

2) ประเภทกิจการ พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า วิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในประเภทก้าวน้ำนั้นีผลทำให้กลุ่มนั้นมีการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น .303 เนื่องจาก วิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวน้ำนั้นเป็นกิจการที่พัฒนาต่อเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานใช้ความรู้ประสบการณ์ มีเทคโนโลยีที่สูงขึ้นในการผลิต มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและด้วยรูปแบบที่ทันสมัย มีการควบคุมคุณภาพทุกขั้นตอน ได้รับการรับรองคุณภาพตามมาตรฐานสากล อีกทั้งยังได้ส่งออกสู่ตลาดใหญ่ภายนอกหรือตลาดแข่งขันทั้งระดับในประเทศ จนถึงการส่งออกไปต่างประเทศ เช่น ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ชนิดต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวน้ำ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า วิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกมีการทำงานร่วมกันนั้นมีผลทำให้กลุ่มนั้นมีการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น .397 เนื่องจาก การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้นทำให้สามารถทำงานไปในทิศทางเดียวกันและสามารถพูดคุยปรึกษากันได้ในด้าน การผลิต การตลาด ทำให้เกิดการร่วมมือกันในการทำงาน มีการระดมสมองในความคิดที่สร้างสรรค์ แปลกใหม่ รวมถึงการพัฒนาสินค้าให้กับกลุ่ม ช่วยกันแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มและมีการร่วมแรงร่วมใจกันจากหลายฝ่ายทั้งสมาชิกภายในกลุ่มที่ช่วยกันผลิตสินค้าออกมา หน่วยงานภายนอกที่ช่วยสนับสนุน หรือแม้แต่ภาครัฐ

4) ประเภทของกลุ่ม พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า ถ้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความหลากหลายของประเภทมีผลทำให้การพึ่งตนเองลดลง.106 หรือในทางกลับกันถ้าเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้มีความหลากหลายของประเภทมีผลทำให้การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น เนื่องจาก คนไทยประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักทำให้มีวิสาหกิจชุมชนประเภทนี้มากที่สุด โดยส่วนใหญ่วิสาหกิจประเภทการเกษตรมากที่สุดและเป็นกิจการระดับขั้นพื้นฐาน เนื่องด้วยพื้นฐานการประกอบอาชีพเกษตรเป็นทุนเดิม ทำให้คนในชุมชนมีความคุ้นชินกับการเกษตร พร้อมทั้งประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานทำให้เกิดความเชี่ยวชาญในด้านการเกษตรสูง แต่ในแง่ของการแปรรูป ในส่วนของบรรจุภัณฑ์ การตลาด อาจจะเป็นเรื่องใหม่สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ได้มีองค์ความรู้ในส่วนนี้จึงต้องได้รับการฝึกอบรมและใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ใหม่ ด้วยเหตุนี้ทำให้เลือกประกอบวิสาหกิจชุมชนประเภทเดียว

ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน		
	Beta	t-value	Sig.
1.จำนวนสมาชิก	-.030	-.521	.603
2.อายุเฉลี่ยของสมาชิกกลุ่ม	.012	2.945	.004**
3.ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่ม	.000	-.007	.995
4.ประเภทของกลุ่ม	-.106	-3.253	.001**
5.ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม	-.026	-.437	.663
6.ประเภทกิจการ	.303	4.715	.000**
7.แหล่งที่มาของเงินทุน	-.019	-.324	.746
8.ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า	.034	.540	.590
9.จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม	.024	.425	.672
10.การสื่อสารภายในกลุ่ม	-.016	-.269	.789
11.การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	.397	2.754	.006**
12.การได้รับการฝึกอบรมของกลุ่ม	-.058	-.977	.330
13.มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น	.077	1.299	.195
ค่าคงที่	3.147	14.660	.000**
R ² = .192		F value 14.745	Sig. of F = .000

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด เชียงใหม่

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

1. ด้านเทคโนโลยี

สภาพปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้ง เทคโนโลยีการผลิตสินค้า เทคโนโลยีการถนอมอาหาร แม้ว่าชาวบ้านจะมีความรู้ในด้านเทคโนโลยีแต่ ขาดการสนับสนุนทำให้ไม่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้า หรือวิสาหกิจบางกลุ่มขาดความรู้ ความเข้าใจในเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ทันสมัยกว่าเครื่องมือเครื่องใช้ในปัจจุบันที่กลุ่มวิสาหกิจมีอยู่ ซึ่งไม่ ว่าจะเป็นสาเหตุใดก็ส่งผลถึงมาตรฐานของคุณภาพสินค้าที่วิสาหกิจผลิตได้ อีกทั้งยังส่งผลต่อ การ กระจายสินค้า เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจไม่มีเทคโนโลยีถนอมอาหารที่ทันสมัยที่สามารถช่วยเก็บรักษา สินค้าให้มีอายุยาวนานจึงไม่สามารถกระจายสินค้าไปยังจุดจำหน่ายที่ระยะทางไกลได้ การขยายตลาด ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงทำได้ยาก

ข้อเสนอแนะ

วิสาหกิจควรมีการประสานงานกับเครือข่ายทางภาคเอกชนเพื่อนำเทคโนโลยีต้นทุนต่ำเข้ามา ใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อขยายผลผลิตให้ได้มากขึ้น อีกทั้งเครือข่ายในด้านการศึกษาใช้องค์ความรู้ที่ ผ่านกระบวนการวิจัยนำมาใช้มาปรับ ในส่วนของการผลิต การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ การกระจายสินค้า และในส่วนของภาครัฐควรมีเงินมาสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจที่ต้องการงบประมาณในการซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้ที่สมัย เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ วิสาหกิจให้สามารถทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ และได้สินค้าที่มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น ใน ขณะเดียวกันควรมีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาที่เหมาะสมมาพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ ชาวบ้านเกิดการเข้าถึงความรู้ที่มากขึ้น เช่น การจัดการอบรมให้ความรู้ การนำตัวแทนวิสาหกิจชุมชน ไปดูงานของวิสาหกิจตัวอย่างที่มีการพึ่งพาตนเองสูงเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้จาก ประสบการณ์จริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาต่อ เป็นต้น

2. ด้านเศรษฐกิจ

สภาพปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจ ในการจำหน่ายสินค้าพบว่าทางวิสาหกิจชุมชน สามารถขายสินค้าได้จำนวนน้อยกว่าสินค้าที่ผลิตได้ เนื่องด้วยวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ขาดการ กระจายสินค้าทำให้ตลาดมีขนาดเล็ก อีกทั้งจากสถานการณ์ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนได้รับผลกระทบ จากการระบาดของไวรัส COVID-19 นั้น ทำให้กลุ่มวิสาหกิจมีรายได้ลดลงมากกว่าปกติ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการขยายตลาดให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้ผู้คนหันมาสนใจสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในวงกว้างโดยการโฆษณาในโซเชียลมีเดีย การทำการตลาดออนไลน์เพื่อให้ลูกค้าสามารถเข้าถึงการซื้อขายสินค้าได้ง่ายเป็นการเพิ่มยอดขายสินค้าโดยควรดึงคนรุ่นใหม่ให้มาเข้าร่วมกับวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ช่วยในส่วนนี้ที่ชาวบ้านอาจไม่ค่อยถนัด เพิ่มตัวแทนจำหน่ายตามหัวเมืองต่าง ๆ รวมไปถึงควรกระจายสินค้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว หรือจุดขายของฝากต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มยอดขายและทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

3. ด้านทรัพยากร

สภาพปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจ วิสาหกิจบางกลุ่มนั้นมีวัตถุดิบในชุมชนไม่เพียงพอต่อการผลิตสินค้า จึงต้องนำเข้าวัตถุดิบจากชุมชนอื่น ๆ มาทดแทนส่วนที่ไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ

วิสาหกิจชุมชนควรจัดประชุมเพื่อวางแผนกระบวนการผลิตให้รัดกุมยิ่งขึ้น ใช้วัตถุดิบให้คุ้มค่ามากที่สุด และควรขยายเครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชนและผู้ผลิตวัตถุดิบทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนเพาะปลูกวัตถุดิบที่ขาดแคลนมากขึ้น และสรรหาแหล่งวัตถุดิบจากชุมชนอื่น ๆ วิสาหกิจชุมชนจะได้มีแหล่งวัตถุดิบเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งมีแหล่งวัตถุดิบสำรองอีกด้วย เป็นการแก้ปัญหาวัตถุดิบไม่เพียงพอได้อย่างยั่งยืนอีกทั้งเป็นการสร้างโอกาส สร้างงาน สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นต้น

4. ด้านจิตใจ

สภาพปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจ จากสถานการณ์การระบาดของไวรัส COVID-19 นั้น ทำให้จิตใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนค่อนข้างย่ำแย่ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งรายได้ที่ลดลง และการทำงานที่ยากขึ้นเพราะไม่ได้มีการรวมตัวกันในการทำงานเพื่อลดการแพร่กระจายโรคระบาดของไวรัส COVID-19 เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนควรจัดกิจกรรมให้กำลังใจสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิกในวิกฤตการณ์นี้ ใช้สวัสดิการกองทุนของกลุ่มเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งวิกฤตการณ์นี้ทำให้เกิดการพึ่งพากันของคนในชุมชนเป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างกันของคนในชุมชนเอง อีกทั้งยังทำให้เกิดการกระจายตัวของงานในชุมชนเป็นการสร้างงาน สร้างราย นำไปสู่การพึ่งพาตนเองในวิสาหกิจชุมชน

5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

สภาพปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจ บางวิสาหกิจไม่มีการส่งต่อความรู้ไปยังคนรุ่นหลัง เนื่องด้วยหลายสาเหตุ เช่น การที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่ทราบในการมีอยู่ของชุดความรู้ในภูมิปัญญานั้น ๆ เป็นต้น ทำให้ไม่มีการสานต่อความรู้ความสามารถที่ควรสืบสานต่อจากวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

สำนักงานเกษตรอำเภอที่รับผิดชอบในส่วนงานของวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ควรจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการส่งต่อชุดความรู้ในการผลิตสินค้าหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ แก่คนรุ่นใหม่เพื่อให้เกิดการสืบทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นไม่ให้ภูมิปัญญานั้นหายไป อีกทั้งคนรุ่นใหม่จะมีส่วนช่วยวิสาหกิจชุมชน ในการขยายเครือข่ายตลาดให้ขยายตัวด้วยได้อีกด้วยอีกทั้งช่วยในเรื่องการพัฒนาสินค้าหรือผลิตสินค้าใหม่ ๆ เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจและสังคมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลจากประชากรตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 253 กลุ่ม ใช้การสุ่มโดยวิธี Taro Yamane และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยโดยใช้สถิติพรรณนาได้แก่ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด วิเคราะห์ลักษณะพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม ใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุ ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ของลักษณะพื้นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม ที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

สรุปผล

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม

พบว่า จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มเฉลี่ยอยู่ที่ 15.56 คน มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 45.81 ปี จบการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อีกทั้งประเภทของกลุ่มเป็นการเกษตร ร้อยละ 31.35 มีระยะเวลาในการตั้งกลุ่มเฉลี่ย 5.33 ปี ซึ่งมีประเภทกิจการอยู่ในขั้นพื้นฐาน มีแหล่งที่มาของเงินทุนส่วนใหญ่นั้นที่ตั้งกลุ่มขึ้นมาเป็นการระดมทุนกันภายในกลุ่มซึ่งมีวิธีการจัดจำหน่ายสินค้าของวิสาหกิจชุมชนเป็นผลิตตามคำสั่งซื้อ มีเงินทุนหมุนเวียน เฉลี่ย 231,181.82 บาท/ปี และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำร่วมกันเกือบทุกครั้งรวมทั้งมีการสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนนั้นได้รับการฝึกอบรม ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่มีการทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่น

ตอนที่ 2 ระดับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพึ่งตนเองใน 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพึ่งตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากที่สุดในด้านจิตใจและการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากในด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจและด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านสังคม และวัฒนธรรม ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ของลักษณะพื้นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุ สามารถสรุปได้ดังนี้

ลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ อายุของสมาชิกภายในกลุ่ม ระดับกิจการของกลุ่ม

ลักษณะทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในกลุ่ม ประเภทของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับตัวแปร จำนวนสมาชิกภายในกลุ่มกลุ่ม ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม แหล่งที่มาของเงินทุน ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่ม รายได้รอบปีของกลุ่ม การสื่อสารภายในกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรม มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น ลักษณะเครือข่ายที่ทำงานร่วม มีความสัมพันธ์ต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน อย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางผู้วิจัยจึงไม่นำมาพิจารณาในการหาความสัมพันธ์

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 5 ด้าน

ด้านเทคโนโลยี พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้งเทคโนโลยีการผลิตสินค้า เทคโนโลยีการถนอมอาหาร แม้ว่าชาวบ้านจะมีความรู้ในด้านเทคโนโลยีแต่ขาดการสนับสนุนทำให้ไม่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้า หรือวิสาหกิจบางกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ทันสมัยกว่าเครื่องมือเครื่องใช้ในปัจจุบันที่กลุ่มวิสาหกิจมีอยู่ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสาเหตุใดก็ส่งผลถึงมาตรฐานของคุณภาพสินค้าที่วิสาหกิจผลิตได้ อีกทั้งยังส่งผลต่อการกระจายสินค้าเนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจไม่มีเทคโนโลยีถนอมอาหารที่ทันสมัยที่สามารถช่วยเก็บรักษาสินค้าให้มีอายุยาวนานจึงไม่สามารถกระจายสินค้าไปยังจุดจำหน่ายที่ระยะทางไกลได้ การขยายตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงทำได้ยาก ทางกลุ่มวิสาหกิจควรมีการประสานงานกับเครือข่ายทางภาคเอกชนเพื่อนำเทคโนโลยีต้นทุนต่ำเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อขยายผลผลิตให้ได้มากขึ้น ในส่วนของภาครัฐ

ควรมีเงินมาสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจที่ต้องการงบประมาณในการซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ที่สมัย เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่วิสาหกิจให้สามารถทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ และได้สินค้าที่มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันควรมีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาที่เหมาะสมมาพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ชาวบ้านเกิดการเข้าถึงความรู้ที่มากขึ้น เช่น การจัดการอบรมให้ความรู้ การนำตัวแทนวิสาหกิจชุมชนไปดูงานของวิสาหกิจตัวอย่างที่มีการพึ่งพาตนเองสูงเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์จริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาต่อ เป็นต้น

ด้านเศรษฐกิจ พบว่าทางวิสาหกิจชุมชนสามารถขายสินค้าได้จำนวนน้อยกว่าสินค้าที่ผลิตได้ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ขาดการกระจายสินค้าทำให้ตลาดมีขนาดเล็ก อีกทั้งจากสถานการณ์ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนได้รับผลกระทบจากการระบาดของไวรัส COVID-19 นั้น ทำให้กลุ่มวิสาหกิจมีรายได้ลดลงมากกว่าปกติ จึงควรมีการขยายตลาดให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้ผู้คนหันมาสนใจสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในวงกว้างโดยการโฆษณาในโซเชียลมีเดีย การทำการตลาดออนไลน์เพื่อให้ลูกค้าสามารถเข้าถึงการซื้อสินค้าได้ง่ายเป็นการเพิ่มยอดขายสินค้าโดยควรดึงคนรุ่นใหม่ให้มาเข้าร่วมกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ช่วยในส่วนนี้ที่ชาวบ้านอาจไม่ค่อยถนัด เพิ่มตัวแทนจำหน่ายตามหัวเมืองต่าง ๆ รวมไปถึงควรกระจายสินค้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว หรือจุดขายของฝากต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มยอดขายและทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ด้านทรัพยากร วิสาหกิจบางกลุ่มนั้นมีวัตถุดิบในชุมชนไม่เพียงพอต่อการผลิตสินค้า จึงต้องนำเข้าวัตถุดิบจากชุมชนอื่น ๆ มาทดแทนส่วนที่ไม่เพียงพอ จึงควรจัดประชุมเพื่อวางแผนกระบวนการผลิตให้รัดกุมยิ่งขึ้น ใช้วัตถุดิบให้คุ้มค่าที่สุด และควรขยายเครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชนและผู้ผลิตวัตถุดิบทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนเพาะปลูกวัตถุดิบที่ขาดแคลนมากขึ้น และสรรหาแหล่งวัตถุดิบจากชุมชนอื่น ๆ วิสาหกิจชุมชนจะได้มีแหล่งวัตถุดิบเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งมีแหล่งวัตถุดิบสำรองอีกด้วย เป็นการแก้ปัญหาวัตถุดิบไม่เพียงพอได้อย่างยั่งยืน

ด้านจิตใจ จากสถานการณ์การระบาดของไวรัส COVID-19 นั้น ทำให้จิตใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนค่อนข้างแย่ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งรายได้ที่ลดลง และการทำงานที่ยากขึ้น ชุมชนควรจัดกิจกรรมให้กำลังใจสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิกในวิกฤตการณ์นี้ ใช้สวัสดิการกองทุนของกลุ่มเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งวิกฤตการณ์นี้ทำให้เกิดการพึ่งพากันของคนในชุมชน เป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างกันของคนในชุมชนเอง อีกทั้งยังทำให้เกิดการกระจายตัวของงานในชุมชนเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองในวิสาหกิจชุมชน

ด้านสังคมและวัฒนธรรม บางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่มีการส่งต่อความรู้ไปยังคนรุ่นหลัง เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น การที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่ทราบในการมีอยู่ของชุดความรู้ในภูมิปัญญานั้น ๆ เป็นต้น ทำให้ไม่มีการสานต่อความรู้ความสามารถที่ควรสืบสานต่อจาก

วิสาหกิจชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอที่รับผิดชอบในส่วนงานของวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ควรจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการส่งต่อชุดความรู้ในการผลิตสินค้าหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ แก่คนรุ่นใหม่เพื่อให้เกิดการสืบทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นไม่ให้ภูมิปัญญานั้นหายไป ซึ่งคนรุ่นใหม่จะมีส่วนช่วยวิสาหกิจชุมชนในการขยายเครือข่ายตลาดให้ขยายตัวด้วยได้อีกด้วย

จากปัญหาในด้านต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาหลักในปัจจุบันมาจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ส่งผลกระทบต่อจิตใจและเศรษฐกิจโดยรวมของวิสาหกิจชุมชน ปัญหาที่พบจากการวิจัยสามารถแก้ไขได้ด้วยการร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งชาวบ้านในชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเครือข่ายทั้งภาครัฐภาคเอกชน ร่วมด้กับการประชุมวางแผนการดำเนินงานป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จะทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเดินหน้าและพัฒนาต่อไปได้

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นสำคัญดังนี้

อายุเฉลี่ยของสมาชิกกลุ่ม พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า วิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 45.81 ปี ทำให้กลุ่มนั้นมีการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น .012 เนื่องจาก ซึ่งเป็นช่วงวัยกลางคน ประสบการณ์ชีวิต และองค์ความรู้ที่ได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่งผลให้สมาชิกในช่วงวัยกลางคนนี้มีความเชี่ยวชาญในการทำงานสูง มีความมั่นคงทางด้านจิตใจ สามารถอดทนภายใต้แรงกดดันต่าง ๆ ได้ มีความคิดอย่างเป็นระบบ กระบวนการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้สามารถนำสิ่งเหล่านี้มาร่วมกันดำเนินงานกับผู้อื่นภายในกลุ่มวิสาหกิจได้ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนมักมีความรู้ความชำนาญที่แตกต่างกันในแต่ละด้านทำให้เมื่อร่วมมือกันจะเกิดผลสำเร็จได้มากกว่า ซึ่งทิศทางการศึกษาร่วมกันข้ามกับงานวิจัยของ กษมาพร พวงประยงค์ และนพพร จันทรนำชู (2556)พบว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีอายุแตกต่างกันจะมีแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน โดยสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุ 31-40 ปี มีแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมากกว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุ 41-50 ปี ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีอายุอยู่ในช่วงของวัยทำงานมีประสบการณ์ และวุฒิภาวะในการดำเนินงาน มีความสามารถ อดทน ความรับผิดชอบ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ สามารถพัฒนาและเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ได้ดี เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์การทำงาน พร้อมทั้ง ธีรารัฐ ธีระจารุวัฒน์ (2552)ได้กล่าวว่า ช่วงอายุที่ต่างกันส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันในการพัฒนา

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยรวมแตกต่างกัน โดยผู้ประกอบการที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มีความสามารถในการแข่งขันโดยรวมอยู่ในระดับที่เป็นโอกาสต่อธุรกิจ

ประเภทกิจการ พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า วิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในประเภทก้าวนั้นมีผลทำให้กลุ่มนั้นมีการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น .030 เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวนั้นจะมีตลาดที่ขนาดใหญ่กว่าระดับพื้นฐาน มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการผลิต มีการดำเนินการเป็นระบบและด้วยรูปแบบที่ทันสมัย มีการควบคุมคุณภาพทุกขั้นตอน ได้รับรองคุณภาพตามมาตรฐานสากลอีกทั้งยังได้ส่งออกสู่ตลาดใหญ่ภายนอกหรือตลาดแข่งขันทั้งภายในประเทศ ทำให้มีรายได้ที่เยอะ และมีความสามารถในการต่อรองมากกว่าวิสาหกิจประเภทพื้นฐาน ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้วิสาหกิจระดับก้าวนั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่นเดียวกับ พิไลวรรณ ประพฤติ และคณะ (2562) ได้กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวนั้น เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำสินค้าไปจำหน่ายในตลาดใหญ่ได้ เพราะสินค้ามีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นบางอย่างที่เป็นจุดเด่นหรือสินค้านั้นมีคุณภาพดีอยู่ในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับสินค้าอื่น ๆ ได้ อีกทั้ง TERMS Model ได้อธิบายไว้ว่าความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก มีความสามารถในการออมและการลงทุนสามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาดตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคต อีกทั้ง จักรพงษ์ นวลชื่น (2560) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณี วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม และจังหวัดสกลนคร พบว่าวิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวนั้น เป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการผลิตสินค้าที่มีลักษณะ เฉพาะตัว มีสูตรเด็ดเคล็ดลับ หรือมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น มีการผลิตได้มาตรฐาน สามารถนำไป จำหน่ายแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าในตลาดทั่วไปได้ วิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวนั้นมีการพัฒนามาจากวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการพัฒนาต่อยอดได้ ยกตัวอย่างวิสาหกิจชุมชนประเภทก้าวนั้นคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนป่าจิกส้มปลาชะโดมีการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนตามองค์ประกอบพื้นฐานในการจัดตั้งที่สำคัญรวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้เป็นสินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดนครพนมต้นตำรับอยู่ที่บ้านไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เพียงที่เดียวในประเทศไทย จุดเด่นของวิสาหกิจชุมชนนี้ คือ วิธีการทำส้มปลาชะโดที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนี้ที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชนป่าจิกส้มปลาชะโด แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปในทางเดียวกันกับผลงานวิจัยในแง่ของระดับวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในประเภทก้าวนั้นจะมีความสัมพันธ์กับการพึ่งพาตนเองในลักษณะแปรผันตามกัน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกภายในกลุ่ม พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า วิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกมีการทำงานร่วมกันนั้นมีผลทำให้กลุ่มนั้นมีการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น .397 เนื่องจากการที่กลุ่มวิสาหกิจจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีการร่วมแรงร่วมใจกันจากหลายฝ่ายทั้งเครือข่าย คนคุ้นเคยภายในชุมชน ที่ร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินงานวิสาหกิจจนกลายมาเป็นสมาชิกภายในกลุ่มเดียวกันที่ช่วยกันผลิตสินค้าออกมา มีการระดมสมองความคิดที่สร้างสรรค์ แปลกใหม่ รวมไปถึงการพัฒนาสินค้าให้กับกลุ่มและการช่วยกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดปัญหาขึ้นภายในกลุ่ม โดยความคุ้นเคยและสนิทสนมกันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจเป็นไปอย่างราบรื่นและนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตรีภูมิ สังข์ทอง (2560) การมีส่วนร่วมของชุมชนคือการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ หรืออำนวยความสะดวก โดยมีปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของรัฐ การส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การร่วมมือของเครือข่ายภายนอก แม้ไม่มีหน้าที่โดยตรง เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยการช่วยเหลือด้วยความเต็มใจเพื่อให้งานนี้สำเร็จลุล่วง นอกจากนี้ จักรพงษ์ นวลชื่น (2560) ได้มีการวิจัยที่ให้ผลไปในแนวทางเดียวกันโดยกล่าวว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการประกอบกิจกรรมนั้น ถือเป็นส่วนสำคัญของความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งหมายถึงทุกคนมีส่วนในการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดสมาชิกทุกคนมีความพึงพอใจต่อผลตอบแทนที่เหมาะสมรวมทั้งโอกาสของวิสาหกิจชุมชนที่มีโอกาสเติบโตในอนาคต เช่นเดียวกับ รังสิตา บุญโชติ และอาแว มะแส (2559) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนกับคุณภาพสังคมของประชาชนในชุมชนท่าข้าม ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา แล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่าข้ามทั้งโดยรวมและ รายด้านทั้งหมดอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนท่าข้ามมีส่วนร่วมสูงในกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในทุกด้าน ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีของการพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งจากการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นการกระทำร่วม (Collective Action) อย่างมีระบบเพื่อยกระดับการดำรงชีพของคนในชุมชนบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของกลุ่ม พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงลบกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า ถ้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความหลากหลายของประเภทมีผลทำให้การพึ่งตนเองลดลง.106 หรือในทางกลับกันถ้าเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้มีความหลากหลายของประเภทมีผลทำให้การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น เนื่องจาก ประเภทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เน้นทำการเกษตร/เกษตรอินทรีย์ ซึ่งคนไทยประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักทำให้มีวิสาหกิจชุมชนประเภทนี้มากที่สุด เนื่องด้วยพื้นฐานการประกอบอาชีพเกษตรเป็นทุนเดิม ทำให้คนในชุมชนเกิดความคุ้นชินกับการเกษตร พร้อมมีประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานทำให้เกิดความเชี่ยวชาญในด้านการเกษตรสูง

แต่ในแง่ของการแปรรูป ในส่วนของบรรจุภัณฑ์ การตลาด อาจจะเป็นเรื่องใหม่สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ได้มีองค์ความรู้ในส่วนนี้จึงต้องได้รับการฝึกอบรมและใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ใหม่ และในส่วนของ ผลผลิตหรือผลพลอยได้จากการทำเกษตรเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายและมีปริมาณมาก ทำให้สะดวกต่อการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งวิสาหกิจประเภทการเกษตร/เกษตรอินทรีย์นั้น เป็นของกินของใช้ที่ชุมชนสามารถใช้ในชีวิตประจำวันทำให้วิสาหกิจสามารถอยู่ได้แม้ว่าจะผลิตจากวัตถุดิบประเภทเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิไลวรรณ ประพฤติ และคณะ (2562) ได้กล่าวไว้ว่าวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นการผลิต เพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชนเป็นหลัก มี 5 อย่าง คือ ข้าว อาหารสมุนไพร ของใช้ และปุ๋ย ซึ่งการผลิตจะขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของคนในชุมชนทั่วไปจะทำได้ เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่นเดียวกับ ธวัชชัย พินิจใหม่ และคณะ (2562) ที่ศึกษาการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่ากลุ่มมีการพึ่งตนเองตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกลุ่ม จากการรวมตัวกันของคนในชุมชนแค่เพียง 7 คน ซึ่งเป็นการรวมตัวเพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรพื้นบ้าน เพื่อที่จะนำมาร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการดำเนินงานหรือการประกอบกิจกรรมของกลุ่มทำให้สามารถสร้างเป็นผลิตภัณฑ์มากกว่า 40 ชนิด และสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเฉลี่ย 20,000 บาทต่อเดือนทำให้กลุ่มเกิดความสำเร็จและสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนี้เป็นวิสาหกิจชุมชนประเภทการเกษตรที่ใช้สมุนไพรพื้นบ้านเป็นวัตถุดิบประเภทเดียวไม่มีความหลากหลายเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถใช้ผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลสำหรับการดำเนินการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนได้ โดยมีข้อเสนอแนะจากวิจัยดังนี้

1. ภาครัฐควรมีงบประมาณที่ช่วยสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้ครอบคลุมและเข้าถึงทุกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เห็นได้ชัดเจนจากงบประมาณที่มีไม่ทั่วถึงไม่สามารถแจกจ่ายได้ทุกกลุ่มวิสาหกิจ ถ้าวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจะสามารถพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยขึ้น ผลิตสินค้าได้ปริมาณมากขึ้น และขยายตลาดได้ใหญ่ขึ้น วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพที่จะผลิตสินค้าออกสู่ตลาดระดับประเทศหากมีเทคโนโลยีที่เพียงพอ อีกทั้งควรจัดอบรมให้ความรู้ในส่วนของการจัดการให้แก่วิสาหกิจชุมชนเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถนำงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่ นักเรียนในชุมชนเพื่อให้มีคนรุ่นใหม่หันมาสนใจ เข้ามาสานต่อ และพัฒนาให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การดึงคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมกับวิสาหกิจชุมชนจะสามารถเข้ามาช่วยในเรื่องของการหาช่องทางจำหน่ายสินค้าเพิ่มเติม เช่น การจำหน่ายแบบออนไลน์ด้วยแพลตฟอร์มออนไลน์ ยิ่งในยุคของปัจจุบันเรื่องของการตลาดแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์ COVID-19 ที่เปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคโดยการสั่งซื้อของออนไลน์ ไม่ออกจากบ้านเพื่อลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้การขายสินค้าตามหน้าร้านมีความยากขึ้น การสร้างแพลตฟอร์มขายออนไลน์จะมีความจำเป็นและช่วยพัฒนาการตลาดได้อีกด้วย

3. จะเห็นได้ว่าเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนส่วนมากจะเป็นภาครัฐ ซึ่งเป็นเครือข่ายการผลิต เครือข่ายการเรียนรู้ แต่ยังคงขาดเครือข่ายภาคเอกชนทางธุรกิจที่จำเป็นต่อการพัฒนาทางด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องสร้างเครือข่ายให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจเป็นไปอย่างสะดวกและราบรื่นยิ่งขึ้น

4. จากผลสำรวจจะเห็นได้ว่าช่องทางจำหน่ายสินค้าในส่วนการแสดงสินค้าตามเทศกาลต่าง ๆ มีร้อยละน้อยที่สุดในของช่องทางจัดจำหน่ายสินค้า ทางชุมชนหรือหน่วยงานเกษตรอำเภอที่รับผิดชอบกลุ่มวิสาหกิจจึงควรมีการจัดงานที่รวบรวมสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจมาจำหน่ายในวาระโอกาสต่าง ๆ ให้บ่อยขึ้น อาจจัดเป็นงานรวมสินค้าประจำทุกเดือนหรือทุกสัปดาห์ เป็นการรวมสินค้าจากวิสาหกิจชุมชนจากทุก ๆ กลุ่ม ในอำเภอหรือจังหวัด มาจำหน่ายภายในงานเดียวกัน เพื่อเป็นการขยายช่องทางตลาดให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้กลุ่มวิสาหกิจเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการเลือกกลุ่มวิสาหกิจตัวอย่างที่มีประเภทเดียวกัน ลักษณะใกล้เคียงกัน แต่มีระดับกิจการที่แตกต่างกันแล้วนำมาเปรียบเทียบ เพื่อศึกษาให้เห็นถึงความแตกต่างที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. เนื่องจากผลการวิจัยพบการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของกลุ่มอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในปัจจัยทั้ง 5 ด้าน ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมเจาะลึกในเรื่อง สัดส่วนของรายได้ สัดส่วนของเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มวิสาหกิจ และการจัดการด้านการเงินของภายในกลุ่ม เพื่อให้ทราบได้ถึงปัญหาที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ หรือภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีปัจจัยที่แตกต่างกัน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้น

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถาม**เรื่อง****การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่**

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในการนี้ผู้วิจัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง.....ให้ครบหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ท่านเห็นว่าถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 ด้าน คือ การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเองด้านจิตใจ การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านเป็นอย่างสูงที่เสียสละเวลาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

จิราณูช ธัญญเจริญ (ผู้วิจัย)

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการส่งเสริมและการพัฒนาชนบท

คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง.....ให้ครบหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ท่านเห็นว่าถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1.จำนวนสมาชิกทั้งหมดในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่าน จำนวน.....คน

2.อายุเฉลี่ยของสมาชิกกลุ่ม

อายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน.....คน อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน.....คน

อายุระหว่าง 41-50 ปีจำนวน.....คน อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน.....คน

อายุระหว่าง 61-70 ปี จำนวน.....คน

3. ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่ม

ประถมศึกษา จำนวน.....คน มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน.....คน

มัธยมศึกษาตอนปลายหรือปวช. จำนวน.....คน อนุปริญญาหรือปวส. จำนวน.....คน

ปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน.....คน

4. ประเภทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่าน

การเกษตร/เกษตรอินทรีย์ เลี้ยงสัตว์

การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร/เกษตรแปรรูป การท่องเที่ยว

หัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า

ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

กลุ่มออมทรัพย์ อื่น ๆโปรดระบุ.....

5. ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม.....ปี (เกิน 6 เดือน ให้นับเป็น 1 ปี)

6. ระดับกิจการของวิสาหกิจชุมชนของท่าน

- ขั้นพื้นฐาน(เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่นเป็นหลัก)
- ขั้นก้าวหน้า(เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่)

7. แหล่งที่มาของเงินทุน

7.1 เงินลงทุนแรกเริ่มที่ใช้ในการประกอบวิสาหกิจชุมชนมาจากแหล่งใด

☐ ระดมทุนกันภายในกลุ่ม	☐ ธนาคารพาณิชย์ เช่น (กรุงเทพฯ กสิกรฯ)
☐ เงินสนับสนุนจากรัฐบาล	☐ ธนาคารของรัฐ เช่น (ออมสิน ธกส. ธอสฯ)
☐ กองทุนของหมู่บ้าน	☐ เครือญาติ เช่น (พ่อ แม่ พี่ น้อง)
☐ เงินกู้ยืมนอกระบบจาก (ระบุ)	☐ อื่น ๆโปรดระบุ.....

8. ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าวิสาหกิจชุมชนของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ จำหน่ายหน้าร้าน	☐ ขายออนไลน์
☐ ผลิตตามคำสั่งซื้อ	☐ ฝากร้านค้าจำหน่ายในชุมชน
☐ ออกร้านแสดงสินค้าตามงานเทศกาลงานต่าง ๆ	☐ อื่น ๆโปรดระบุ.....

9. จำนวนเงินทุนหมุนเวียนในปี 2563 ของกลุ่มจำนวน.....บาท

10. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิก

10.1 การทำงานของท่านกับสมาชิกภายในกลุ่มมีลักษณะเป็นอย่างไร

☐ ต่างคนต่างทำ	☐ ทำร่วมกันเป็นบางครั้ง
☐ ทำร่วมกันเกือบทุกครั้ง	☐ ทำร่วมกันทุกครั้ง

11. การสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่าน

11.1 ในปี 2563 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสมาชิกกันหรือไม่

ไม่มี เพราะ.....

มี เรื่อง1.....จำนวน.....ครั้ง/ปี

เรื่อง2.....จำนวน.....ครั้ง/ปี

12. การได้เข้ารับฝึกอบรมในปี 2563 ของวิสาหกิจชุมชนของท่าน

12.1 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีการส่งเสริมให้สมาชิกได้รับการฝึกอบรมการพัฒนาในทุกด้านเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนหรือไม่

ไม่มี เพราะ.....

มี เรื่อง1.....จำนวน.....ครั้ง/ปี

เรื่อง2.....จำนวน.....ครั้ง/ปี

13. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่านมีการทำงานเชื่อมโยงลักษณะเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นหรือองค์กรอื่น ๆหรือไม่ (ถ้าตอบไม่มี ไม่ต้องทำข้อต่อไป)

ไม่มี

มี จำนวน.....กลุ่ม

ได้แก่ 1. .... 2. ....

3..... 4.....

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับระดับการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 ด้าน คือ การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองด้านทรัพยากร การพึ่งตนเองด้านจิตใจ การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม

คำชี้แจง ให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับการพึ่งตนเองที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

- 5 = ระดับการพึ่งตนเองมากที่สุด
 4 = ระดับการพึ่งตนเองมาก
 3 = ระดับการพึ่งตนเองปานกลาง
 2 = ระดับการพึ่งตนเองน้อย
 1 = ระดับการพึ่งตนเองน้อยที่สุด

ข้อ	รายการ	ระดับการพึ่งตนเอง				
		5	4	3	2	1
1. ด้านเทคโนโลยี						
1.1	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ที่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาหรือซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นได้ด้วยกลุ่มของตนเอง					
1.2	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำเครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า					
1.3	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ตามท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนในการผลิตของกลุ่ม					
1.4	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำเครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน					
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้นหรือเงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม					

ข้อ	รายการ	ระดับการพึ่งตนเอง				
		5	4	3	2	1
2.2	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้นหรือเงินหมุนเวียนภายในชุมชน					
2.3	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการเงินให้มีสภาพคล่องในการใช้จ่ายอยู่ตลอด					
2.4	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินทุนสำรองเพื่อใช้ในภาวะฉุกเฉิน					
2.5	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสะสมเงินออมอย่างเป็นระเบียบและมีความต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน					
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ						
3.1	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน					
3.2	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด					
3.3	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีวัตถุดิบที่นำมาผลิตโดยที่ไม่พึ่งวัตถุดิบจากแหล่งชุมชนอื่น					
3.4	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าหรือบริการได้					
4. ด้านจิตใจ						
4.1	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการดูแลเอาใจใส่และคอยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน					
4.2	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสามัคคี รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน					
4.3	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาหรืออุปสรรคสมาชิกกลุ่มร่วมมือ ร่วมใจในการแก้ไขปัญหา					

ข้อ	รายการ	ระดับการพึงตนเอง				
		5	4	3	2	1
4.4	หากสมาชิกในกลุ่มกระทำการผิดพลาดขึ้น สมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ สามารถยอมรับและให้อภัยได้					
4.5	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยึดหลักคำสอนที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน เพื่อที่จะทำให้กลุ่มมีกำลังใจในพึ่งตนเองได้					
5. ด้านสังคมและวัฒนธรรม						
5.1	การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนได้					
5.2	การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน					
5.3	การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีความที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน					
5.4	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการนำความรู้ดั้งเดิมผสมผสานภูมิปัญญาสากลมาใช้ในการพัฒนาสินค้าหรือบริการ					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนจังหวัด
เชียงใหม่

3.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านเทคโนโลยี

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3.3 ปัญหาและอุปสรรคด้านทรัพยากรธรรมชาติ

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3.4 ปัญหาและอุปสรรคด้านจิตใจ

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3.5 ปัญหาและอุปสรรคด้านสังคมและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

กราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

บรรณานุกรม

- กนกพร ฉิมพล. 2555. **รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน**
กณณิศ์กษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา.
- กรมการพัฒนาชุมชน. 2546. **คู่มือการปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมวิสาหกิจ
ชุมชน.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548. **รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนตามกิจการ** กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริม
วิสาหกิจชุมชน.
- กรมส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2562. **รูปแบบกิจการของวิสาหกิจชุมชน** กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริม
วิสาหกิจชุมชน.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. 2546. **คู่มือการบริหารจัดการโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชุมชน**
(แผนวิสาหกิจชุมชน) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษณา นิลศรี. 2545. วิสาหกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจรากหญ้า **วารสารส่งเสริมการลงทุน**
13(12),68-71.
- กษมาพร พวงประยงค์ และนพพร จันทร์นำชู. 2556. **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูป**
และผลิตภัณฑ์จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัยมหาวิทยาลัย
ศิลปากร 5(1),75-80
- กัญญามน อินหว่าง, สุพจน์ อินหว่าง และอภิชาติ วรรณภีระ. 2554. **การจัดการวิสาหกิจชุมชน.**
พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2533. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- จักรพงษ์ นวลชื่น. 2560. **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นศึกษา**
กรณี วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร.
- จารุพงศ์ พลเดช. 2556. **วิสาหกิจชุมชนและรูปแบบการจัดการชุมชน** กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนา
ชุมชน.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. 2545. **วิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: เอติสันเพรส
โปรดักส์ จำกัด.
- ณัฐกาล เรืองอุดม. 2554. **ความสัมพันธ์ระหว่างการพึ่งตนเองกับทุนทางสังคมของชุมชนตลาด**
คลองลัดมะยม แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดรณี สมิตะเกษตริน. 2552. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน** ในเอกสารการสอนชุดวิชาการ
จัดการการตลาดและวิสาหกิจชุมชน หน่วยที่ 1-8 .นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. 2548. **วิสาหกิจชุมชน สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 จังหวัดชัยนาท**(เอกสารวิชาการ) กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ตรีภูมิ สังข์ทอง. 2560. **การพึ่งตนเองของศูนย์เรียนรู้** ตำบลอ่างทอง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์, อารี วิบูลย์พงศ์, ไพรัช กาญจนการุณ, ประทานทิพย์ กระมล และธีระกุล, นันทมน. 2546. **วิสาหกิจหัตถกรรมพื้นบ้านกิจการถวัลย์ไม้ไผ่จักสาน**. โครงการวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไทยตำบล ดอท คอม. 2548. **รายชื่อธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(SMEs)** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.thaitambon.com/tambon/tsmesrc.asp?sSearch=&FL=> (15 สิงหาคม 2564).
- ธวัชชัย พินิจใหม่, สุदारัตน์ แซ่มเงิน, สาวิตรี รังสิภัทร และทิพวัลย์ สีจันทร์. 2562. **การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธีรารุช ธีจารุวัฒน์. 2552. **แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(SMEs)ประเภทร้านค้าของที่ระลึกและคมนาคมขนส่งในเขตเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี**.
- นาท ตันติวิรุฬห์ และสมุทราศร พลุทรัพย์. 2528. **วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร**. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ประเวศ วะสี. 2531. **พึ่งตนเองในชุมชน**. ขอนแก่น: สถาบันศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปั้นเปี่ยมราษฎร์, โฆษิต. 2533. **ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: :รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ปิยะพงษ์ บุญส่ง. 2552. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน**. ในเอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการการตลาดและวิสาหกิจชุมชนหน่วยที่ 1-8 .นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.ราชกิจจานุเบกษา.(2548).เล่มที่ 122 ตอนที่ 6 ก, และหน้า 9-10.
- พิไลวรรณ ประพฤติ, เสาวลักษณ์ ผลเจริญ และปองพชร ธาราสุข. 2562. **การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนยางพาราในจังหวัดสงขลา. วารสารพีชศาสตร์สงขลานครินทร์** มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 6(2),45-70
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. 2545. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ.” **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์** 42(3),1-73
- ภาวดี ศีมุกดา. 2545. **"ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง:กรณีศึกษา** จังหวัด

สมุทรสาคร".

มงคล ตำนานินทร์. 2541. **เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ** : หลักการและแนวทางปฏิบัติในเศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์ กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง.

มาฆะ ชิตตะสังคะ. 2537. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, สนธยา พลศรี และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2525. **แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รังสรรค์ ปิติปัญญา. 2542. ศักยภาพของชุมชนในการทำธุรกิจอุตสาหกรรม. **วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์**. 5(3),99-113.

รังสิตา บุญโชติ และอาแว มะแส. 2559. **การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนกับคุณภาพสังคมของประชาชนในชุมชนท่าข้าม** ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

ราชกิจจานุเบกษา. 2548. **วิสาหกิจชุมชน**. เล่มที่ 122 ตอนที่ 6 ก, และหน้า 9-10.

วรรณิ แกมเกตุ. 2545. **การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท**. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิจิต นันทสุวรรณ. 2547. **ขบวนการชุมชนใหม่การพัฒนาแบบแผนใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.

วิภารัตน์ วงษ์พัง. 2562. การพึ่งตนเองและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าวหอม มะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด. **วารสารแก่นเกษตร** 47 (1), 1080-1088

ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง. 2546. **การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในต่างประเทศและในบริบทของไทย**. คำบรรยายในการอบรมเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน: ภาคเหนือตอนบน ณ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 25 พฤศจิกายน 2545.

ศิริลักษณ์ ภูวดลไพโรจน์. 2537. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สนธยา พลศรี. 2545. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมศักดิ์ สุริโย. 2547. **การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร สำนักพัฒนาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.

สัญญา เคนาภูมิ. 2558. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. **วารสารวิชาการแพรรากาสินธุ์** มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ 2(3),45-90

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2536. **การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . 2550. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัมพันธ์ เตชะอริก, ปรีชา อุตระกุล และชื่น ศรีสวัสดิ์. 2537. **ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น**.
กรุงเทพฯ: เจริญวิทยาการพิมพ์.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่. 2564. **รายชื่อวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน** เชียงใหม่: สำนักงาน
เกษตรจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2562. **ประเภทของวิสาหกิจชุมชน**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, เสรี พงศ์พิศ, กัญญามน อินทหว่าง และ
สัญญา เคนาภูมิ. 2548. **ลักษณะที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน** กรุงเทพฯ สำนักงาน
เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และกรมส่งเสริมการเกษตร. 2562. **คู่มือนัก
ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริม
วิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2539. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ยูไนเต็ด์โปรดักชั่น, 2539.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. 2549. **วิสาหกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชนขนาด
กลางและขนาดย่อมเหมือนกันไหม**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.spx>. (25 สิงหาคม 2564).
- สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน. 2553. **หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจ
ชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- สุภัทร์ ขจรมาศบุษย์. 2540. **แนวโน้มการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทไทย 25 ปี ข้างหน้า**. .
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุวัฒน์ นิลดำ. 2551. **การศึกษาวิสาหกิจชุมชนร้านจำหน่ายสินค้า ศูนย์บริการทางหลวงเขาโพธิ์
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพัฒนาชนบทศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสรี พงศ์พิศ. 2548. **ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: พลังปัญญา.
- อรณิชา ฮวบหิน, รุจ ศิริสัญลักษณ์, บุศรา ลิ่มนิรันดร์กุล และพรสิริ สืบพงษ์สังข์. 2564. **การพึ่งตนเอง
ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดสิงห์บุรี**. **วารสารผลิตภัณฑ์
เกษตร** 3(3),43-56(

อรัญญา ตัญญาเกตต์. 2545. "ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
โครงการป่าวังโปรง ชนแดน วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์".

อารีย์ วิบูลย์พงศ์, ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. 2549. **ร้อยแปดวิสาหกิจ(ใน) ชุมชน**
แนวทางวิจัย กลยุทธ์ กรณีศึกษา . เชียงใหม่ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะ
เกษตรศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Galtung, J. 1980. **Self-Reliance : A Strategies for Development.** . London: BoGle
L'ouverture publication.

Malika V. 2010. **A Study of the teacher's team work in the municipal school under
the office of Muang Chonburi municipality.** Thesis. Education Management:
Burapha University

Parker, G.M. 1990. **Team Players and Team Work : The New Competitive Business
Strategy.** San Francisco, Calif. :Jossey –Bass

Pranee P. และTeam. 2013. **Factors affecting regression in job performance of
person education in library of art Rajamangalauniversity of technology Phra
Nakorn.** Bagkok: Art Faculty. Rajamangala Pranakorn university.

Yamane, T. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis.** 3rd ed. Tokyo: Aoyama
Gakuin University.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาว จิรานุช ธัญญเจริญ
เกิดเมื่อ	16 ตุลาคม 2541
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2561-2563 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตรการอาหารและการจัดการ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขต ปราณบุรี
ประวัติการทำงาน	-

